

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL
BAĞIMLILIK DÜZEYİ İLE AİLE AİDİYETİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: İSTANBUL
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ŞENTÜRK

İstanbul

Ağustos-2023

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL BAĞIMLILIK
DÜZEYİ İLE AİLE AİDİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ŞENTÜRK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GEDİK

İstanbul

Ağustos, 2023

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeyi ile Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul Örneği isimli çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğretim Üyesi Mehmet GEDİK

Üye Dr. Öğretim Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA

Üye Dr. Öğretim Üyesi Feyza BEKİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeyi ile Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul Örneği” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe uygun davrandığımı, tez içindeki tüm bilgileri aktarırken doğrudan ya da dolaylı olarak alıntı yaptığım kaynakların tümüne yer vererek bilimsel ahlak anlayışıyla çalışmamı oluşturduğumu, tez yazım kurallarına dikkate alarak koşullara uygun olarak hazırladığımı ve kullandığım kaynakların tümünü kaynakçada belirttiğimi beyan ederim.

Ayşegül ŞENTÜRK

ÖN SÖZ

Bireylerin büyümelerinde, sağlıklı bir kişilik geliştirmelerinde, topluma faydalı ve çevresindeki tüm sistemlerle olan ilişkisinde olumlu özellikler barındırabilmesi ailesindeki iletişim kalıpları ve sevgi diliyle doğrudan bağlantılıdır. Özellikle küreselleşmeyle küçük bir köy haline gelen dünyanın ekseninde; toplumdaki kültürel birikimlerden kaynaklanan farklılıkların dışında teknolojik gelişmeler nedeniyle de aileye yönelik bakış açısı da değişiklik gösterebilmektedir. Bu kapsamda tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme; dijital bağımlılık ve dijital ebeveynlik kavramlarını yaşamımıza dâhil etmiştir.

Gerçekleşen yeniliklerle birlikte zaman ve mekân kavramının yok olması; kişinin aidiyet duygusunu sorgulamasına ya da sosyal hayata katılımı noktasında olumsuz deneyimler edinmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada da özellikle dijital dünyada en aktif grup olarak bilinen üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyetleri arasındaki ilişki sosyal hizmet disiplini temelinde incelenmek istenmiştir.

Yüksek lisans tezinin planlanması, düzenlenmesi ve tamamlanmasında zaman kısıtı olmaksızın her daim destek veren, lisans eğitimimden beri her zaman yapıcı yaklaşımlarıyla yol gösteren, amaç ve hedeflerim çerçevesinde özgüvenli bir duruşla ilerlememi sağlayan sayın tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Mehmet GEDİK'e teşekkür ederim.

Çalışmamı gerçekleştirirken bilimsel ve manevi olarak destekte bulunarak kıymetli fikirleriyle çalışmama destek olan sayın Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ hocama; Tez savunma jürisinde yer alarak çalışmama değerli katkılarda bulunan sayın hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA ve Dr. Öğretim Üyesi Feyza Beki'ye teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumun gelişmesinde destek olan, istatistiki veri analizinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili dostum ve meslektaşım Mihriban TEMEL'e teşekkür ederim. Bununla birlikte hissettirdiği samimi dostluğuyla her daim yanımda olan Sevdâ YILDIZ'a teşekkür ederim.

Lisans staj eğitimimden bu yana destekleyici ve öğretici davranışlarıyla her daim destek olan, yolumu aydınlatan ve karşılaştığım zorluklar karşısında güçlü durmamı

sağlayarak yanımda olan Küçükçekmece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında yer alan tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Tezimi yazdığım süre zarfında karşılaştığım tüm zorluklarda mesleki bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatarak bana abilik yapan Ömer Faruk GÜDEK'e, Ferdi YAMAN'a ve meslek hayatıma başladığımdan bu yana bana hep güvenen, destekleyen, yol gösteren değerli çalışma arkadaşım/meslektaşım Atilla Sergen ÇALBAŞ'a; kaygılarımı etkisiz hale getirerek kendi gücümün farkına varmamı sağlayan Rabia BORUCU, Kübra VEİSOĞLU ve Rukiye SEYHAN' a teşekkür ederim

Beni bugünlere getiren, kız-erkek evlat ayrımı yapmadan kalemin en güçlü silah olduğunu söyleyerek her türlü maddi-manevi engeli aşan, merhametli ve çevresine saygılı bir insan olarak yetişmemi sağlayan, hiçbir zaman sonsuz sevgi ve desteklerini esirgemeyen canım annem Sultan ŞENTÜRK'e, babam Nevzat ŞENTÜRK'e ve kardeşlerim Ümit ŞENTÜRK ve Elif ŞENTÜRK'e teşekkür ederim.

Bu hayattaki tüm çabam sizin için!

Ayşegül ŞENTÜRK

İstanbul-2023

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL BAĞIMLILIK DÜZEYİ İLE AİLE AİDİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Ayşegül ŞENTÜRK

Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Mehmet GEDİK

Ağustos, 2023- 107 Sayfa

Çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyetleri arasında ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Bununla birlikte İstanbul'da bulunan üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin dijital araç ve sosyodemografik bilgileriyle dijital bağımlılık ve aile aidiyetleri arasında farklılıkların bulunup bulunmama durumunun da araştırılması amaçlanmaktadır. Araştırmada nicel analiz yöntemlerinden korelasyon deseni kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul'da öğrenim gören tüm üniversite öğrencileri oluştururken, örneklemini ise İstanbul'da bulunan üniversitelerde öğrenim gören, 18-35 yaş aralığında bulunan ve bölüm fakülte fark etmeksizin basit seçkisiz yöntemle seçilen 400 kişi olarak tasarlanmış fakat araştırmaya katılım gösteren 264 kadın, 99 erkek olmak üzere 363 lisans öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuştur.

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından oluşturulan sosyo-demografik bilgi formu ve geçerlilik güvenilirliği kanıtlanmış Mavili, Kesen ve Daşbaşı (2014) tarafından geliştirilen "Aile Aidiyeti Ölçeği" ve Kesen ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen "Üniversite Öğrencileri İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilere korelasyon ve regresyon analizleri uygulanmıştır. Aynı zamanda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi anlamak adına varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız gruplar için t testi uygulanmıştır.

Çalışmada dijital bağımlılığın aile aidiyetini ne yönde yordadığını tespit edebilmek adına çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış ve iki ölçek içinde %4 oranında birbirlerini yordadıkları anlaşılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmanın analiz sonuçlarına

göre; Dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin arasında anlamlı bir ilişki olduğu fakat cinsiyet, yaş vb. sosyodemografik faktörlere göre değişiklik göstermediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte annesi vefat eden/tek ebeveynli ailelerde aile aidiyetinin düşük olduğu ve dijital bağımlılık açısından incelendiğinde aileye ait hissedener ve kısmen ait hissedener arasında anlamlı bir fark olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aidiyet, Bağımlılık, Aile Aidiyeti, Dijitalleşme

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF THE RELATIOS BETWEEN DIGITAL ADDICTION LEVEL AND FAMILY BELONGINGNESS IN UNIVERSITY STUDENTS: EXAMPLE OF İSTANBUL

Ayşegül ŞENTÜRK

Master, Social Work

Thesis Advisor: Asst. Dr. Mehmet GEDİK

August, 2023 – 107 Pages

The aim of this study is to decide whether there is a relationship between the digital addiction levels of university students and their family belonging. In addition to this purpose, it is also aimed to investigate whether there are differences between digital deficiency and family belonging with digital tools and sociodemographic information of university students studying at universities in Istanbul. Correlation pattern, one of the quantitative analysis methods, was used in the research. While all university students studying in Istanbul made up the universe of the investigation, the sample was designed as 400 people studying at universities located in Istanbul between the ages of 18 and 35, and selected by a simple non-selective method, regardless of department or faculty; however, 363 undergraduate students, including 264 women and 99 men, who participated in the research, formed the study group.

The socio-demographic information form created by the researcher and the “Family Belonging Scale” with proven validity and reliability, developed by Mavili, Kesen, and Daşbaşı (2014), and the “Digital Addiction Scale for University Students” developed by Kesen and Tunç (2018) was used to collect the data. The data obtained in the research were analyzed using the SPSS 25.0 package program. Correlation and regression analyses were applied to the received data. Also, analysis of variance (ANOVA) and t-test for independent groups was used to decipher the relationship between dependent and independent variables.

In the study, multiple linear regression analysis was performed to determine which direction digital addiction predicts family belonging, and it was found that they expect each other by 4% in the two scales. According to the results of the analysis of the

study, it is found that there is a significant relationship between digital addiction and family belonging, but there was no change according to sociodemographic factors such as gender, age, etc. However, family belonging is low in families with a deceased mother/single parent. When this situation was examined in terms of digital addiction, it was found that there is a significant difference between those who feel family belonging and those who feel partially belonging.

Keywords: Family, Belonging, Addiction, Family Belonging, Digitalization

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.1.1. Alt Problemler	3
1.2. Tezin Amacı	3
1.2.1. Araştırmanın Hipotezleri	4
1.3. Tezin Önemi	4
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
1.6.1. Bağımlılık	5
1.6.2. Aile	6
1.6.3. Sosyal Hizmet.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL BAĞIMLILIK, AİLE AİDİYETİ VE SOSYAL HİZMETE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE..... 8

2.1. Bağımlılık ve Bağımlılığa İlişkin Kavramlar.....	8
2.1.1. Bağımlılık	9
2.1.2. Bağımlılık Döngüsü.....	8
2.1.3. Bağımlılığı Açıklayan Modeller	9
2.1.4. Bağımlılık Türleri	13
2.2. Kavramsal Açıdan Ailenin Tanımlanması	16
2.2.1. Aileye İlişkin Kuramlar	19
2.3. Aidiyet Kavramı ve Aile Aidiyeti.....	23
2.3.1. Aile Aidiyetini Etkileyen Etmenler	24
2.3.2. Sosyal Hizmet ve Aile Aidiyeti	25
2.3.3. Genç Yetişkinlik Dönemi ve Aile Aidiyeti	27
2.4. Sosyal hizmete İlişkin Kavramlar	27
2.4.1. Sosyal Hizmet.....	28
2.4.2. Sosyal Hizmet ve Uygulama Düzeyleri.....	29
2.4.3. Sosyal Destek.....	32
2.4.4. Güçlendirme	33
2.5. Aileye Yönelik Kuramsal (Teorik) Sosyal Hizmet Yaklaşımları	34
2.5.1. Güçlendirme Yaklaşımı	34
2.5.2. Sistem Kuramı	35
2.5.3. Ekolojik Kuram	36
2.5.4. Krize Müdahale Yaklaşımı	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL BAĞIMLILIK VE AİLE AİDİYETİNİN SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ 39

3.1. Dijital Bağımlılık Üzerinden Aile İçi İletişim ve Aile İşlevselliği	39
3.2. Sosyal Hizmet Perspektifinden Bağımlılık ve Aile Aidiyeti	40
3.4. Türkiye’de Ailenin Dönüşümü ve Dijitalleşme	41
3.5. Türkiye’de Ailenin Korunması ve Dijital Bağımlılığın Önlenmesine İlişkin.....	44
Aktörler ve Uygulamalar.....	44
3.5.1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	44
3.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları.....	47
3.6. Türkiye’de Ailenin Korunmasına Yönelik Mevzuat ve Yasal Düzenlemeler	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 50

4.1. Araştırma Modeli	50
4.2. Evren ve Örneklem	50
4.3. Veri Toplama Araçları	51
4.3.1. Sosyodemografik (Kişisel) Bilgi Formu.....	51
4.3.2. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği.....	51
4.3.3. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Aile Aidiyeti Ölçeği	51
4.4. Verilerin Toplanması	52
4.5. Verilerin Analizi.....	52

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI 54

5.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler	54
--	----

5.2. Dijital Bağımlılık Alt Boyut Toplamları ve Aile Aidiyeti Alt Boyut Toplamları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Gerçekleştirilen Korelasyon Analizi Verileri	57
5.3. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Değişkenlerinin Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması (T- Testi Bulguları)	59
5.4. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Puanlarının Anne-Babanın Varlığına, Olduğu Yere Aitliğe ve Aileye Aitliğe Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları	61
5.5. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Alt Boyutlarının Puanlarının Birbirini Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Regresyon Analiz Bulguları	64

ALTINCI BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ VE TARTIŞMA	67
6.1.Genel Değerlendirme ve Tartışma	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA	75
EKLER	84
ÖZ GEÇMİŞ	92

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 5.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri	54
Tablo 5.2: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Arasındaki İlişki	57
Tablo 5.3: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	59
Tablo 5.4: Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanlarının Aile Yapısına Göre Karşılaştırılması	60
Tablo 5.5: Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşam Tercihlerine Göre Karşılaştırılması	60
Tablo 5.6: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Puanlarının Anne-Babanın Varlığına Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları	61
Tablo 5.7: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Kişilerin Olduğu Yere Ait Hissetmesine Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları.....	62
Tablo 5.8: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Kişilerin Ailelerine Ait Hissetmelerine Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları	63
Tablo 5.9: Dijital Bağımlılığın Yordayıcılarına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analiz Bulguları	65
Tablo 5.10: Aile Aidiyetinin Yordayıcılarına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analiz Bulguları	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

2.1: Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri	32
---	----

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKT	: Aktaran
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASDEP	: Aile Sosyal Destek Programı
ATHGM	: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Programı
DSMV	: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü)
IASSW	: International Association of Schools of Social Work ((Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği)
IFSW	: International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)
vb.	: Ve benzeri
YEDAM	: Yeşilay Danışmanlık Merkezi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Genel olarak “dijital uygulama ve araçlara duyulan bağımlılık” olarak tanımlanan dijital bağımlılık kavramı; hayatımızın her aşamasında yer alan internet, sosyal medya uygulamaları, akıllı telefon, televizyon ve dijital oyunların kullanımına duyulan aşırı istek davranışı olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2021: 21).

Kişilerin dijital ortamda siber zorbalığa uğraması, bireyin sosyal hayattan uzaklaşarak dijital araçlara bağımlılık duymaları, kendilerini hiçbir yere ait hissetmemeleri ve aile içi iletişimde sorunlarla karşılaşmaları dijital bağımlılık kapsamında yaşanan sorunlardandır. İnternet temelinde olan dijital araçların; üretim ve ticari faaliyetlerde ya da resmi işlerde yoğunlukla kullanılmaya başlanmasıyla birlikte toplum hayatında da dijital dönüşümleri zorunlu kılmıştır. Son olarak dijital anlamda geline nokta kişilere farklı alanlarda yarar sağlamaktadır. Fakat bu yararların yanında birey-aile ve toplum hayatı açısından da çeşitli tehlikeleri içerisinde barındırdığı bir gerçektir (Yıldırım, 2021: 1238).

Bu kapsamda araştırmanın problemini; her geçen gün etkisini daha derinden hissettiren dijital bağımlılık davranışının genç yetişkinleri aileden uzaklaştırması ve kendilerini aile kurumuna ait hissedememeleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla 18-35 yaş aralığında bulunan (genç yetişkin kapsamında değerlendirilen) üniversite öğrencilerinin her geçen gün artan dijital bağımlılık oranları ile aile kurumuna karşı olan aidiyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın konusunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Araştırma kapsamında İstanbul’da bulunan üniversitelerde farklı fakülte ve bölümlerde öğrenim gören 400 üniversite öğrencisinin (sadece lisans öğrencileri) dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyetleri arasındaki ilişkinin açığa çıkartılması amaçlanmıştır.

Literatür yazını incelendiğinde dijital bağımlılık konusuna yönelik olarak lise ve ortaokul öğrencilerinin sıklıkla kapsama alındığı, konuya ilişkin daha çok psikolojik ölçütler (sosyal bağlılık, yaşam doyumu, bilişsel esneklik, duygu düzenleme, bilinçli farkındalık vb.) bakımından yaklaşıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte sosyal medya kullanımı, internet bağımlılığı ve nomofobi gibi alanlar kapsamında dar anlamda ele alınarak; dijital bağımlılık ile aile aidiyetinin ilişkilendirilmemiş olup sosyal hizmet perspektifinden incelenmediği, alanyazını taraması sonucunda bu

konuya ilişkin çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın daha önce gerçekleştirilmemesi nedeniyle özgün bir konu olduğu, aileye yüklenen anlam bakımından yeni düzenlemeler içermesi ve literatür yazınına katkı sağlayacağı düşünülmesi gerçekleştirilecek olan çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde gerçekleştirilen araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde dijital bağımlılık aile aidiyeti ve sosyal hizmet disiplinine ilişkin araştırmada da sıklıkla kullanılan kavramlara yer verilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bununla birlikte bağımlılık kavramı ele alınarak türlerine, bağımlılık döngüsüne değinilmiştir. Aileye ilişkin kuramlara yer verilerek aidiyeti etkileyen koşullara sosyal hizmet perspektifinden yaklaşmıştır. Bununla birlikte profesyonel bir meslek ve bilim dalı olan sosyal hizmet disiplinin temel kavramları, uygulama düzeyleri ve aileyle çalışılırken sıklıkla kullanılan kuramlar açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de ailenin korunması ve dijital bağımlılığın önlenmesine ilişkin kurumlara ve uygulamalara yer verilmiş, mevzuat ve yasal düzenlemelere dikkat çekilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde; araştırmanın modeline, evrenine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve verilerin analiz yöntemine yer verilmiştir.

Beşinci bölümde ise; katılımcılara ilişkin demografik bilgilere, dijital bağımlılık ve aile aidiyetine ilişkin uygulanan testlere (Korelasyon, Varyans analizi (ANOVA), T testi, çoklu doğrusal regresyon) ilişkin bulguları oluşturan istatistikî veriler yorumlanmıştır.

Son olarak çalışmanın altıncı bölümünde; elde edilen bulguların literatürdeki karşılığı incelenerek tartışılmış, varılan sonuçlar açıklanmış, uygulayıcı ve araştırmacılar için önerilere yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Özellikle üniversite öğrencilerinin dijital uygulama ve araçları kullanım sürelerinin artması fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak birçok problemi açığa çıkartmaktadır. Bağımlılık döngüsü bağlamında önemli kıstaslardan biri olan aşırı kullanım davranışı arttıkça fiziksel aktivitelerde düşüş, yeme bozuklukları ve uyku düzensizlikleri gibi birçok etki görülmektedir. En temel problem ise sosyal bir varlık olan insanın sanal dünyayı tercih ederek çevresiyle etkileşime girmemesi ve kendini izole etmesidir (Gezer, 2022:2).

Bu noktada araştırmanın problemini; genç yetişkin grupta yer alan üniversite öğrencilerinin dijital araçları kullanma eğilimlerinin yüksek düzeylerde olması ve bu durumun aile içi ilişkilere olumsuz yansımaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda ise araştırmanın temel problemini; dijital bağımlılık ve aile aidiyeti arasındaki ilişki oluşturmaktadır.

1.1.1. Alt Problemler

Araştırmada ele alınan alt problemler:

Sosyo-demografik bilgiler bağlamında dijital bağımlılık ve aile aidiyetleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Dijital bağımlılık ve aile aidiyeti birbirini nasıl yordamaktadır?

Tek ebeveynli ailelerde dijital bağımlılık ve aile aidiyet düzeyleri nedir?

1.2. Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyetleri arasında ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Bu amacın yanı sıra alt amaç olarak; İstanbul'da bulunan üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin dijital araç ve sosyodemografik bilgileriyle dijital bağımlılık ve aile aidiyetleri arasında farklılıkların bulunup bulunmama durumunun da araştırılması amaçlanmaktadır.

Bununla birlikte dijital bağımlılık ve aile aidiyeti durumlarına ilişkin var olan sorunlar incelenerek yeni çözüm önerileri getirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca bu çalışma ile mevcut sosyal politika ve uygulamalarda gerekli değişim ve dönüşümlere yol göstermesi amaçlanmıştır.

1.2.1. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Dijital bağımlılık düzeyi ile aidiyeti arasında anlamlı bir fark vardır.

H2: Dijital bağımlılık ve aile aidiyeti katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı bir değişiklik göstermektedir.

H3: Aile aidiyeti ve dijital bağımlılık yaş grubuna göre anlamlı bir değişiklik göstermemektedir.

H4: Kişilerin dijital bağımlılık ve aile aidiyetleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5: Kişilerin aile aidiyeti yaşam tercihine göre (yalnız yaşamak/aile ile yaşamak) değişim göstermektedir. Yalnız yaşamayı tercih eden bireylerin aile aidiyeti düşüktür.

H6: Kişilerin aile aidiyeti ile anne-baba varlığı (birlikte, boşanmış, anne vefat, baba vefat) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H7: Telefon kullanım süresi 6 saatten fazla olanların dijital bağımlılık düzeyleri yüksektir.

H8: Dijital bağımlılık ve aile aidiyeti anlamlı derecede birbirini yordamaktadır.

1.3. Tezin Önemi

Yeni bir kavram olan dijital bağımlılık kavramının; aile aidiyeti ile ilişkilendirilmemiş olup sosyal hizmet perspektifinden incelenmediği, alanyazını taraması sonucunda bu konuya ilişkin çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın daha önce gerçekleştirilmemesi nedeniyle özgün bir konu olduğu ve literatür yazınına katkı sağlayacağı düşünülmesi gerçekleştirilecek olan çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Kullanılacak soru kâğıdı ve ölçek / ölçeklerin araştırmanın amacına ulaşması açısından uygun olduğu varsayılmıştır.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçme araçlarını objektif olarak ve içtenlikle yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma 19.09.2022 – 20.06.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmek üzere 1 yıl ile sınırlandırılmıştır.

Yapılacak çalışma 18-35 yaş aralığında bulunan lisans öğrencilerini kapsayacak şekilde, bölüm ve fakülte fark etmeksizin 400 kişi ile sınırlandırılmıştır. Fakat araştırmaya 264 kadın, 99 erkek olmak üzere 363 katılımcı katılmış olup erkek katılımcıların anket çalışmasını doldurmaktan kaçınması çalışmada hedeflenen sayıya ulaşamadığı için araştırmanın sınırlılığını oluşturmuştur.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın bu bölümünde araştırma konusuna ilişkin sıklıkla tekrar edilen kavramların tanımlamaları gerçekleştirilerek çalışmanın daha anlaşılır olması amaçlanmıştır. Bu kapsamda bağımlılık, dijital bağımlılık, aile, aile aidiyeti ve sosyal hizmet kavramlarının tanımlamaları yapılacaktır.

1.6.1. Bağımlılık

Bağımlılık bir hastalık ya da sendromdur. Beyinde dopamin salgılatan uyanıların uyarılması ve bundan haz alınması ile tekrar tekrar yapma isteğini ortaya çıkarması olarak ele alınabilir. Bağımlılığın tespit edilebilmesi için üç adet öncülün gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu öncüller; kişinin kullandığı maddeye veyahut teknolojik aletlere ilişkin toleransının gelişmesi, bu kullanımlar kesildiğinde ya da azaltıldığında yoksunluk belirtisinin ortaya çıkması ve bu kullanımları denetlemek ya da kısıtlamak için verilen uğraşların sonuçsuz kalması kişide bağımlılık dürtüsünün geliştiğini göstermektedir (Ögel, 2014:10).

1.6.1.1. Dijital Bağımlılık

Davranışsal bağımlılık olarak adlandırılan dijital bağımlılık; ilk zamanlarda internet ağının yüksek derecelerde kullanılması ve olarak adlandırılrsa da zamanla internet bağlantısı bulunan tüm araç ve gereçlerin aşırı düzeyde kullanımı ve kullanmak için duyulan yoğun arzu-istek duyguları olarak adlandırılmıştır. Değişen ve dönüşen dünyayla birlikte meydana gelen teknolojik gelişmeler tablet, televizyon, akıllı telefon, sosyal medya uygulamaları, oyun siteleri gibi araçlara hayatın her yerinde ihtiyaç duyulmasıyla birlikte geçirdiğimiz sürelerde de artışlar görülmektedir. Dünya üzerinde çok hızlı bir şekilde yayılan dijital bağımlılığın; özellikle çocuk ve gençler üzerinde fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak olumsuz izler bırakmaktadır (Arslan, 2020: 91).

1.6.2. Aile

Anne, baba, çocukların biyolojik anlamda kan bağıyla sosyal anlamda ise sevgi bağı ile birbirine bağlı olduğu, maddi ve manevi görevlerin yerine getirildiği, herkesin birbirine karşı rol ve sorumluluklarının olduğu sosyal bir kurumdur. Bu kapsamda aile, ortak bir geçmişi paylaşan, şimdi ve gelecekte belli beklentileri bulunan ve bu beklentileri paylaşan, kan bağıyla birbirine bağlı olan toplumun en küçük yapı taşı oluşturulmaktadır. Her ailenin kendi içinde var olan roller ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu roller ve sorumluluklar aile içi dayanışmayı da arttırmaktadır (Şentürk, 2008: 9).

1.6.2.1. Aile Aidiyeti

Aidiyet kavramı bir sistemin parçası olmayı, kişilerarası iletişimde bulunmayı ve devam ettirmek için kişide oluşan dürtü ile açıklanmaktadır. Maslow'un yanında Adler vb. diğer bilim insanlarının da kuramlarında sıklıkla yer vererek, aidiyet duygusunun önemini ortaya çıkaracak birçok çalışma bulunmaktadır (Aslantürk, Kesen & Daşbaşı, 2020: 1581).

Aile birçok fiziksel ihtiyacın yanında sosyal ve psikolojik ihtiyaçları da karşılayan bir kurumdur. Bu noktada kişinin aile içerisinde kendini rahatlıkla ifade edebiliyor olması, duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, diğer aile üyeleriyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve ötekiyle birlikte var olma duygusu 'aile aidiyeti' olarak tanımlanmıştır (Mavili, Kesen & Daşbaşı, 2014: 31).

1.6.3. Sosyal Hizmet

Ife (2015: 277) insan hakları ve sosyal hizmet ilişkisini şu şekilde tanımlamıştır:

“Sosyal hizmet, insanların yaşam kalitesini anlamayı ve geliştirmeyi amaçlayan planlı çabalar bütünü olan profesyonel bir meslek ve disiplindir. Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (International Association of Schools of Social Work) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (International Federation of Social Workers) sosyal hizmeti; insan hakları mesleği olarak nitelendirmiştir. Sosyal hizmetin temellerinden biri olan değer temeli; insan haklarının önemini farkında olarak ve

müracaatçısının yüksek yararını gözeterek uygulamalarını bu doğrultuda hayata geçirmektedir.”

Dolayısıyla kişilerin temel haklarından olan yaşama, hürriyet ve mülkiyet haklarının güvence altına alınmasını temel almaktadır. Özellikle insanın onurlu bir varlık olduğu anlayışından hareketle toplum içerisinde sosyal adaleti temel alarak sosyal değişimi desteklemektedir. Sosyal Hizmet; bireyin yüksek yararını göz önünde bulundurarak ve self-determinasyonu önceleyerek kişilerin kendi yaşamında söz sahibi olmasını önemsemektedir. Dolayısıyla bireyleri güçlendirmeyi amaç edinen profesyonel bir meslek, insan davranışı ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanan bilim dalı olma özelliğini taşımaktadır (Iassw, 2001; Ifsw, 2000, Akt; Duran, 2016: 6-7).

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL BAĞIMLILIK, AİLE AİDİYETİ VE SOSYAL HİZMETE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada genç yetişkin olarak adlandırılan üniversite öğrencilerindeki dijital bağımlılık ve aile aidiyeti ilişkisinden hareketle konunun daha anlaşılabilir olması adına bazı kavramlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada konuyu sosyal hizmet perspektifinden ele alarak ilgili kavramların açıklanması önem arz etmektedir.

2.1. Bağımlılık ve Bağımlılığa İlişkin Kavramlar

Bağımlılık kavramı ortak noktalar içerse de farklı bilim dalları ve kültürel özelliklere göre çeşitli tanımlara tabi tutulmuştur. Bununla birlikte çeşitli alt boyut ve döngüleri içermesinden ötürü bağımlılık ve bağımlılığa ilişkin kavramların açıklanması önem arz etmiştir.

2.1.2. Bağımlılık Döngüsü

Bağımlılık kavramı madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılık olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk zamanlarda bağımlılık belirtileri arasında sadece madde bağımlılığına yönelik belirtiler yer almıştır. Fakat son yıllarda meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte sadece maddeye yönelik değil sanal dünya bağlamında internet ve teknolojik araçlara yönelik alışkanlıkların bağımlılığa dönüşmesiyle birlikte Young, tarafından her iki grubu da kapsayacak şekilde bağımlılık belirtileri ortaya konulmuştur (Şen, 2022: 16).

İlk aşamayı “belirginlik” oluşturmaktadır. Kişinin hayatında önemli hale gelen bir madde ya da davranışı temsil etmektedir. Örneğin sanal oyun oynayan kişilerin bir sonraki oyun oynayacağı zamanı planlaması gibi. İkinci aşamada “duygudurum değişimi” söz konusu olmaktadır. Burada anlatılmak istenen kişide alışkanlık haline gelen madde veya davranışın duygularıyla eşleştirilmesidir. Üçüncü olarak ise “tolerans” aşaması devreye girmektedir. Kişinin sergilediği davranışın alışkanlık olmaktan çıkarak temel ihtiyaç haline getirilmesi ve kişinin ilk zamanlarda duyduğu haz duygusuna ulaşmak istemesi bu aşamanın özelliklerindedir. Bu noktada madde kullanımını arttırılması ya da uzun süreler boyunca teknolojik aletlerle vakit geçirilmesi tolerans eşliğinin yükseldiğinin göstergesidir. Dördüncü aşamada “yoksunluk” aşamasıdır. Kişinin temel ihtiyacı haline gelen madde veya davranıştan

uzaklaştırılması ya da kontrol altına alınması halinde bireylerde meydana gelen huzursuzluk, öfke, titreme ve öfke gibi belirtilerin açığa çıkmasıdır. Beşinci aşamada “çatışma” durumları oluşmaktadır. Kişi yaşadığı yoksunluk duygusunun esiri olarak kendi içerisinde ve çevresine karşı olan olumsuz duygu ve davranışları kapsamaktadır. Bu noktada en temelde kişi kendine karşı düşmanca davranışlar beslemekte ve sosyal hayatında kopukluklar meydana gelmektedir. Altıncı aşama “nüksetme” aşamasıdır. Burada söz konusu eylemin kontrol altına alındıktan bir süre sonra da tekrarlayarak devam etmesidir (Young, 1997).

2.1.1. Bağımlılık

Bağımlılık biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan tanımlanan ve sosyal sorun olma potansiyeli taşıyan bir kavramdır. Biyolojik olarak bir kişi veya nesneye karşı duyulan aşırı sahip olma isteğiyle birlikte sahip olduğunda kendini mutlu hissetmesi; sahip olamadığında ise yoksunluk belirtileri göstererek disfori (derin bir huzursuzluk), anksiyete ve irritabilite (herhangi bir uyarana karşı şiddetli cevap verilmesi) gibi olumsuz duygu durumlarına yol açarak genetik, nörogelişimsel ve sosyokültürel bileşenleri içeren, tedavi edilmesi gereken kronik bir hastalıktır (Kaya, Akpınar & Akpınar, 2019: 166).

Psikolojik açıdan bağımlılık; şiddetli bir yapma isteği şeklinde ortaya çıkan, yapıldığında insanın id ve egosunu besleyerek haz duygusu veren yapılmadığında ise büyük bir boşluk içerisine düşülerek anksiyete ve krizlere sebebiyet veren durum olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık bir süre sonra kontrol edilemeyecek düzeye gelerek kişinin tatmin duygusunu elinden alarak tekrarlayan davranışlar haline gelmektedir. Bu noktada irade zayıflığı söz konusu olmuştur (Soyöz-Semerci & Balcı, 2020: 539).

Sosyolojik açıdan bağımlılık; genel olarak madde kullanma alışkanlığı olarak düşünülse de bireylerin toplum içerisinde ve aile üyelerine karşı sergilediği kimi davranışların beraberinde teknolojik aletlerin kullanımına ilişkin davranış kalıpları da bağımlılık temelinde ele alınmaktadır. Maddeye ya da kişiye yönelik gelişen bağımlılık davranışı kişinin beyin ve düşünme işlevlerinde sorunlar meydana getirerek davranış değişikliklerine sebebiyet vermektedir. En temelde aileyi, bütüncül anlamda ise toplumsal düzeni olumsuz etkilemektedir (Çavuş, Ayhan & Tuncer, 2016: 271).

2.1.3. Bağımlılığı Açıklayan Modeller

Bağımlılık; gizli olmakla birlikte aile hastalığı olarak anılmaktadır. Bununla birlikte yasal bir sorun olmakla birlikte kronik bir hastalık olma özelliğini de korumaktadır. Uzun vadede yaşanan ruhsal ve sosyal problemler bağımlılık geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etken olabilmektedir. Bu kapsamda bireysel ve toplumsal nitelikte bir sorun olan bağımlılığın teşhisini oluşturmak da zorlaşmaktadır. Çünkü kişiler dijital uygulama ve araçlara ayırdıkları süre kontrolünü sağlayamamakla birlikte geçirdikleri süreye ilişkin farkındalık geliştirememektedir. Dijital araçlar ve uygulamaların bilinçli olarak kullanılması ve davranış kalıbına ilişkin farkındalık oluşturulması bağımlılıkla mücadele adına önem arz etmektedir (Uzunoğlu, 2021: 125).

Bilinçli farkındalık kavramı sosyal hizmet disiplini açısından da önemli anlamlar taşımaktadır. Bilinçli farkındalık; içinde yaşanan an'a dikkat çekilerek mevcut koşullar ve doğal süreç içerisinde akışta kalmak olarak nitelendirilmektedir. Kişinin önyargılarını bir kenara bırakarak doğal süreç içerisinde ilişki kurduğu kişi veya nesnelere etkileşimine, hayata ilişkin bakış açısına dair yorumlar geliştirebilmesi adına farkındalık kazanması önemlidir. Değişimin ilk adımını farkındalık oluşturmaktadır. Kişinin yaşadığı an ve bağımlılık davranışına ilişkin farkındalık geliştirmesi için niyet oluşturması önemlidir. Bu nedenle süreç içerisindeki gelişmelere dikkat etmek ve farkında olmak olumsuz koşullardan kurtulmak adına birinci aşamada yer almaktadır. Kişinin deneyimlerinin farkına varması şimdiki an ile ilgilidir. Son aşamada ise tutumlar yer almaktadır. Davranış kalıplarının değiştirilmesi zordur fakat imkânsız değildir. Kişi bağımlılık davranışından kurtulmak adına karar aldıktan sonra içinde bulunduğu koşulları da değerlendirerek tutumlarını değiştirmek adına ilgili kurum ve profesyonellerden destek alabilmektedir. Bu kapsamda kişi çevresiyle birlikte ele alınarak bağımlılık davranışının önlenmesi noktasında sosyal hizmet müdahale planları oluşturulmaktadır (Öksüz, 2018: 8).

2.1.3.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bireyin etkileşimini sadece ilişki içerisine girdiği nesnelere ya da uyarıcılarla değil tüm çevresiyle birlikte ele alarak öğrenme davranışını gerçekleştirdiğini açıklayan kişi Albert Bandura'dır. Öğrenme davranışı birtakım bilişsel süreçleri kapsamakla birlikte en temel etken gözlemdir. Bireyin gözlem davranışı bebeklik döneminden itibaren

başlamakta ve tüm gelişim dönemlerinde de bulunmaktadır. Öğrenme süreçleri devam ederken; taklit ve gözlemin bilişsel süreçleri oluşturduğunu ve pekiştiriciler olarak ödül/cezanın kullanılmasının gerekli olduğu açıklanmıştır (Vasi, 2019: 20).

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği akıl ve irade sahibi olmasıdır. Bu nedenle sosyal öğrenme kuramı açıklanırken de öğrenmenin gözlemlerle başladığını fakat bireylerin mevcut davranışı akıl süzgecinden geçirerek davranışta bulunma talebine göre sonucun değişiklik gösterebileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla gözlemin her zaman davranışları değiştiremeyeceği kanısına varılmıştır. Sosyal öğrenme kuramı bireyi sadece davranışları bağlamında ele alan davranışçı kuramlara karşı hareketle oluşturulmuştur. Bununla birlikte insanın düşünebilen bir varlık olması itibarıyla gelişim dönemlerinde de bilişsel süreçlerin olduğunu ve sosyal bir varlık olan insanın sadece bilişsel ya da davranışsal olarak incelemeyeceğini açıklamıştır. Sosyal öğrenme kuramı; karşılıklı belirleyicilik, öngörü kapasitesi, dolaylı öğrenme, öz düzenleme, sembolleştirme ve öz yargılama kapasitesi ilkeleri etrafında şekillenmektedir (Ayıtgu Metin, Zengin vd., 2022: 50).

Bireyin davranış ve kişisel özelliklerinin çevreyle doğrudan ilişkisinin olduğunu “karşılıklı belirleyicilik” ilkesi açıklamaktadır. Sembolleştirme ilkesi ile bireylerin öğrenme davranışını gerçekleştirirken sembollerini kullanmalarınıdır. Bu şekilde düşünce ve davranışlarını değiştirebilmekte, bilinçaltına işleyebilmektedir. Dolaylı öğrenme ise kişinin gözlem yoluyla davranışı öğrenerek model almasını ifade etmektedir. Bu ilke bireyler için kolaylıklar sağlamaktadır. Çünkü bir sorunla karşılaşıldığında aynı deneyimi yaşamış başka birinin gözlemlenmesi davranış değişikliğine sebebiyet verebilmektedir. Sosyal varlık olan insan yaşamını idame ettirirken geleceğe dair planlar kurmakta ve sonuca yönelik tahminler (semboller) oluşturmaktadır. Kişinin düşündüğü ve sembolleştirdiği davranışlar üzerinde bulunan kontrolü ise öz düzenleme ilkesi ile açıklanmaktadır. Bireyin davranışı gerçekleştirebilme kapasitesi ise öz yeterlilik ile açıklanmaktadır. Kişi bu süreçte davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilmemek konusunda özgürdür (Bayrakçı, 2007: 205).

Sosyal sorunlardan olan bağımlılık davranışı da sosyal öğrenme ile gerçekleşebilmektedir. Kişi hayata geldiği andan itibaren öğrenme süreçlerine gözlemlerle başlamaktadır. Gençlik dönemine eriştiğinde ergenlik döneminin de etkisiyle aileden uzaklaşma ve arkadaş çevresine yakınlaşma, akranlarla uzun sürelerde vakit geçirme durumları da bağımlılığın sosyal öğrenme sonucunda gerçekleşmesine

sebebiyet verebilmektedir. Literatür yazını incelendiğinde; Özcebe (2008); gençlerde sigara kullanımı açısından değerlendirildiğinde ebeveynlerin rol model olması nedeniyle gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte özellikle ergenlik döneminde akran etkisinin genç birey üzerinde daha etkili olduğu ve katılım sağladığı sosyal çevre ile bağımlılık davranışının oluşabilme ihtimalini arttırdığı yönündedir (Sağar, 2018: 738).

2.1.3.2. Young'un Modeli

Bağımlılığı internet temelinde ele alan Young; kişiyi bağımlılığa sevk eden unsurların kişilik algıları ve olumsuz sosyal koşullar temelinde incelemiştir. Bu kapsamda sosyal hayat içerisinde desteklenmeyen, duygu ve düşüncelerine önem verilmeyen ve karar verebilme hakkı tanınmayan kişilerin dijital platformlarda istediği kimliklere bürünerek varlığını kanıtladığı yönündedir. Bununla birlikte benlik saygısı düşük, olumsuz yaşam deneyimlerine sahip, güç elde etme arzusuna yüksek oranda sahip olan kişilerinde bağımlılığa sürüklenme ihtimalleri artmaktadır. Özellikle dijital oyunlar yoluyla seviye atlama, rütbe kazanma gibi yapay motivasyonlarla kişilerin bilinirliği ve benlik saygısı artmakta sanal ortamlarda geçirdiği süre de paralel olarak yükselmektedir (Kaçmaz, 2022: 9).

2.1.3.3. Grohol'un Sosyalleşme Teorisi

Grohol internet bağımlılığının oluşmasındaki temel etken olarak sosyalleşme ihtiyacını temele almıştır. Bu bağlamda ise büyülenme, kaçınma davranışı ve dengeye ulaşma olarak internet bağımlılığının aşamalı olarak gerçekleştiğini ifade etmiştir. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte çevrimiçi etkinlik ve araçlar da çeşitlenmeler meydana gelmiştir. İlk aşama olan büyülenme aşamasında kişiler geliştirilen dijital dünyada var olmaktan zevk almakta ve büyülenerek uzun saatler vakit geçirmek istemektedir. Bu eğilimle birlikte bağımlılık davranışı oluşmaya başlamaktadır. İkinci aşamada hayal kırıklığı aşamasını oluşturmaktadır. Çünkü bu aşamada kişiler artık var olan hizmet ve araçları sıradan bulmaya başlayarak ilk durumdaki istek ve heyecanını kaybetmiştir. Gelişmelere bağlı olarak farklı deneyimler edinmek isteyen kullanıcılar internet kullanımını azaltmaya başlayarak kaçınma davranışı göstermektedir. Üçüncü aşamada ise dijital araçlar ve sosyal çevre arasındaki dengenin sağlanmaya başladığı aşamayı oluşturmaktadır. Bu aşamada internet kullanımı sosyal hayat alışkanlıkları içine dahil olarak yerini almıştır. Bu model içerisinde teknolojik gelişmelere bağlı

olarak üç aşama tekrar yaşanabilmektedir. Belli durumlarda aşamalar arasındaki süreç uzasa dahi bu üç aşamayı yaşayacaklarını ifade etmektedir (Esen, 2010: 23).

2.1.3.4. Bilişsel Davranışsal Model

Kişinin olumsuz deneyimlerinden uzaklaşmak ve anksiyete düzeyini azaltmak için internet kullanımını tercih etmesi bilişsel davranışsal model açısından incelendiğinde; anksiyeteden kaynaklı olarak kişinin olumsuz düşünce (bilişsel çarpıtma) kalıplarından uzaklaşmak adına gösterdiği çabalar bütünü olarak açıklanmaktadır. Kişi gerginliği azaltma sürecinde internet aracılığıyla sosyal medya uygulamaları, dijital oyunlar ve sanal içeriklerle vakit geçirmekte, olumsuz düşünce kalıpları davranışlarının da değişmesine yön vermektedir (Kaçmaz, 2022: 11).

Sosyal hayat içerisindeki itici ve çekici faktörler kişinin internette geçirdiği süreye dolaylı olarak etki etmektedir. Günlük hayatın içerisindeki sorunlardan kaçmak isteyen birey belli başlı motivasyonel davranışlar ekseninde (kimliğini gizleme, rahatlama, sorunlardan kaçma vb.) kullanımını sürdürmektedir. Kişinin benlik saygısının düşük olması, kendini ifade edememesi, sosyal çevreden kendini soyutlaması internet kullanımına yönlendiren ve çekici gelen faktörleri oluşturmaktadır (Şenorman, Konkan & Sungur, 2010: 265).

2.1.4. Bağımlılık Türleri

Bağımlılık temel itibariyle sosyal bir meseledir. Sadece kişiyi etkisi altına almakla kalmayarak kişinin ve çevresindeki insanların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu kapsamda bağımlılık kavramına çok boyutlu yaklaşımlar geliştirilerek incelenmesi önem arz etmektedir. Bağımlılık en temelde madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılık olarak ikiye ayrılarak çeşitli faktörleri içerisinde barındıran karmaşık kavram özelliği taşımaktadır. (Aktürk, 2019: 31).

2.1.4.1. Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı kavramının temelini oluşturan madde kelimesi XIV. yy. Fransız dilinde var olan ve “kuru madde” anlamına gelen ‘drogue’ kelimesinden ileri gelmektedir. Genel düşünce o dönemlerde birçok ilacın bitkisel kaynaklı kuru otlardan hazırlanmış olmasının bu adın verilmesine neden olduğu şeklindedir. Günümüzde madde bağımlılığı denildiğinde madde kavramını niteleyen nesnelere; sigara (tütün), alkol, uçucu maddeler (tiner, benzin, bali gibi yapıştırıcılar), uyarıcılar (ekstazi, kokain, amfetamin), opiyatlar (morfin, eroin, kodein), merkezi sinir sistemini

baskılayanlar ve esrar ve benzerleridir. Kişinin kendisini olumsuz etkileyerek biyopsikososyal sağlığını bozduğunu bilmesine rağmen kullanmaya devam etme durumuna ise zararlı kullanım adı verilmektedir (Ögel, 2014: 17).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (1957) tanımına göre madde bağımlılığı; sentetik veya doğal bir maddenin bir defa kullanılmasıyla yüksek derecede tatmin duygusu uyandırması ile tekrarlanan kullanımıyla tolerans oluşturması halinde oluşan zehirlenme durumu olarak nitelendirilmiştir. Bağımlı kişi kullandığı maddenin yaşattığı his ve duyguları tekrar deneyimlemek ve yoksunluğun oluşturduğu huzursuzluğu atmak adına periyodik olarak ilgili maddeyi kullanma arzusu duymaktadır. Madde bağımlılığının değerlendirilmesinde temelde üç madde rol oynamaktadır. Bu noktada; ilgili maddeye karşı tolerans gelişimi, madde alınmadığında oluşan yoksunluk hissi ve uzun süreli kullanımlarda meydana gelen fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunları meydana getirme potansiyelidir (Işık, 2013 :13).

2.1.4.2. Davranışsal Bağımlılık ve Türleri

Bağımlılık kavramı çok boyutlu olma yönüyle birden fazla tanımlamaya açıktır. En temelde katı ya uçucu kimyasal maddelere karşı duyulan aşırı istek olmaktan çıkarak kimi davranışlar da bağımlılık kapsamında incelenmeye başlamıştır. Bu kapsamda aşırı yemek yeme davranışı, yoğun egzersiz yapma eğilimi, kumar, bir kişiye karşı aşırı ilgi gösterme davranışlarının yanında teknolojik araçlara ve dijital oyunlara (televizyon, telefon, Playstation vb.) karşı var olan aşırı düşkünlük davranışsal bağımlılık olarak adlandırılmaktadır. Davranış bağımlılığı bulunan bireylere tanı koymak madde bağımlılığı olan kişilere oranla daha meşakkatlidir. Bununla birlikte kişinin madde/davranışa yönelik aşırı isteme tutumu ve ulaşamadığında ya da gerçekleştiremediği bir davranış olduğunda yaşadığı yoksunluk nedeniyle huzursuzlanması madde ve davranışsal bağımlılığın teşhisinde kullanılan ortak öğelerdir (Arslan & Bardakçı, 2020: 38).

Dijital araçların uzun süreler kullanımıyla; günlük işlerin aksatılması, sorumlulukların yerine getirilememesi, kişinin kendisini dış çevreye karşı izole ederek sosyal çevresinde iletişimin azalması, dijital araç ve uygulamaları kullanırken geçirdiği süre ile ilgili yalan söyleme eğiliminde bulunması, akademik başarının düşmesi ve olumsuz duygulardan kaçınmak adına araç olarak kullanılması ya da kullanılmadığında aşırı

sinirli olma ve öfke patlamaları yaşamaları ‘dijital bağımlılık’ olarak adlandırılmaktadır (Ektiricioğlu, Arslantaş & Yüksel, 2020: 54).

a) Dijital Oyun Bağımlılığı

Oyunların tarihi çok eskilere uzanmaktadır. Zamanın koşullarına göre oluşan ve gelişim gösteren oyunlar küreselleşmeyle birlikte dijital bir kimliğe bürünerek sokaklardan ekranlara taşınarak tuşlarla oynanır hale gelmiştir. Çocuk gelişimi açısından önem arz eden oyunlar nitelik değiştirerek yaşam tarzında da farklılıklar meydana getirmiştir. Oyunların sokaklardan ekranlara taşınmasındaki en temel etkenleri çevresel koşullar oluşturmuştur. Şehirleşme ve çarpık kentleşmeyle birlikte beton yığınları artış göstererek park ve bahçeler nicelik olarak düşüşe geçmiştir. Bunun yanında mahalle ve komşu kültürünün azalması ve sokakların çeşitli tehlikelere açık hale gelmesi de dijital oyunlara olan yönelimi arttırmıştır. Bu durumda dijital oyun bağımlılığı kavramı gündeme gelmiştir. Dijital oyun bağımlılığı; DSM V’te yer aldığı haliyle günde 8-10 saat aralığında dijital oyun oynama davranışında bulunma, arayış üzerinde otokontrol sağlayamayarak tolerans geliştirme ve engellenmeye karşı aşırı tepki gösterme durumu olarak tanımlanmıştır. Kişilerin merak duygusuyla harekete geçerek başlayan ve seviye atlama hırsıyla kullanım süresinin kontrol edilemeyerek alışkanlıktan bağımlılığa dönüşme durumudur. Bu durumun beraberinde ise akademik ve sosyal sorumluluklarını yerine getirememesi ve çevreden kendini soyutlayarak sanal dünyaya uyum sağlama davranışları geliştirilmektedir (Dursun & Eraslan-Çapa, 2018: 1329).

b) İnternet Bağımlılığı

Kişinin internet kullanımına dair kendi davranışlarını kontrol edememesi, kullanmadığı dönemlerde psikolojik, sosyal ve akademik anlamda çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelmesi ise internet bağımlılığı kavramını açığa çıkarmıştır. Dijitalleşen ve dönüşen dünyayla birlikte insanların ihtiyaçları değişerek çağın gereklerine uyum göstermeye başlamıştır. Bu noktada internetin gelişimiyle birlikte insanlar yaşadıkları sorunları kolaylıkla çözer hale gelerek zaman ve mekân olgusundan uzaklaşmışlardır. İnternetin gelişimiyle birlikte mevcut sosyal medya uygulamaları, dijital oyun ve alışveriş siteleri geliştirilerek insanların internet kullanımına ayırdıkları zamanın arttırılmasını ve insanların internet kullanırken keyif almaları amaçlanmıştır. Fakat bu noktada internet bağımlılığı bulunan kişi; aile ve toplum içerisinde yaşadığı

sorunlardan kaçarak medyanın oluşturduğu hayal dünyasına sığınmaya başlamıştır (Yengin, 2019: 139).

c) Sosyal Medya Bağımlılığı

Sosyal medya; insanların duygu, düşünce ve fikirlerini özgürce paylaştıkları sanal ortamlardan oluşmaktadır. Sosyal medya bağımlılığına temel kaynaklık eden durum ise internet bağımlılığıdır. İletişim ve paylaşımın önem kazandığı bilgi toplumunda sosyal medya ihtiyaçları karşılama noktasında önem arz etmektedir. Sosyal medya ile insanların yaşam standartları değişmiş ve sosyal ve bireysel ihtiyaçların vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle günümüzde toplumsal bir olay hakkında duygu-düşünce, istek ve taleplerin sosyal medya aracılığıyla paylaşılması büyük önem arz etmektedir. Bu şekilde sosyal sorunlarla ilgili toplumsal duyarlılığın gelişmesine yardımcı olmakta ve çeşitli politikaların oluşturulması ve uygulamaların devreye girmesine aracılık etmektedir (Tutgun-Ünal, 2015: 2).

d) Online Alışveriş Bağımlılığı

Diğer davranışsal bağımlılık türleriyle ortak özellikler taşıyan online alışveriş bağımlılığı; kişinin özgüvenini korumak ve düşük benlik saygısını arttırmak adına ihtiyacı bulunmamasın rağmen zorlayıcı satın alma davranışı olarak geçmektedir. 18. yy.'da Emil Kraepelin tarafından kullanılan "oniomania" kavramı; Yunan dilinde satılık anlamına gelen 'onios' ve delilik anlamına gelen 'mania' kelimelerinden oluşmaktadır. Alışveriş bağımlılığında önemli olan nokta; satın alınan madde olmamakla birlikte satın alma duygusudur. Satın alma duygusuyla hareket edildikten sonra kişide pişmanlık duygusu hâkim olmakla birlikte tekrarlayan davranış bütünlerini oluşturmaktadır. Reaktif bir dürtüyle başlayan ve kişiyi huzursuz eden davranışsal bağımlılık türü teknolojiyle paralel olarak artış göstermiştir. Küreselleşmeyle birlikte dünyanın küçük bir köy haline gelerek zaman- mekân gibi etkenleri ortadan kaldırdığı bilinen bir gerçektir. İnternet kullanımının yaygınlaşması, kredi kartı kullanımının artması, sosyal medya uygulamaları üzerinden reklam ve pazarlama imkanlarının gelişmiş olması online alışveriş bağımlılığının artmasındaki en temel etkenlerdir (Arıduru-Ayazoğlu, Aksu, vd., 2019: 51).

2.2. Kavramsal Açıdan Ailenin Tanımlanması

Aile çeşitli bilimsel alanlar tarafından tanımlanan ve ortak öğelere odaklanarak farklı bakış açılarıyla yorumlanması mümkün olan toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul

edilen birimdir. Türk Dil Kurumu (2022) aileyi; “Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlamıştır. Aynı soydan gelerek aralarında kan bağı yoluyla akrabalık bulunan kimseler aile olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte ailenin bazı fonksiyon ve görevleri mevcuttur. Neslin devamını sağlama, aile üyelerinin sosyal ve ekonomik işlevleri yerine getirmesi kabul gören en temel iddiadır. Bu kapsamda Türkiye’de Aile Yapısı Araştırmasına (2011) göre altı işlev üzerinde durulmuştur. Neslin devamını sağlama en temel işlev olarak kabul edilerek psikolojik ve duygusal işlev, sosyoekonomik işlev, eğitim ve statü sağlama işlevi, boş zaman değerlendirme ve akraba-komşuculuk işlevleri dahilinde aile kavramı açıklanmıştır (Sütçü, 2021: 141).

Sosyal hizmet açısından aile; sağlıklı toplumların oluşması adına ilgilenilmesi gereken en temel olgunun aile olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında sağlıklı bireylerin sağlıklı aileleri, sağlıklı ailelerin ise sağlıklı toplumları oluşturduğu bilinen bir gerçektir. İnsanların huzur ve güven duydukları bir toplum içerisinde yaşayabilmeleri noktasında fiziksel ruhsal ve sosyal olarak kendilerini iyi hissetmeleri önem arz etmektedir. İnsan, sağlıklı bir aile ve toplumun meydana getirilmesindeki en temel ögedir. Ailenin korunması ve neslin devamının sağlanmasındaki en temel gerekçe de sağlıklı toplumların oluşturulma düşüncesidir. Bu kapsamda kişilerin varlığını sürdürmesinde, ideal ve hedeflerini gerçekleştirmesinde ve olumlu ilişki çerçevesinde evlilik birliği kurulmasında aile kurumunun önemini yansıtmaktadır (Gedik, 2021: 628).

Bu kapsamda sosyoloji bilimi çerçevesinden bakıldığında aile; kişinin dünyaya geldiği, temel ihtiyaçlarının karşılanarak hayatını devam ettirebilmesi adına gerekli desteği sağlayan kurum olarak tabir edilmektedir. İlk sosyalleşmenin yaşandığı, toplumsal değer ve kuralların aileyle birlikte şekillenmesi nedeniyle sosyolojik boyutta aile ve toplumun birbirinden ayrılmaz parçalar olduğu ortaya konulmuştur. Aynı şekilde toplumda meydana gelen değişmelerin de ailenin yapı ve işleyişini etkileyerek değiştirdiği bilinen bir gerçektir (Bayer, 2013: 103).

Hukuki olarak aile anayasanın 41. Maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocuklarının korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.”

Anne, baba ve çocukların kan bağıyla birbirine hısımlık olduğu, sosyal ve ekonomik bir kurum olan ailenin işlevleri toplumun merkezinde yer edinmektedir. Toplum içerisindeki koşul ve şartların değişmesi sosyal bir kurum olan aileyi de etkilemiştir. Bu noktada ailenin çeşitli risklere karşı korunması adına mevzuat ve uygulamalarda düzenlemelere gidilerek iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır (Şentürk, 2008: 12).

Aile kavramına yönelik çeşitli tanımlamaların bulunmasının yanında aileler kültürel özellikleri, büyüklükleri ve işlevsel özelliklerine göre çeşitli başlıklar altında incelenerek açıklanmaktadır. Savaş, göç, doğal afetler vb. sosyal sorunlar nedeniyle nüfus hareketliliği yaşanmakta ve aileyi yapı-işlevler bakımından doğrudan etkileyebilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın alt kısmında çeşitli aile türlerinin tanımına yer verilecektir.

Geleneksel/Geniş Aile: Toprak mülkiyetinin önemli olduğu dönemlerde tüm hayatın ve ihtiyaçların karşılandığı evrede toprağın aile üyeleri tarafından işleniyor olması aile üyelerinin sayısının artmasına sebebiyet vermiştir. Sanayi Devriminden önce kırsal alanda yaşayan aileler aynı çatı altında yaşamakta ve iş bölümüne giderek dayanışma içerisinde varlığını sürdürmüşlerdir. Günümüzde modernleşmeyle birlikte bu ailelerin sayısı giderek azalmaktadır (Ceylan, 2016: 9).

Modern/Çekirdek Aile: Murdock tarafından oluşturulan çekirdek aile kavramı; bölgeler arasındaki sosyoekonomik farkların olması nedeniyle kişilerin iş-egitim-sağlık vb. imkanlar nedeniyle şehir değiştirmeleri ve modernleşmenin getirdiği bireyselleşmeyle birlikte ailelerin küçülmeye başlamasını anlatmaktadır. Çekirdek aile denildiğinde anne-baba ve çocukların anlaşılması esas alınarak bir ya da birkaç kişinin de dahil edilmesiyle oluşturulan aileleri de simgelemektedir. Çekirdek ailenin odaklandığı etmen ekonomik imkanlardır. Geleneksel ailede ataerkilliğinde verdiği güçle ekonomik sorumluluk tek bir kişiye verilmekte ve diğer aile üyelerinin adına karar verme yetkisini de elinde bulundurmaktadır. Çekirdek aile içerisinde tüm sorumluluklar paylaşılmakta ve aile üyelerinin kendi kaderlerini tayin etme hakları bulunmaktadır (Murdock, 1949:1 Akt; Myradov, 2021: 8).

Tek Ebeveynli Aileler: Çeşitli nedenlerden ötürü (ölüm, boşanma, terk edilme, tercihler vb.) aileyi oluşturan üyelerden birinin sistemi terk etmesiyle tek ebeveynli aileler oluşmaktadır. Çoğunlukla parçalanmış aile olarak da adlandırılan tek ebeveynli aileler çekirdek ailenin yapı ve özelliklerini taşımaktadır. Tek ebeveynli aileler değişime açık olmakla birlikte her kültürde tek ebeveynli aile olmanın sebep ve

sonuçları da farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda OECD verileri incelendiğinde %25,8 oranla en yüksek tek ebeveynli aile sayısı ABD’de iken en düşük tek ebeveynli aile sayısı %12,3 oranla Japonya olmuştur (Aslantürk, 2017: 15).

2.2.1. Aileye İlişkin Kuramlar

Tarihe bakıldığında eski çağdan bu yana toplumun ilk kurumu olan ailenin işlevlerini, işleyişini, nasıl ele alınması ve incelenmesi gerektiğini anlamak adına bilim insanlarınca çeşitli kuramsal çalışmalar yürütülmüştür. Aileyi açıklamak adına oluşturulan kuramlar sosyal hizmet bilimiyle multidisipliner olarak çalışan sosyal bilimlerin de (sosyoloji, psikoloji, psikiyatri) mevcut kuramları kendi çalışma disiplinlerine uyarlamasına ve kuramsal temellerine eklemeleri adına katkı sağlamıştır. Bu bölümde sosyal hizmet bilimiyle ilişkilendirilen ve aileyi açıklamak adına temel kuramlardan olan sistem kuramı, gelişimsel kuram, yapısal işlevselci kuram ve sembolik etkileşimci kuram açıklanacaktır.

2.2.1.1. Aile Sistemleri Kuramı

Sosyal hizmet biliminin temel kuramlarından biri olan sistem kuramı; 1950’li yıllarda biyolojik temelli ele alınırken 1956 yılında Von Bertalanffy tarafından sosyal bilimlere uyarlanarak kişilerin aile üyeleri ve çevreleriyle ilişkilerinde yer alan sistemlere dikkat çekmiştir. İlk dönemlerde deneysel bir temele dayanmadığı gerekçesiyle eleştirilen sistem kuramı zaman içerisinde insan davranışlarını ve insanların birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini açıklamada yarar sağladığı gözlemlenmiştir. Zaman içerisinde ise sosyal hizmet bilimiyle multidisipliner olarak çalışan ve çalışma alanları arasında aile olan diğer sosyal bilimlerden de kabul edilerek uyarlanmalar gerçekleştirilmiştir. Von Bertalanffy sistemi; karşılıklı olarak iletişim içerisinde olan ve birbirlerinden etkilenen elemanların bir araya gelerek oluşturduğu topluluk/grup olarak adlandırılmıştır. Sistemlerin oluşturulmasındaki temel etken işlevselliktir. Sistemlerin temel amacı toplum içerisinde meydana gelen etkileşimlerde sorunsuz bir şekilde ilerleme ve bir bütün olarak sorunsuz çalışma güdüsüyle hareket edilmektedir (Aslantürk, 2017: 36).

Sistem kuramı temel anlamda neden-sonuç ilişkisini temel almamaktadır. Var olan bir sorunun kaynağının ne olduğu, nasıl çözülebileceği ve sistemin sorunsuz bir şekilde işlevini devam ettirmesi adına tüm unsurları dikkate alarak ilerlemektedir. Sistemlerin devamlılığını sağlamak adına denge ve odak sistem konularına odaklanarak açık ve

kapalı sistem olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık sistemler çevre etkenlerle iletişimde bulunmakta ve değişimden etkilenmektedir. Fakat kapalı sistemlerde çevreyle etkileşim söz konusu olmamakla birlikte hareketlilik ve güç alışverişi bulunmamaktadır. Her sistemin belli bir amacı vardır. Bu amaca ulaşmak ve devamlılığını sağlamak adına diğer sistemlerle iş birliği içerisinde ilerlemesi gerekmektedir. Her sistem alt sistemlerden oluşmaktadır ve tüm sistemler belli başlı sınırlara sahiptir. Sistemin bütünü diğer sistemlerden daha büyük olma özelliğini koruyarak çevre sistemlerle alışveriş halindedir. Sistemlerin görevini yerine getirmemesi halinde belli başlı yaptırımlar mevcuttur. Örneğin toplum içerisinde kamu malına bilerek/isteyerek zarar vermek maddi olarak cezalandırılır (Baykara Acar & Acar, 2002: 5).

Sistem kuramı temelinde aile; açık sistem olma özelliğini korumaktadır. Özellikle toplum içerisinde meydana gelen teknolojik gelişmelerden (internet, telefon, dijital oyun, sosyal medya vb.) doğrudan etkilenmekte ve kapalı sistem özelliğini kaybetmektedir. Devamlı olarak çevresindeki değişim ve unsurlardan etkilenen aile kendisini bu durumlarda dönüştürebilmektedir. Aileler varlığını devam ettirebilmek adına ne tam anlamıyla çevresiyle iletişimi koparmalı ne de çevresinden gelen her unsurunu bünyesine dahil etmeyerek denge temelinde ilerlemelidir. Ailelerinde alt sistemleri mevcuttur. Eş, ebeveyn ve kardeşten oluşan alt sistemlerin üst sistemlerle arasında hiyerarşik bir yapı mevcuttur. Bu yapılanma ebeveyn çocuk ilişkisinde gözlemlenebileceği gibi kimi zaman eşler arasında ve kardeşler arasında da var olabilmektedir. Var olan bu sınırlar doğal karşılanmakla birlikte alt sistemlerin birbirleri arasındaki iletişimi kopartmamaları önem arz etmektedir. Bu sınırların varlığı ebeveynlerin evliliklerinde yaşadıkları sorunlarda çocuğu tercih yapma hakkı bırakmadan kendi aralarında problemi çözmelerine odaklanmaktadır. Toplumsal sorunlardan olan yoksulluk, işsizlik, krizler her aileyi farklı şekilde etkilemektedir. Bu noktada sistemler iş bulamama, hastalık, şiddet davranışı gibi tepkiler verirken psikolojik olarak da anksiyetenin ilerlemesi ve boşanma davranışına kadar ilerleyebilmektedir (Aktaş, 2004: 5-6).

2.2.1.2. Gelişimsel Kuram

Aile gelişen, değişen ve büyüyen bir organizma özelliği taşımaktadır. Bu kapsamda Gelişimsel kuram ailenin süreç içerisinde yaşadığı olgular ve dönüşümüne odaklanmaktadır. Aileler bir süreçten diğerine geçerken dış çevrede meydana gelen

olaylardan etkilenmektedir. Örneğin aile içerisinde meydana gelen bir krizde ve üyelerin sayısındaki düşüş ve artışlarda aile güçlenme özelliği taşımaktadır. Gelişimsel yaklaşım ailenin süreç içerisindeki davranışlarını incelemektedir. İlk olarak ebeveynlerin rol ve gelişimlerine odaklanılmaktadır. Bu kapsamda anne baba olarak var olan sorumlulukların yerine getirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. İkinci aşamada ise Çocukların rolleri, beklentileri ve gelişimsel görevleri açıklanarak son aşamada bütüncül bir bakışla ailenin gelişimsel görevleri açıklanmaktadır. Burada aile üyelerinin sorumluluklarını yerine getirmesi, beklentilerinin karşılanması sosyal işlevsellik açısından çok önemlidir. Roller karşılıklı olarak iletişimde izlenecek yolu göstermektedir. Yaş ve ailedeki konuma göre açıklanmaktadır. Bireysel gelişim psikososyal olarak evreler izlemekte ve her evrenin krizi farklılıklar oluşturmaktadır. Aile yaşam döngüsüne göre her evrede ailenin belli başlı görevleri mevcuttur. Gelişimsel kuram bu evreler üzerinden aileyi açıklamaktadır (Hallaç & Öz, 2014: 150).

Aile; kadınların ve erkeklerin evlenmesi, bir çatı altında birlikte yaşamaya başlamasıyla kurulmaktadır. Aile yaşam döngüsünün ilk evresi evlenme ile başlayarak ilk çocuğun doğumuyla sona ermektedir. Eşler bu dönemde evliliğin getirdiği sorumlulukları benimsemeye ve uyum sağlamaya çalışmaktadır. İkinci evre çocuğun doğumuyla ebeveynlik rollerinin oluşması ve ailedeki olası üye sayısının artışı ya da çocuğun okul öncesi dönemine ulaşmasıyla sona ermektedir. Aile içerisindeki alışkanlıkların değişmesi bu evrede belli başlı krizlere sebebiyet verebilmektedir. Üçüncü evre çocuğun ergenlik dönemine ulaşması ve sonrasında kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklarda meydana gelen benlik arayışı davranışı ve özgür olma istemlerinin karşılığında ailenin kötü alışkanlıklara karşı korumacı tavırla birleşerek kriz ve kaosların en fazla yaşandığı aşamayı kapsamaktadır. Dördüncü evre çocukların yetişkin olduğu ve üniversite eğitimi almak için şehir dışına çıkmayı ya da evlenerek yuvadan ayrıldığı dönem olarak anılmaktadır. Bu dönemde ailenin çocuklarına iş bulma konusunda yardımcı olmak ya da evlenip kendi yuvalarını kurmaları adına gerekli desteği göstermeleri yönünde sorumlulukları mevcuttur. Son evre ileri dönem aileleri ele almaktadır. Bu dönemde evdeki son çocuk evden ayrılmıştır ve ebeveynler yaşlanarak “boş yuva dönemi” olarak adlandırılan evreye girmiştir. Bu dönem emeklilik yaşına denk geldiği için ebeveynlerin toplumsal rollerinde de değişimler meydana gelmiştir (Çamur Duyan, 2003: 32-33).

2.2.1.3. Yapısal İşlevselci Kuram

1970'li yıllarda Salvador Munichin tarafından oluşturulan ve geliştirilen kuram temelini sistem kuramından almaktadır. Bu bağlamda sisteme bütüncül bakışı, sistemin parçalarının birbiriyle etkileşime girme durumlarını ve iletişim yapılarını incelemektedir. Özellikle ailenin transaksiyonel (kişiler arası insan davranışını açıklamaya yönelik yaklaşım) kalıplara odaklanarak sistemler hakkında bilgi alt sistemlerin geçirgenliğine yönelik yorum yapma noktasında ön izlenim oluşturmaktadır. Yapısal işlevselci kuram çocukların kimlik duygularının oluşmasında ailenin önemine dikkat çekmektedir. Çocuklar dahil oldukları aile içerisinde kendilerini ait hissetmek istemekte ve bu yönde davranışlar sergilemektedir. Bununla birlikte üyeler arasında ait olma ve farklı olma duyguları arasında çarpımlar bulunmaktadır. Aile içerisinde her üyenin birden fazla seçim hakkı olmakla birlikte bu haklar kadar özgür oldukları varsayılmaktadır. Sağlıklı özellikler barındırmayan ya da işlevsel olmayan şekilde adlandırılan aile yapıları; kopuk aileler, ilgisiz-ihmal eden aileler, olgunlaşmamış ebeveynli aileler, eviyle ilişkisi bulunmayan eşli aileler ve iç-içe aileler olarak sınıflandırılmakta ve patolojik aileler olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda yapısal aile terapisi; ailenin mevcut sorunlu bulunan davranış kalıpları üzerinde çalışarak değiştirmeyi amaçlamakta ve aile içi sınırlara dikkat çekmektedir (Güdek, 2013: 120).

2.2.1.4. Sembolik Etkileşimci Kuram

Aileyi aile içi dinamikler açısından açıklayan sembolik etkileşimci kuram; aile içi dinamikleri roller, iletişim kalıpları, karar verebilme yetisi ve çevreyle etkileşim halinde olmak adına sosyalleşme olarak açıklamaktadır. Bu kapsamda aileyi toplumla ve çevredeki sistemler dahilinde inceleyerek güç alışverişine odaklanmaktadır. Sembolik etkileşimci kuram; aile üyeleri arasındaki çatışmaları çözümü, mevcut sorunu objektif bir şekilde tanımlama, çözüm alternatifleri belirleme, üyeler arası iletişimi güçlendirme ve aileyi doğru bir şekilde anlamayı amaçlamaktadır (Hallaç & Öz, 2014: 150).

Bu kuramda açıklandığı üzere aile üyeleri eyleme geçmeden önce davranış kalıpları üzerinde yorum yapmakta, düşünmekte ve sembol-imgeler vasıtasıyla harekete geçtikleri yönündedir. Aileye yönelik geleneksel düşünce bağlamında evlilik birliğinin kurulduktan sonra ömür boyu sürdürülmesi gerektiği yönündedir. Bu kuram

kapsamında boşanma davranışı ahlak dışı olarak görülmekte ve sorumluluk almaktan kaçınma davranışı olarak simgelenmektedir. Bu konuda önemli olan değişen ve küreselleşen dünyayla birlikte geleneksel sembollerin de değiştiği ve ailenin de bu değişimden etkilendiği ya da dönüştüğü yönünde olduğunu kabul etmek gerekmektedir (Yaşar Ekici, 2014: 211).

2.3. Aidiyet Kavramı ve Aile Aidiyeti

Aidiyet; en genel tanımıyla kişilerin yaşadıkları sistem içerisinde kendilerini izole etmeyerek çevrenin ya da sistemin bir ögesi olarak hissetmesi olarak adlandırılmıştır. Burada kişinin çevre faktörler tarafından tanınması ve bilinmesi durumuna vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte aidiyeti tek boyutlu olarak düşünmeyerek kişinin kendisiyle ilgili ve çevre sistemlerle ilgili düşüncelerinin de önemine değinilmiştir. Kişinin bireysel ihtiyaçlarını bilmesi, kendini değerli hissetmesi ve sosyal katılıma açık olması aidiyet kavramını belirleyen diğer etkenlerdendir (Anant, 1966 Akt; Yavuz, 2022: 12).

Aidiyet duygusu bağımlılık, adanmışlık, özerklik ve birey olmanın ve ihtiyaçlar hiyerarşisinde en tepede yer alan kendini geliştirme duygularından var olmaktadır. Dünyaya gelen her birey bir sisteme dahil olarak paylaşımda bulunmak, sorumluluk almak, dayanışma içerisinde olmak kısaca görülmek, duyulmak ve önemsenmek ister. Bu güdülerle hareket ederek kendisini var ettiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı ilk paylaşım noktası ailedir. Aidiyet duygusunun yüksek olduğu ailelerde yaşanan sorunların üzerinden birlikte gelme, birbirini destekleme ve sorunlara yönelik farklı çözüm noktaları geliştirme potansiyelleri yüksektir (Mavili, 2015: 115).

Aile Aidiyeti; insanın anlam arayışına başladığı ilk ortam olan ailede fikirlerini ve düşüncelerini özgürce paylaşabilmesi, dayanışma duygusuyla kendini sistemin bir parçası olarak hissederek diğer üyelerle etkileşim halinde bulunması ve kendisini güvende hissetmesi, korunması, sevilmesi, “aile aidiyeti” kavramıyla açıklanabilmektedir (Mavili, Kesen & Daşbaşı, 2014: 31).

Bireyin doğasında yer alan ait olma güdüsünün ilk karşılandığı ortam ailedir. Çevresindeki olay ve hareketlerden etkilenen aile kurumu açık sistem olma özelliğini koruyarak; üyeler arasında karşılıklı rol ve görevleri yerine getirme, birbirlerini dinleme, dayanışma gösterme ve iş bölümüne gitme gibi davranışların sergilenmesiyle aidiyet hissinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Aidiyet kavramı aile üyelerinin

birbirleriyle kurdukları iletişimin niteliğini anlamakta yardımcı olmaktadır. Kriz dönemlerinde üyelerin birbiriyle olumlu iletişim kuramaması, yok sayılması, fikir ve düşüncelerine önem verilmemesi üyeler arasındaki olumlu duyguları yok ederek kişiyi yalnızlık ve depresyona sürükleyebilmekte ve kişinin farklı-kendisine zarar verebilecek gruplara ait hissetmesine sebebiyet verebilmektedir. Aile aidiyetinin yüksek olduğu bireylerde ise benlik saygısının ve akademik başarı düzeylerinin yüksek olduğunu kanıtlayan çalışmalar mevcuttur. Bu noktada aile içi ilişkilerin niteliği ile aile aidiyeti arasında paralel bir ilişki bulunduğu anlaşılmıştır (Yeter, 2019: 37).

2.3.1. Aile Aidiyetini Etkileyen Etmenler

Aidiyet duygusunun ilk kez hissedildiği ve benimsendiği kurum ailedir. Aile üyeleri arasında kişilerin sonsuz bir sevgiyle sarıp sarmalandığı, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı, ortak paylaşımlarda bulunulduğu gruplardan oluşmaktadır. Bununla birlikte sorumluluk duygusunun gelişerek diğer üyelere karşı görev bilincinin oluşmasında da aile aidiyetinin önemli etkisi bulunmaktadır. Bireyin kendini ailesine ait hissederek bu duruma uygun girişimlerde bulunması davranış kalıplarının oluşmasını sağlamakta, durum ve kişiye uygun nasıl davranacağını öğretmekte ve mevcut davranışlarda değişimi de beraberinde getirmektedir. Aile kurumuna ait hissetmek kişiyi özgürleştirdiği gibi tabii olduğu sistemin kurallarını tanımayı ve aile üyeleri arasındaki iletişimin sağlıklı ilerlemesini de sağlamaktadır (Ayberk, 2022: 52).

Çocuklar dünyaya geldiklerinde sahip oldukları aileye bağlanma duygusu geliştirerek kendini güvende hissetmek istemektedir. Varoluşsal bir şekilde geliştirilen bağlanma da aile üyelerini tutum ve davranışlarının niteliği önem arz etmektedir. Bu kapsamda ailesine güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuk ve gençler kötü alışkanlıklar, şiddet davranışları, intihar ve kendisi ya da çevresi için risk uyandıracak davranışlara maruz kalma ve uygulama olasılığı düşmektedir. Özellikle ergenlik döneminde kurulan güvenli bağlanma krizlerle dolu olan bu sürecin kolaylaşmasına ve gençlerin aile aidiyetlerini olumlu anlamda etkilediği yönündedir. Aile aidiyeti üyeler açısından olumlu ilişkilerin geliştirilmesinde temel unsurdur. Aidiyet üyeler arasındaki sevgi ve güven bağıdır. Bu kapsamda birbirlerine karar verme alanı tanıyan, dileyen, sonsuz bir sevgiyle sarıp sarmalayan ailelerde aile aidiyetinin güçlü olduğu söylenebilir. Bir diğer ihtimalle sağlıksız aile işlevleri gösteren ailelerde ise kişinin kendisine ve çevresine

yabancılaşarak olumsuz tutum ve davranışlar göstermesi olasıdır (Açıkel-Günel & Daşbaşı, 2019: 968).

Aile içerisindeki şiddet davranışı, anne-baba ya da üyeler arasında madde bağımlılığının bulunması, ihmale bağlı psikolojik-ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmaması, ebeveynlerin ayrı yaşaması, üyeler arasında duygularını özgürce ifade ederek karar alabilme davranışları aile aidiyetini etkileyen temel unsurlardandır. Yapılan çalışmalar sonucunda aile içi şiddete maruz kalan kişilerin aile aidiyetleri düşük düzeylerde seyretmiştir. Bununla birlikte ailesiyle düzenli olarak kaliteli vakit geçiren, aile üyeleri tarafından anlaşılabilirliğini hisseden kişilerin aile aidiyetlerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Anne-babanın birlikte yaşama ya da ayrı olma durumları da aile aidiyetini etkileyen temel faktörlerdendir. Bu bağlamda parçalanmış aileye sahip olan kişilerin aile aidiyet düzeyleri düşük olarak tespit edilmiştir (Aslantürk, Kesen & Daşbaşı, 2020: 1590).

2.3.2. Sosyal Hizmet ve Aile Aidiyeti

Bireyler çevresi ile sürekli etkileşim halinde olmakla birlikte hem etkileyen hem de etkilenen öge olma özelliğini korumaktadır. Bu kapsamda sistemler ikiye ayrılmaktadır. Bireyler doğrudan içine doğulan sistemlerle (aile, arkadaş, akraba, vb.) sonradan dahil olunan toplumsal sistemlerle (okul, hastane, ofis vb.) daimî iletişim halinde olmakla birlikte; sistem içerisinde kendisi olarak var olabilmek-kendini gerçekleştirebilmek ve ait olmak istemektedir. Fakat mevcut sistemler arasındaki ilişki her zaman olumlu yürümekte ve bazı durumlarda krizlerle karşı karşıya gelinebilmektedir. Bu noktada çalışma alanlarından biri de aile olan sosyal hizmet disiplinin çalışma ve uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Erten, 2017: 36).

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu kapsamda yaşamlarını devam ettirebilmek adına bazı gereksinimleri yerine getirmeleri zorunluluk arz etmektedir. 1943 yılında motivasyon teorisini ortaya koyan Maslow; bireylerin hedef ve amaçlarına ulaşmaları noktasında harekete geçirmektedir. İnsanların sağlıklı bir yaşam sürmeleri adına bazı temel ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Maslow tarafından bir piramit oluşturularak kişilerin ihtiyaçları beş sınıfa ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bireyin ihtiyaç duyduğu gereksinimi karşıladığı takdirde bir sonraki aşamaya geçerek o sınıfın gereklerini yerine getirmesi piramidin amaçlarındandır. Yetersizlik ve gelişim güduları temelinde ihtiyaçları ele alan Maslow fizyolojik ihtiyaçları, yaşamı devam

ettirmek adına karşılanması gereken ihtiyaçlar olarak tanımlarken gelişim güdüsü; kişinin kendini gerçekleştirme ve geleceğe yönelik hedef-amaçları olarak açıklanmıştır. Oluşturulan piramide göre ilk basamakta fizyolojik ihtiyaçlar olan nefes almak, yemek yemek, uyumak vb. davranışlara yer verilmiştir. İkinci aşamada gelişim güdüsüyle hareket edilerek bireyin psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak kendini güvence altına hissederek yaşaması yer almaktadır. Üçüncü aşamada ait olma ve sevgi ihtiyacı ele alınarak diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmeyi, sevgi bağıyla bağlanabilmeyi ve ailenin ya da toplumun bir parçası olarak hissedebilmeyi içeren duygu-davranışları kapsamaktadır. Bireylerin sonsuz sevgi ile sevilmemeleri ve kendilerini ait hissetmemeleri yaşamlarını etkileyerek bu istekler sonradan karşılanırsa dahi izler bırakmaktadır (Aslantürk, 2017: 56).

Piramidin bir diğer aşamasını insanın saygı duyulma ihtiyacı oluşturmaktadır. Maslow (1962)'a göre saygı duyulma ihtiyacı ve özsaygının geliştirilmesinin dünya üzerindeki birçok duygudan daha önemli bir konumda görülmüş ve aşan dahi önemli ve yüce olduğunu ifade etmiştir. Bu ihtiyacın karşılanması halinde birey kendini mutlu ve donanımlı hissederken karşılamadığı takdirde aşağılık duygusuna kapılarak yetersiz hissedebilmektedir. Son aşamada ise kendini gerçekleştirme ihtiyacına değinerek insana bütüncül bir bakış açısıyla bakan Maslow potansiyeller ve potansiyelleri gerçekleştirme noktasındaki yeterlilik üzerinde durmaktadır. Bu noktada kişilerin kendisinin olabileceği en iyi halinin olmasını amaçlayarak sürekli hedefler oluşturmaktadır (Şengöz, 2022: 168).

Bireyi bütüncül bir bakış açısı ile çevresi içerisinde ele alan sosyal hizmet bilimi; müracaatçının yüksek yararı ekseninde hareket ederek psikososyal ruh sağlığını önemsemektedir. Sosyal hizmetin temel çalışma alanlarından biri olan ailenin güçlendirilmesi sağlıklı toplumlar açısından önem arz etmektedir. Aile içi iletişimde kullanılan iletişim kanalları ve duyguların aidiyet üzerindeki etkisi yüksek olmakla birlikte davranışları harekete geçirmek adına da bu ilkeleri takip etmektedir. Sosyal hizmet en temelde; aileyi odağına alarak aile olmanın getirdiği rol ve sorumlulukları yerine getirmeyi, iş bölümü ve dayanışma duygularıyla bir bütün olabilmeyi, sağlıklı toplumlar oluşturabilmek adına güçlü birey-güçlü aile düşüncesiyle çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda aile üyeleri arasında güvenli bağlanma sağlayabilmek, iletişim sistemlerini güçlendirmek, olumlu davranışlar pekiştirmek amaçlanmaktadır (Karip, Kesen & Daşbaşı, 2020: 826).

2.3.3. Genç Yetişkinlik Dönemi ve Aile Aidiyeti

Ergenlik dönemiyle başlayarak yaşlılık dönemine kadar uzanan süreçteki en uzun dönem yetişkinlik dönemidir. Fakat gelişim dönemleri ve aralarındaki belli başlı farklardan ötürü yetişkinlik dönemi kendi içerisinde gruplara ayrılmıştır. 18-35 yaş aralığında bulunan kişiler için ‘genç yetişkinlik’ kavramı kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemin her gelişim döneminde olduğu gibi belli başlı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. İşe girme, kariyer yapma, evlenme, çocuk sahibi olma ve çocuk büyütme gibi rolleri içere bu dönem hayata yönelik kimlik keşfinin tamamlandığı dönemdir. Gelişim kuramcılarında biri olan Erikson psikososyal gelişim kuramında ‘yakınlık’ kavramını temele alarak bu dönemdeki romantik ilişkilerin önemini vurgulamıştır (Kılıç, 2020: 8).

Genç, çocukluktan yeni çıkmış ancak kararlarını kendisi alabilen, yetişkin olamamış ama bilinçli hareket eden bireydir. Fakat bu dönemde gencin bilişsel düzeyi hala gelişmekte, tecrübesiz ama kararlı olabilmekte, ailesinden tam bağımsız olamamakla birlikte özerklik göstermektedir. Burada sayılan faktörlerden de yola çıkarak bireyin fiziksel, sosyal, psikolojik, bilişsel ve kültürel değişimler yaşadığı dönem ise gençlik dönemi olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2019: 7).

Ergenlik döneminde gençler; aile üyelerinden ayrılarak akranlarıyla vakit geçirmeyi talep ederek çatışmalı iletişim içerisine girmektedir. Aile üleriyle çatışmasındaki temel etkenin varlığını kanıtlayarak kararlarına saygı duyulması ve kimliğini inşa etme sürecindeki sanrılardan kaynaklanmaktadır. Bu dönemde ergenlikten yeni çıkan gençler için ailelerin tutum ve davranışları aile aidiyetini belirleyen en temel etkidir. İlk yetişkinlik dönemine geçişle birlikte gençlerin ahlaki olarak olgunlaşmaya başladığı bilinmektedir. Anne ve babaların pozitif ilişki temelinde gerçekleştirdiği davranışlar genç açısından iyi hissetmesine ve anksiyete-kaygı seviyelerinin düşmesine yardımcı olurken aile üyelerinin baskıcı-otoriter tavır ve hareketleri aidiyet duygusuna zarar vermekle birlikte bağlanma duygusunu da olumsuz etkilemektedir (Özyürek & Nehir, 2021: 252).

2.4. Sosyal Hizmete İlişkin Kavramlar

Sosyal hizmet; kişilerin sosyal hayata katılı noktasındaki becerilerini arttırmasını sağlayarak kapasiteyi güncellemek, işlevselliği artırarak güçlendirmek ve toplumdaki her üyenin refah içerisinde yaşamasını oluşturmak üzere birey, aile-grup ve toplumla

çalışmayı esas alan meslek ve disiplindir. Bu kapsamda sosyal hizmet kavramı ve bu alana ilişkin kavramların açıklanması bütüncül bir bakış açısına sahip olabilmek adına önem arz etmektedir (Zastrow, 2014: 6).

2.4.1. Sosyal Hizmet

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonunun tanımına göre Sosyal Hizmet; kişilerin insan olduğu için değer görmesi gerektiğine inanarak temel hakları koruyarak ve toplum içerisinde sosyal adaletin sağlanmasında görev alarak insanların mevcut dezavantajlı koşullardan çıkartılarak daha adil-iyi yaşam koşulları ve sosyal refaha kavuşturulmaları adına desteklenmelerini sağlayan disiplindir. Bireylerin kişilerarası ve çevreleriyle ilişkilerinde sorun çözmeye odaklanarak olumlu yönde toplumsal değişme sağlamaya çalışan profesyonel bir meslektir (IFSW, 2023).

Sosyal hizmet, insanların yaşam içerisindeki yaşam standartlarını üst seviyelere çekerek müdahale planları geliştirmek ve sosyal politikalar oluşturmayı amaçlayan profesyonel bir meslektir. Bu noktada kişinin self determinasyonunu da göz ardı etmeyerek verdiği kararlara saygı duyulmaktadır. (Duyan, 2016: 8).

Sosyal hizmet bilimi müdahalelerini gerçekleştirirken ekosistemi göz ardı etmemektedir. Bireyin sosyal bir varlık olması nedeniyle doğduğu andan itibaren çevresiyle sürekli etkileşim halinde olması en temel etkidir. Bu kapsamda sosyal hizmet temelinde geliştirilen kuramlar da bireyi çevresi içerisinde ele alarak her yönüyle incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle Ekolojik kuram temelinde 7X4 ilkesiyle ilerleyerek bireyi fiziksel, sosyal, duygusal, tinsel ve bilişsel olarak ele almaktadır. Dolayısıyla birey ve ailelerin ekolojik değerlendirmesini gerçekleştirirken biyogenetik, kültürel, ailesel ve çevresel faktörlerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte gelişim dahilinde güncel göstergelerin takip edilmesi, var olan kaynak ve fırsatların bilgisi de bireyi anlayarak yönlendirmelerde bulunabilmek sosyal hizmet bilimi açısından değerlidir (Sheafor & Horejski, 2016: 30).

Bir bilim dalı ve profesyonel meslek olan sosyal hizmet; en temelde odak noktasına bireyi ve sorunu ele alarak çevre sistemler arasındaki ilişki ve bağlantıyı inceleyen, toplum içerisindeki herkes adına eşitlik ve adalet anlayışıyla temel ihtiyaçların karşılanması adına çalışmaktadır. Bu kapsamda kişilerin potansiyellerini ortaya koymalarına, yaşamını daha kaliteli hale getirerek sağlıklı işlevselliği engelleyen her türlü duruma yönelik koruyucu ve önleyici hizmet programları geliştirmektedir. En

temel anlamda sorun çözmeyi görev edinmiş olmakla birlikte toplum içerisindeki adaletsizliklere meydan okuyarak birey, grup ve toplulukların iyilik halini geliştirmeyi amaç edinmektedir (Yolcuoğlu, 2014: 14).

Bir insan hakları mesleği olan sosyal hizmet; toplumdaki adaletsizliğin sebeplerine odaklanmaktan daha çok var olan adaletsizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik harekete geçerek müracaatçısının haklarından yararlanabilmesi adına bağlantı kurucu, savunucu, değişim ajanı ve vaka yöneticisi rollerini kullanmaktadır. Uygulamanın gerçekleştirildiği süreç içerisinde kuramsal bilgi birikiminin yanında bilgi, beceri ve değer temellerini kullanarak problemi müracaatçısıyla birlikte çözmeyi amaçlayan ve belli başlı etik standartlar kapsamında ilerleyen bilim dalıdır (Çoban, 2017: 253).

Sosyal hizmet disiplinin belli başlı rol ve görevleri vardır: En temelde gelir adaletsizliğinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırarak yoksulluğu azaltmak, toplum içerisinde sosyal adaleti sağlamak, devlet ve toplum arasında köprü vazifesi yerine getirerek ihtiyaçlar temelinde sosyal politika-uygulamaların geliştirilmesine liderlik etmek ve toplumsal dışlanmayı engellemek adına koruyucu-önleyici-rehabilite edici çalışmaları harekete geçirmektir (Moore & Barnes, 2006 Akt; Şişman, 2009: 13).

2.4.2. Sosyal Hizmet ve Uygulama Düzeyleri

Toplum içerisinde yaşanan sorunlar nedeniyle ortaya çıkan sosyal hizmet mesleği; en temelde yoksul ailelere yönelik gerçekleştirilen ve hayırseverlik temelinde ilerleyen çalışmalarla başlamış olsa da üniversite düzeyinde sosyal hizmet eğitiminin verilmeye başlanmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Sunulan eğitim birey, grup ve toplum olmak üzere üç unsur etrafında şekillenmeye başlamış ve bu unsurların bütüncül bir perspektifle ele alınmasıyla genelde sosyal hizmet modelini ön plana çıkartmıştır (Kaya Kılıç & Tekin, 2021: 197).

2.4.2.1. Bireylerle Sosyal Hizmet (Mikro)

Bireylerin güçlüklerin üstesinden gelebilmek adına yardımcı olmayı hedefleyen sosyal hizmet; en temelde kendi kendine yardım edebilmeye dayalı hümanist bir yaklaşımla hareket eder. Bireylerle sosyal hizmetin temel amacı; kişilerin kendilerine yardım ettikleri süreçte destek olarak “kendilerine yardım etmeleri için yardım etmektir”. Bununla birlikte kişilerin kendi potansiyellerinin farkına varmaları, özgüven ve benlik saygılarını yükseltmeleri, duygularının farkında olması ve hak temelinde ihtiyacı olan

kaynaklardan yararlandırılması bireyle çalışmanın bir diğer amaçlarıdır (Şeker, 2008: 177).

Toplumsal sorunların pek çoğu birey-çevre etkileşimi ile ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda ise sağlıklı aile ve toplumların oluşması adına bireylerle çalışma önem arz etmektedir. 1915 yılında sosyal hizmete dair oluşturulan ilk kitap olan Sosyal Teşhiste Mary Richmond bireyle çalışmayı 'farklı kişilerle iş bölümüne gidilerek bireysel ve toplumsal anlamda olumlu değişim sağlamak adına değişik eylemler sanatı' olarak ifade edilmiştir. Bireyle sosyal hizmet uygulamasını gerçekleştiren sosyal çalışmacı var olan sorunu tespit ederek toplum içerisindeki kaynaklarla bağlantı kurmaktadır (Yolcuoğlu, 2014: 84).

2.4.2.2. Ailelerle ve Gruplarla Sosyal Hizmet (Mezzo)

Toplumun niteliğini belirleyen ve oluşmasındaki en temel etken olan aile; ne kadar güçlü bir yapıya sahip olursa toplum da o denli güçlü ve sağlıklı olacaktır. Bu kapsamda sosyal hizmetin çalıştığı en temel gruplardan birini aileler oluşturmaktadır. Bu kapsamda aile içinde var olan güç dengesinin ailenin yönetimi ve organizasyonunda önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Aile yönetiminin en iyi şekilde sağlanabilmesi adına eşitlikçi yöntemler seçilerek demokratik ilkeler etrafında yönetilmesi, her aile üyesinin düşüncesini ifade etmesine imkân sağlanması Toplam Kalite Yönetimi olarak adlandırılan modern bir yönetim disiplinine olanak tanımış olmaktadır (Ören, 2021: 87-88).

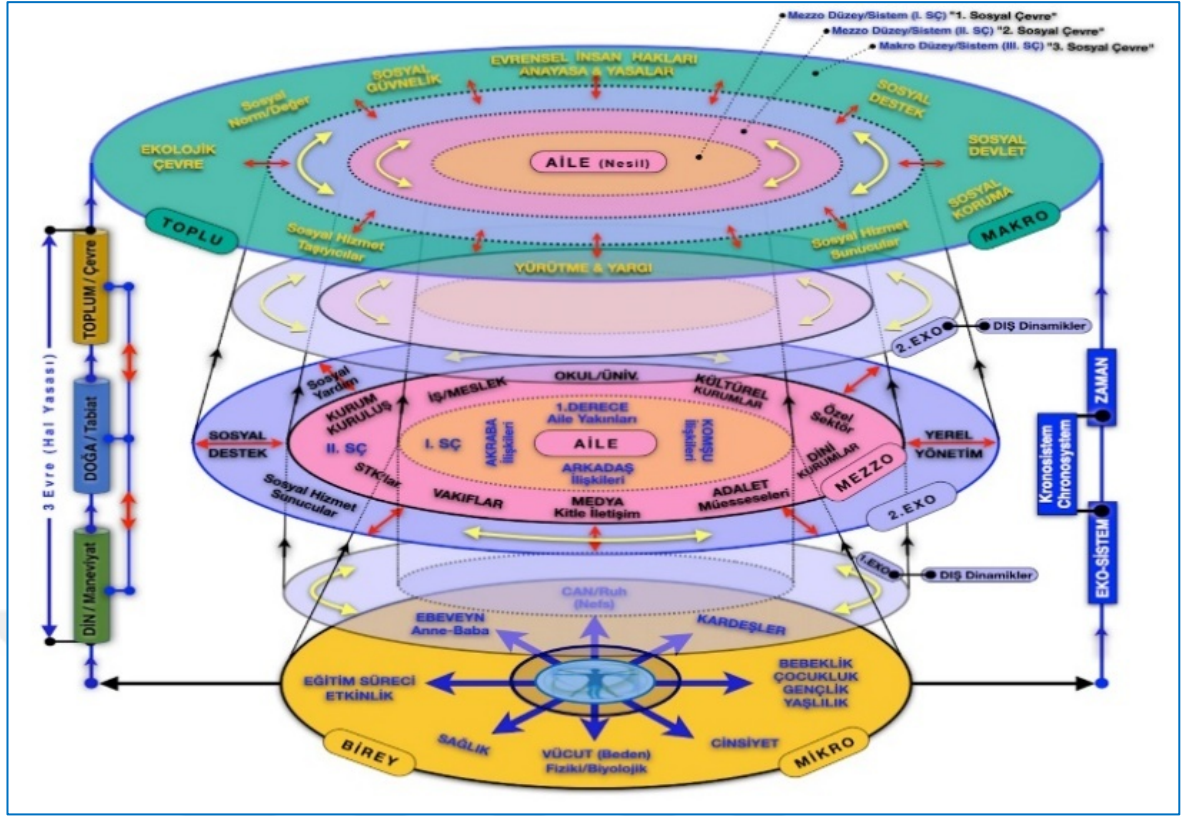
Aile içerisinde zaman zaman meydana gelebilecek belli başlı sorunlar mevcuttur. Bunlar; üyelerden herhangi birinin madde kullanımı, yoksulluk, kronik hastalık, ölüm, çocuk istismarı, yaşlı istismarı ve aldatma kaynaklı sorunlardır. Aile; üyeler ve çevre faktörler arasında karşılıklı bir ilişki bulunan ve birbirlerine bağlı olan sistemler olarak temsil edilmektedir. Üyelerden bir kişinin yaşadığı problem tüm üyeleri de etkisi altına alarak aile işlevselliğini etkilemektedir. Bununla birlikte aileye yönelik gerçekleştirilen planlı müdahale süreçlerinde de tüm aile üyelerini sürece katılımını sağlayarak duygusal manada destek olmaları öncelenmektedir. Aile içerisindeki problemlerin şiddeti arttıkça sosyal hizmete duyulan ihtiyaç da paralel olarak artmaktadır. Bu anlamda sunulan hizmetler çok çeşitli olmakla birlikte her vakanın biricik olduğu ilkesiyle hareket edilmektedir. Maddi yardımlar, kurum bakımı

destekleri, aile terapisi, evlat edinme, koruyucu aile ve koruyucu-önleyici çalışmalar yürütülerek aile birliğinin korunması önemsenmiştir (Zastrow, 2014: 106).

2.4.2.3. Toplumla Sosyal Hizmet (Makro)

Geniş sosyal sistemleri odak noktası olarak ele alan toplumla sosyal hizmet; toplum içerisindeki sorunlar ile ilgili hizmetlerin sağlanması adına organizasyonların yürütülmesi, sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması adına çalışmaktadır. Bununla birlikte mevcut ihtiyaç ve sorunlar hakkında yerel halkı güdüleyerek duyarlılıklarını artırarak toplum örgütlenmesini sağlamaktadır. Toplumsal düzeyde herkesi kapsayacak ortaklıklar oluşturmak, iş bölümüne gitmek, sosyal adaleti sağlayarak gelir dağılımındaki eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu noktada savunuculuk rolü bağlamında hak temelli anlayışı öngörerek herkesin hakkı olan hizmetten faydalanmasını, kişilerin yüksek yararını ve sağlıklı ilişkilerin geliştirilebileceği ideal toplumsal düzeni sağlamayı amaç edinmektedir (Er & Gökçearslan Çiftçi, 2021: 1182).

Toplumla sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesi birey ve grupla çalışmaya göre daha uzun vakitleri kapsayabilmektedir. Kaya Kılıç ve Tekin (2021: 206) tarafından sosyal hizmet uzmanları dâhilinde gerçekleştirilen araştırmada; bireylerle çalışma noktasında sorun yaşamadıklarını fakat grup ve toplum düzeyindeki uygulamaların teknik yetersizlik ya da çalışma koşullarının elvermemesi nedeniyle sınırlı düzeyde gerçekleştirildiğini açığa çıkartmıştır. Bununla birlikte lisans diplomasına sahip olan sosyal hizmet uzmanlarının grup çalışması ve toplumla çalışma yönünde kendilerini yeterli bulmadıkları açığa çıkarılan bir diğer gerçek olmaktadır. Bu anlamda ise ilgili müfredat çalışmalarında gerekli düzenlemelerin yapılması noktasında önerilerde bulunulmuştur.

Şekil 2.1: Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri

Kaynak: Gedik, M. (2021). Ahsen Sosyal Hizmet Modeli

İnsanın doğumuyla birlikte dahil olduğu sosyal çevreyle etkileşimi yukarıda verilen modelde görselleştirilmiştir. İnsan doğası gereği belli sistemlerin alt parçası halinde exo-dinamik ilişkiler (Tüm sistemler arasındaki ilişkiyi sağlayan sistem) kurmakta, yaşamını bu şekilde sürdürebilir hale getirmektedir. Mikro düzeyde bireylerin yüksek yararı gözetilirken, mezzo düzeyde bireylerle kurumlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Makro düzeyde sosyal devlet olmanın gereği olarak politikalar geliştirilmesi, insan hakları temelinde "insanın onurlu bir varlık olmasından hareketle hak temelli yaklaşım bağlamında ihtiyaçlarının karşılanması toplumla çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet mesleği de buradan hareketle sosyal adaleti sağlayarak kişilerin sorunlarını çözmeyi, bağlantı kurucu rolüyle toplum ve devlet arasında köprü görevi oluşturmaktadır (Gedik, 2021: 650).

2.4.3. Sosyal Destek

Sosyal destek kavramı olarak bireysel ve toplumsal bakış açılarıyla geniş ve dar anlamda yorumlanabilmektedir. 1970'li yılların ortalarından itibaren kullanılmaya başlanan sosyal destek kavramı; kişilerin en temel yaşam içgüdülerinden olan sevilme

ve ait olma hissiyle bağlantılıdır. Bu bağlamda bireylerin çevresinden gördüğü ilgi, sevgi, saygı, empatik bağlantılar ve her türlü yardım sosyal destek olarak tanımlanmaktadır. Sosyal destek sağlama noktasında sadece bireysel işlevler değil kurumsal faaliyetlerin de rolü büyüktür. Bu kapsamda kişi veya kurumlardan gereken sosyal desteği alabilen kişilerin sorun çözme becerileri gelişmekte, kendini içinde bulunduğu sisteme ait hissetmekte ve özgüven sağlamaktadır. Fakat aile içerisinde ya da dâhil olduğu sistemde sosyal destek alamayan kişilerin benmerkezci anlayışa sahip oldukları ve karşılaştıkları sorunları çözüme kavuşturma noktasında yardıma ihtiyaç duyduğu yönündedir (Haskan Avcı & Yıldırım, 2014:160).

Sosyal destek ihtiyacının karşılandığı en temel ve önemli kurum ailedir. Ailenin belli başlı işlevleri bulunmaktadır. Bunlar; Duygusal destek, takdir desteği, maddi destek, bilgi desteği ve beraberlik desteğidir. Dolayısıyla aile sosyal desteğin sağlandığı ilk kurumdur. Aile; sorun çözümünde yönlendirici olmakla birlikte rehberlik hizmetinin sağlandığı, duygusal dengenin oluşturulduğu, huzur ve enerji kazandıran mekanizma olma özelliği taşımaktadır. Aile üyelerinin birbirini desteklemesi, duygu ve düşüncelerini açık yüreklilikle ifade etmeleri, çatışma halinde iken dahi saygı ilkelerinin ön planda tutulması halinde kriz durumlarının üzerinden kolaylıkla gelinebildiği görülmektedir (Torun, 1995: 25).

2.4.4. Güçlendirme

Güçlendirme kavramı en temelde kişisel güç kavramını incelemektedir. Güç kavramı, bireyin bağımsız olarak bir şeyleri yapabilme, kontrol edebilme değiştirme yetisi olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda bireyin kendini motive etme düzeyi ve hayat içerisindeki oluşturduğu hedefler açısından değerlendirilmektedir. Kişinin çevresiyle etkileşiminde birtakım davranış kalıplarını gözlemleyerek kendi davranış kalıplarını üretmesi ve iletişim dilini oluşturması kişisel güç alanlarının oluşmasını sağlamaktadır. Kişilerin kendini doğru ifade edebilmesi, çevresini iyi gözlemlemesi ve saygı duyulan/itibar gören kişiler olmaları psikolojik ve sosyal bağlamda kişisel güç alanlarını oluşturmaktadır (Thompson, 2016: 19).

Güçlendirme, bireylerin yaşadıkları olayların çözümlenmesi karşısında güçsüzlük duygusunun giderilmesi kişinin içinde var olan gücün ortaya çıkarılması, bireylerin sorunlar karşısında eleştiriler bir düşünceyle yaklaşmalarını, soruna yönelik çözüm yolu bulmalarını sağlamak ve bunun sonucunda kendi haklarını savunabilecek

pozisyona ulaşmalarını amaçlayan ve kendi kaderini tayin hakkını temel alan bir yaklaşımdır (Erbay, 2018: 10).

Toplum içerisinde yer alan dezavantajlı grupların kendi güçlerinin farkına varmaları sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla sağlanmaktadır. İnsan onuruna yaraşır şekilde hareket edilerek müracaatçının yüksek yararı öncelenmektedir. Kişilerin yaşadıkları problemler hak temelli yaklaşım bağlamında değerlendirilerek planlı müdahale sürecinin oluşturulması olumlu değişimin gerçekleşmesi için en temel adımı oluşturmaktadır. Sosyal hizmet disiplini temelinde ele alınan güçlendirme kavramı; bireylerin kendi hayatları üzerinde söz sahibi olabilmesi, yönlendirebilmesi ve kararlarını özgürce alarak hedef/amaçlarını gerçekleştirebilmeleri olarak açıklanmıştır (Topak & Çamur, 2023: 82).

Güçlendirme kavramı sosyal hizmet açısından sadece bilgi paradigması ve kuram olarak değerlendirilmeyerek topluma ve dünyaya karşı bakış açısı/eylem olarak bakılmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi kapsamında güçlendirme gerçekleştirilirken; müracaatçı için çalışma değil, müracaatçıyla birlikte çalışma temelinde ilerlemektedir. Dolayısıyla sorun çözme sürecinde kişinin aktif olarak yer alabilmesi ve kendi kaderini tayin edebilecek potansiyele ulaştırılması amaçlanmaktadır. Süreç içerisinde sadece soruna odaklanmayarak alternatif çözümler oluşturabilme gücünü kazanabilmeyi öngörmektedir (Apak, 2018: 403).

2.5. Aileye Yönelik Kuramsal (Teorik) Sosyal Hizmet Yaklaşımları

Profesyonel bir meslek ve bilim dalı olan sosyal hizmet var olduğu andan itibaren çeşitli kuram ve teorileri kendisine temel alarak ilerleyişine yön vermiştir. Özellikle kimi kuramlar birbirini desteklerken, çeşitli etkenler ve bakış açılarıyla kimi kuramlar ise sert eleştirilere tepki olarak doğmuştur. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde sosyal hizmete dair kuramlara yer verilerek aileyle çalışırken var olan işleyişine dikkat çekilecektir.

2.5.1. Güçlendirme Yaklaşımı

1920-1960'lı yıllar arasında mevcut sorunlara biyolojik temelli olarak bakılarak medikal modelin aşamaları izlenmiştir. Fakat 1960'lı yıllara gelindiğinde sosyal model olarak çevre faktörlerin göz ardı edilemeyeceğine karar verilmiştir. Dolayısıyla medikal modelin yoğun kullanımı farklı alanlarda kullanılmaya devam edilse de sosyal hizmet bilimindeki var olan baskısını azaltmıştır. 1980'li yıllar itibariyle ise sosyal

hizmet bilimi teorisyenleri tarafından eleştiri alan medikal model sorun temelli yaklaşıma karşı olarak temeline kişinin güçlü yönlerini almıştır. Güç kavramı; günlük hayatta karşılaşılan problemlerde çözüm odaklı yaklaşabilmeyi, yaşanan travmalarda kendini toparlayabilmeyi ve kaygı durumunda işlevselliğini koruyabilmek olarak açıklanabilir. Bu noktada mesleki uygulamayı gerçekleştirirken bireylerin onurlu varlıklar olduğunu kabul ederek değer temelinden ilerlemiş ve müracaatçı-uzman iş birliği ile sorunların çözümünde beceri/işlevselliklerine odaklanmıştır (Teater, 2015:51).

Güçlendirme kavramı birçok kuram ve yaklaşıma konu olmuştur. Bu noktada potansiyel kavramına dikkat çekerek bireyin, ailenin ve topluluğun potansiyelinin olduğuna inanan hümanist yaklaşımdan hareket etmektedir. Sosyal hizmet biliminin etik ilke ve temelleriyle uyularak kişilerin onuruna, biricikliğine bütüncül bir bakış açısıyla bakmaktadır. Bireylerin motivasyonlarını açığa çıkartabilmek adına güçlü yönlerinden hareket ederek kendilerine dair farkındalıklarını geliştirmelerini amaçlamaktadır. Güçlendirme kavramı hem bir süreç hem de amaç özelliği taşımaktadır. Bu süreçte sosyal çalışmacıyla birlikte hareket eden müracaatçının kendine dair olan bilişsel çarpıtmaları olumlu yöne evrilmekte ve özgüven geliştirebilmektedir. Dolayısıyla gerçekleştirilen müdahale ile sadece içinde bulunulan an'a müdahale edilmeyerek kişinin geleceğinde karşılaşacağı sorunların üzerinden gelme kapasitesi de arttırılmaktadır (Aydın Engin, 2022: 14).

Güçlendirme yaklaşımı kişinin kendi kaderini tayin etmesi için içinde hissettiği güçsüzlüğü yok etmeye çalışarak eleştirel bir yaklaşımla mevcut sorunları çözümlenmeyi ve haklarını savunabilmek noktasında yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet bilimi sorunları holistik yaklaşımla ele alarak mevcut ekosistem içerisinde mikro-mezzo-makro düzeylerde uygulama planları geliştirerek birey, aile ve toplumun güçlendirilmesini amaç edinmektedir. Bu kapsamda aile üyeleri arasında “biz” olabilme inancını sağlayabilmek ve rol karmaşasının önüne geçerek aile içerisinde var olan sorunların üstesinden gelebilme noktasında güçlendirme yaklaşımının olumlu etkisi yadsınamaz bir gerçektir (Erbay, 2019: 55).

2.5.2. Sistem Kuramı

Sosyal hizmet bilimi insan yaşamını bütüncül perspektiften inceleyerek sorunun kaynağını bulmak adına çalışmalar gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet disiplinde

var olan geneli yaklaşım tam anlamıyla buradan hareket ederek var olan probleme dair tüm farklılık ve koşulları değerlendirmektedir. Sistem; Ludwig Von Bertalanffy tarafından ortaya çıkarılan bir kavram olmakla birlikte birbirinden farklı özelliklere sahip olan ve birbirini etkileyen parçalar olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda aile değerlendirildiğinde de aynı çıkarımlardan yola çıkarak farklı karakteristik özelliklere sahip üyelerden oluşan, birbirlerini etkileyen ve birbirlerinden etkilenen sistemler olarak tanımlanmaktadır. Sistemler bir araya gelerek bir bütünü oluşturmakta ve buna bağlı olarak sinerji açığa çıkartarak karşılıklı bağımlılık olan eleman kümesi olarak adlandırılmaktadırlar. Her sistemin belli başlı sınırları bulunmaktadır. Fakat bu sınırlar esnek olmakla birlikte birbirine eklenilebilmektedir (Yıldırım A. & Yıldırım, B., 2008:109).

Sistemler dışarıdan müdahale alıp almamalarına göre açık ve kapalı sistemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sosyal hizmet bilimi bu çerçevede birey çevre etkileşiminin olduğunu ve bu etkiler dâhilinde bireyin çevresi içerisinde incelenmesi gerektiğini ve açık sistemleri savunmaktadır. Sistem bütün olarak tüm parçalardan büyük olan ve zincir misali birbirine bağlı bulunan parçaları temsil etmektedir. Dolayısıyla kişilerin yaşadığı problemlerde sistemde var olan bir hata diğer sistemlerin işleyişinde de olumsuzluklar açığa çıkartabilmektedir. Örneğin düşük akademik başarı probleminden yola çıkıldığında; kişinin gelişimsel dönemi, aile içi ilişkileri, arkadaş ilişkileri ve sosyal çevreyle olan etkileşiminin de sağlıklı olup olmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Sistem yaklaşımıyla var olan sorunu ortadan kaldırmak ve kişinin kaygı seviyesini azaltarak denge durumuna ulaşmasını gerçekleştirebilmek adına birden fazla sisteme müdahale edilmesi gerekebilmektedir (Teater, 2015: 45).

2.5.3. Ekolojik Kuram

Sosyal hizmet biliminin temel amacı sorun çözmektir. Bu kapsamda sorunun çözümü noktasında iç ve dış faktörlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Sosyal bir varlık olan insan çevresiyle daimî olarak etkileşim içerisinde. İnsan doğası gereği çevresiyle etkileşim kurarak hem etkileyen hem de etkilenen unsur olma durumundadır. Organizma olan bireyin büyüüp gelişmesi, varlığını sürdürebilmesi ve mevcut çevre tarafından desteklenmesi ekolojik yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bireylerin yaşadığı sorunların kaynağında var olan nedenleri bulmaya ve baş etme becerilerini geliştirebilmeleri adına çevre sistemleri de

inceleyerek kaynaklardan yararlanma ve fırsatları harekete geçirme noktasında işlevsellik sağlamaktadır. Ekolojik yaklaşım danışanın sorunlarına odaklanmakla birlikte aile sistemini de dikkate alarak kişinin doğup büyüdüğü aile ortamını da çalışma kapsamına dâhil etmektedir. Sorunu çözüme kavuşturabilmek adına aile üyeleriyle görüşülmesi ve üyelerin birbirlerine karşı tutumlarının analiz edilmesi, aile yaşam döngülerinin incelenmesi, rol ve sorumluluklarının öğrenilmesi sağlıklı veriler elde edebilmek adına önem arz etmektedir (Kalebaşı, 2022: 27).

2.5.4. Krize Müdahale Yaklaşımı

Kişinin çevresinde gerçekleşen olaylar bütününe verdiği bilişsel ve duygusal tepkiler kriz olarak adlandırılmaktadır. Kriz; sosyal hayat içerisinde ani bir Şekilde meydana gelerek kişinin ani bir durumla karşı karşıya kalması sonucu benliğinde ve biyolojik sisteminde meydana gelen hasarlara neden olmaktadır. Kriz durumu kişinin baş etme mekanizmalarını devre dışı bırakarak ani gelişen olaya karşı doğru tepkiyi verememesine sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada kısa süre içerisinde hızlı ve etkili çalışmalar yapılmasına elverişli olması açısından krize müdahale yaklaşımı kullanılmaktadır. Krize müdahale anında sosyal hizmet müdahalelerinin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Planlı müdahale süreci; krizin düzeyine, etkilenen kişi sayısına, mevcut kaynakların yönetilmesi ve kişisel g alanlarına odaklanmaktadır (Taşağal, 2023: 149).

Krize müdahale yaklaşımı birey, aile ve toplumla çalışılan, Şimdi ve burada ilkesinden hareket ederek kişinin çevresindeki kaynak ve fırsatlara ilişkin farkındalık geliştirmesini sağlayarak baş etme mekanizmalarının güçlendirilmesi amacı taşımaktadır. Bu noktada kriz döneminin belirgin bazı özellikleri bulunmaktadır. Yıkıcı bir olay ya da durumun yaşanması, yetersizlik duygusu, anksiyete seviyesindeki artış, baş etme mekanizmalarının yetersiz kalması ve hayat amacının sekteye uğraması kişinin hayatında kriz döneminin yaşandığını göstermektedir. Kriz müdahale yaklaşımı son 50 yıl içerisinde sıklıkla uygulanmasına karşın kökeni Antik ağ'a değin ulaşmaktadır. Bu dönem içerisinde yunanca karşılığı "homeostasis" olan denge kavramı kriz müdahale yaklaşımında sıkça anılmaya başlanmıştır. Çünkü bir denge durum bozukluğu olarak adlandırılan kriz; travmatik kriz ve gelişimsel kriz olarak incelenmektedir. Travmatik krizler; doğal afetler, bir yakının kaybı, ekonomik sıkıntılar olarak aniden meydana gelmektedir. Gelişimsel krizlere Erikson tarafında oluşturulan psikososyal kuramda sıklıkla yer verilmiştir. Gelişim dönem krizleri

büyüme atağı olarak da adlandırılmakla birlikte daha yavaş bir süreçte gerçekleşmekte ve önlem alınabilmektedir (Yıldırım, 2016: 483).

Krize karşı gerçekleştirilen sosyal müdahalelerde birey, aile ve toplumun kendi güçleri olduğuna inanılarak kaynak ve fırsatlardan yararlandırılmaları açısından iş birliğine önem vermektedir. Krize müdahaleye başlandığı andan itibaren 6-8 hafta aralığını kapsamaktadır. Fakat her vakanın biricik olması yönüyle kimi müdahaleler bir günde sağlansa da doğal afetlerden etkilenen kişilerin tedavi süreleri uzun zamanları kapsamaktadır. Özellikle ailelerle çalışılırken dikkat edilmesi gereken en temel husus meydana gelen krizin tüm aile üyelerini etkileyeceğidir. Aile üyelerinden birinin kriz yaşaması ya da aile içerisindeki otorite ve rol karmaşıklıkları işlevselliği etkileyerek kriz durumlarını açığa çıkartabilmektedir. Dolayısıyla bu süreçte sistem olarak değerlendirilen ailenin güçlü ve zayıf yönleri açığa çıkartılarak sorunun çözülebilmesi adına planlı müdahale süreci uygulanmaktadır (Mavili Aktaş, 2003: 43)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL BAĞIMLILIK VE AİLE AİDİYETİNİN SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

3.1. Dijital Bağımlılık Üzerinden Aile İçi İletişim ve Aile İşlevselliği

Dijital bağımlılık günümüzde sıklıkla tekrar edilen ve üzerine çalışmalar yürütülerek çözüm yolları oluşturulmaya çalışılan temel konulardandır. Dijital bağımlılık sahibi kişilerin dijital araç ve sanal dünyaya karşı olan aşırı isteği ihtiyaçlar bağlamında değerlendirilmektedir. Kişiler bu ihtiyaçları karşılamadığı takdirde sistem yaklaşımında da esas alındığı üzere ilk etkilenecek olan sistem ailedir. Kişiler bu süreç içerisinde aile üyeleri ve sosyal çevresine karşı cephe alarak sevilmediklerini ve dışlandıklarını hissetmektedir. Dolayısıyla kendisini mensup olduğu aileye ait hissetmemekte ve kendilerini haklı görme davranışını sergilemektedir. Bu kapsamda dijital bağımlılık konusu en temelde aile içi ilişkileri etkileyerek farklı sonuçlar meydana getirmektedir (Arslan & Bardakçı, 2020: 39).

Aile işlevselliği kavramı; üyeler arasındaki dayanışmayı, problem çözebilme kabiliyetini, üyelerin sergiledikleri rolleri, aile içi iletişim kalıplarını, güç dengesini ve aile içi uyumu karşılamaktadır. Yapılan araştırmalarla birlikte problem çözme yeteneği yüksek olan ve olumlu iletişim kalıpları bulunan ailelerde sağlıklı bireyler yetişmektedir. Bu süreç içerisinde aile üyelerinin sadece temel ihtiyaçlarının değil psikolojik ihtiyaçlarının da karşılanıyor olması işlevselliği etkileyen en önemli etkenlerdendir (Usta, 2019: 4).

İletişim en genel tanımıyla belli bir bağlam içerisinde gönderici, alıcı arasında ileti aktarılmasıyla oluşan, dönütler ve geri bildirimlerle karşılıklı olarak gerçekleştirilen bilgi paylaşma davranışıdır. İleti yoluyla insanlar çevreleriyle bağlantı kurmakta ve kendilerini çevrenin bir parçası olarak hissetmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın çevresiyle etkileşim içerisinde bulunması, çevresini etkilemesi ve etkilenmesi toplumsal yaşamın bir gereğidir (Şahin & Aral, 2012: 62).

Sosyal hizmet müdahalelerinde temel amaç sorun çözmek olduğu için iletişimin önemi daha da artmaktadır. Mevcut sorunun doğru anlaşılabilmesi için tüm iletişim kanallarının açık olması önemlidir. Müracaatçı ile kurulan sözlü iletişimin yanında jest ve mimiklerin doğru ve yerinde kullanımı iletişimin yönünü doğrudan etkilemektedir.

Müracaatçı iletişim kurduğu profesyonelle güvene dayalı iletişim kurmak istemektedir. Dolayısıyla mesleki görüşmelerde sosyal hizmet uzmanı ilk aşamada müracaatçısına karşı olumsuz önyargılarından arınarak objektif bakış geliştirebilmeli ve empati kurabilmelidir. Bununla birlikte içten hareketler ve mimiklerle göz temasının kurulması, müracaatçıya kendisini dinleyen/gören birilerinin olduğunu hissettirmesi açısından değerlidir. Kimi zaman yaşanan travmatik olaylar her ne kadar kişilerin olumsuz iletişim kalıpları geliştirmesine neden olsa da doğru iletişim kanalları ile bu sürecin sonlandırılması sağlanabilmektedir (Artan & Kumbasar, 2017: 61).

En temelde kişinin kendisiyle kurduğu iletişim kalıpları çevresiyle kurduğu iletişimi de şekillendirmektedir. Bununla birlikte modern dünyanın getirisi olan dijitalleşmeyle birlikte farklı kültürlerin tanınmasını ve kültürel iletişim dilinin geliştirilmesinin sosyal hizmet mesleği açısından önemini göstermektedir. Gelişim dönemleri açısından da incelendiğinde iletişim tohumlarının atıldığı ilk mekân ailenin oluşturduğu görülmektedir. Toplumun en küçük yapıtaşı olarak nitelendirilen ailenin de kendine özgü kültürel/sosyal iletişim kalıpları bulunmaktadır. Annenin çocuk/çocuklarıyla, babanın çocuk/çocuklarıyla, çocuğun anne babasıyla ve kardeşlerin birbiri arasındaki paylaşımı aile içi iletişimi oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde doğru iletişim kanalının oluşturulamaması vb. nedenlerden ötürü çatışmaların yaşanması, olumsuz iletişim kanallarının kurulması doğal bir sonucu meydana getirmektedir. İlişkiler içerisinde yaşanan çatışmalar da iletişim içerisinde değerlendirilmekte ve mevcut sorunun aşılmasına yönelik farklı kanalların oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır (Şaşmaz ve Arslan, 2023: 73).

3.2. Sosyal Hizmet Perspektifinden Bağımlılık ve Aile Aidiyeti

Aile doğumdan ölüme kadar geçen süreç içerisinde üyeler arasında karşılıklı ihtiyaçların karşılandığı, toplumsal yaşama hazırlandığı mekanizmayı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyin sosyal öğrenme gerçekleştirdiği zaman içerisinde aile aktif olarak yer almaktadır. Aidiyet ihtiyacı ise üyelerin birbirlerine duydukları güven ve sevgi neticesinde açığa çıkarak var olabilmektedir. Bu kapsamda üyeler ait olma duygusunu yalnızca ruhsal olarak değil çevresiyle var olarak anlamlı bir bütün oluşturabilme durumu olarak tanımlamıştır (Özdemir, Daşbaş & Kesen, 2020: 102).

Aileye ilişkin güvenli bağlanma ve aidiyet duygusu; topluma katılım sağlamakta zorlanan bireylerin özgürleşmesini sağlayarak kendine güvenen kişilerin sayısını arttırmaktadır. En temel kurum olan aile zaman ilerledikçe farklı sosyal refah kurumlarıyla etkileşime girmekte ve rollerini paylaşmaktadır. Günümüz dünyası içerisinde meydana gelen dijital dönüşüm ve teknolojik gelişmeler çocuğun üzerindeki aile etkisini kırmakta ve güçlü bir unsur haline gelmektedir.10 yaş itibariyle dijital araçlarla uzun süreler vakit geçiren çocuğun aileyle kurduğu bağ zedelenmiştir. Öz bakım kalıplarının öğrenilmesi ve kişiliğin kazandırılmasında önemli rol oynayan aile üyelerine yönelik duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Ebeveynlerin göz temasları, fiziksel edimleri ve sevgi sözcükleri hiçbir unsurla karşılaştırılmayacak kadar özel olmakla birlikte aile aidiyetinin artmasına temel oluşturmuştur (Mavili Aktaş, 2013: 181).

Aileye yönelik sosyal hizmet uygulamalarının temel amacı; aile üyeleri arasındaki var olan beklenti, ihtiyaç ve problemleri üzerine çalışmalar yürüterek sağlıklı aile sağlıklı toplum ilkesiyle ilerlemektedir. Dolayısıyla her bir aile üyesinin güçlendirilmesi sağlıklı aileleri oluşturmada, sağlıklı aileler ise huzur ve refahın olduğu toplumlara meydana getirmektedir. Bu kapsamda ailenin korunmasına yönelik gerçekleştirilen mevzuat çalışmalarının yanı sıra ailenin psikososyal yönden güçlendirilmesini amaçlayan uygulama ve kurumlar sosyal hizmetin temel araçlarını oluşturmaktadır (Yıldırım, 2007:113).

3.4. Türkiye’de Ailenin Dönüşümü ve Dijitalleşme

Aile temel olarak hem etkileyen hem de etkilenen unsur olma özelliğini taşımaktadır. Avcılık ve toplayıcılıkla başlayan tarihsel serüvenin Türkler açısından en önemli etkisi yerleşik düzene geçmeleriyle birlikte olmuştur. Oluşturulan ilk aile yapılarının anne-baba ve çocuk ekseninde kurulduğu ve küçük/güçlü yapıların olduğu gözlemlenmiştir. Aile içi ilişkilerde sevgi ve saygının hâkim olduğu, genellikle tek eşli evliliklerin gerçekleştirildiği fakat erkeklerin birden fazla kadınla evlenme durumlarının da var olduğu, kadının aile içerisinde ya da devlet yönetiminde söz sahibi olarak erkeklerle eşit koşullara sahip olduğu çalışmalarla ortaya konulmuştur (Özpolat, 2022: 143).

Bununla birlikte eski Türk ailelerinde evlilik “ev” kelimesi ile simgeleştirilmiştir. Kadınların daha çok ev işleriyle karakterize edildiği, baba ve oğulun egemen olduğu, aile içerisindeki en yaşlı kişinin bilgin kişi olarak görüldüğü ya da ailenin kurucusu

olduğu inancı yaygındır. Osmanlı dönemine gelindiğinde ise; farklı ırk ve dinden kişileri barındırmasıyla aile algısının kozmopolit bir yapı gösterdiği anlaşılmıştır. Geniş ailelerin yaygın olduğu, halk-reaya ve saray temelinde incelendiğinde ailenin kurulmasında kültürel ve dini inançlar etkili olmuştur. Tanzimat dönemiyle birlikte toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Hukuki alanda kadınlara kimi haklar tanınmakla birlikte eğitim almaları noktasında da öğretmen okulları artırılarak rüştiyelerin sayısında artışa gidilmiştir. 1919 yılında Hukuki Aile Kararnamesi ile kadının hukuksal anlamda varlığı kabul edilerek zorla evlendirilmelerinin önüne geçilmiştir. Bununla birlikte çok eşlilik ve mehir gibi konularda da kadının toplumsal yerinin güçlendirilmesi adına düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Modern Türkiye dönemiyle birlikte ise; ailenin sadece yapısında değil kültürel normlarında da değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Modern düzen ilkeleri içerisinde çekirdek aile yapısının yer edindiği, aile içerisinde ortak kararların alındığı ve aile içerisindeki hiyerarşik iletişim kalıplarının yerini eşitlikçi tutumların aldığı söylenebilmektedir. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerine uyum sağlayabilmek adına aile reisliği kavramının kaldırılması radikal bir gerçekliktir. Modern dönemle birlikte aileler üretici olmaktan çıkarak kapitalist sistemin etkisi altında tüketim peşinde koşan kurumlar haline gelmiştir (Canatan & Yıldırım, 2011: 118).

Zaman içerisinde gerçekleşen reformlarla birlikte özellikle Sanayi Devrimi sonrasında kişilerin ekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanması ve kendi gücünün farkına varmasıyla bireyselleşmeye başlamıştır. Bu durum beraberinde aile içi rol ve sorumluluklarda değişimlerin meydana gelmesine, üyeler arasında bağlanma problemlerinin yaşanmasına ve kişilerin aidiyet hissini sorgulamasına neden olmuştur. Bireyselleşmeyle birlikte aile de zorunlu olarak dönüşüm gerçekleştirmiş ve en temelde geniş aileden çekirdek aileye doğru yönelimler olmuştur. Bununla birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte de aile üyelerinin yönelimleri değişmiştir. Kişiler sosyalleşme ihtiyaçlarını dijital araç ve uygulamalarla karşılar hale gelmiştir. Aile üyelerinin birbirleriyle paylaşımında bulunma oranları düşüş göstererek çoğunlukla gerçek dünyadan ve çatışmalardan kaçarak kendilerini mutlu hissettikleri alanlar haline gelmiştir (Yıldırım, 2021: 1245).

Türkiye İstatistik Kurumu Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı araştırmasına göre (TÜİK, 2022);

“2022 yılında %94,1 oranında hanelerin evden internete erişiminin bulunduğu tespit edilmiştir. Dijital çağın etkilerinin giderek hissedildiği bu dönemde özellikle 16-74 yaş grubu aralığında önceki yıllara göre artış göstererek 2022 yılında %82,6 iken 2023 yılında %85,0'e yükselmiştir. Bu kişilerin interneti düzenli olarak resmi işlerinde ya da kişisel ilgi alanlarında sıklıkla kullandığı yönündedir. Son 12 ay içinde özel amaçla resmi makamların web sitelerini ve uygulamalarını kullanan ve İnternet üzerinden kamu hizmetlerinden yararlanan bireylerin oranı %68,7'dir. E-devlet hizmetlerini kullanım amaçları arasında, %64,4 ile resmi makamlar veya kamu hizmetleri tarafından kendisi hakkında saklanan kişisel bilgilere erişme ilk sırayı aldı. Bunu, %48,5 ile kamu kurumlarından veya kamu hizmetlerinden bir randevu alma veya rezervasyon yaptırma ve %44,1 ile kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme takip etmiştir. Son 12 ayda İnternet kullanan bireylerin İnternet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme (e-ticaret) oranı, 2021 yılında %44,3 iken 2022 yılında %46,2'dir.”

2022 yılı Dijital Küresel Bakış Raporuna göre (Wearesocial, 2022);

“Türkiye'nin sosyal medya uygulamalarını yoğun olarak kullandığı ve dünya üzerinde aktif olarak kullanan beş ülke arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Sınır komşusu olduğu; Bulgaristan, Yunanistan, İran, Irak vb komşu ülkeleri arasında birinci sırada yer alırken; Avrupa ülkeleri kapsamında ikinci sırada bulunduğu anlaşılmıştır. 2022 yılında sosyal medya uygulamaları açısından mevcut durum incelendiğinde ise; Bireylerin en fazla kullandıkları sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları %82,0 ile WhatsApp, %67,2 ile YouTube ve %57,6 ile Instagram olmuştur. En fazla kullanılan sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları cinsiyete göre incelendiğinde; erkeklerin en fazla %85,9 ile WhatsApp, %70,8 ile YouTube ve %61,5 ile Facebook uygulamalarını, kadınların ise %78,1 ile WhatsApp, %63,7 ile YouTube ve %55,9 ile Instagram uygulamalarını kullandığı tespit edilmiştir.”

3.5. Türkiye’de Ailenin Korunması ve Dijital Bağımlılığın Önlenmesine İlişkin

Aktörler ve Uygulamalar

Toplumun merkezinde yer alan ve hayati öneme sahip olan aile kurumu; bireylerin güvenli bağlanma ilişkisi kurabilmelerinde, kendilerini oldukları yere ait hissetmelerinde ve topluma katılımında birincil derecede yer almaktadır. Dolayısıyla aile içerisinde var olan bir problemde sosyal hizmet disiplini içerisinde yer alan birçok sosyal soruna neden olabilmektedir. Toplumda var olan temel sosyal sorunlardan biri de bağımlılık olgusudur. Yapılan araştırmalarla ailenin sahip olduğu kimi özelliklerin kişiyi bağımlılık davranışından uzaklaştırırken kimi durumların bağımlılığa sevk ettiği yönünde veriler elde edilmiştir. Bu bölümde Türkiye’de aile kurumunun dijital bağımlılık riskine karşı korunmasını hedef alan aktör ve uygulamalara yer verilecektir (Çelebi & Uslu, 2019: 98).

Kalkınma Bakanlığı tarafından oluşturulan “Sağlıklı Yaşama ve Bağımlılık Davranışının Önlenmesine Yönelik gerçekleştirilen Çalışma Raporu” 2019-2023 yılları arasını kapsamaktadır. Oluşturulan rapor bağlamında Türkiye’de bağımlılık davranışıyla mücadele etmek adına Bakanlıklara bağlı birçok kamu kurumu/iştirakleri ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışmalar gerçekleştirdiği anlaşılmıştır. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Dünya Sağlık Örgütü ve Yeşilay vb. Kurumların destekleriyle çalıştaylar yürütülmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde teknoloji kullanımının niteliğinin iyileşmesine yönelik eylem planları oluşturulmaktadır. Her bakanlık bünyesinde geliştirilen proje ve kampanyalarla koruyucu ve önleyici niteliklerde çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 63).

3.5.1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Müdürlüğü tarafından aile ve topluma yönelik koruyucu, önleyici ve rehabilite edici sosyal hizmet politikaları ve uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda çeşitli kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının işleyişine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, toplumda risk faktörü oluşturan durumlar teşhis edilmektedir. Bununla birlikte aile içi istismar-töre gibi kültürel ve toplumsal temelli olguların nedenlerini araştırmak, aileni korunmasına yönelik müdahale stratejileri geliştirmek ve bağımlılık

oluşturan madde ve davranışsal durumlara ilişkin mevcut durumu analiz ederek aileyi destekleyecek ve olumlu katkı sağlayacak çalışmalarda bulunmaktadır (Özpolat, 2022: 147).

Aileye ilişkin gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının yeterliliği, mevcut durumun tespiti ve toplum içerisindeki sorunlara yönelik neden sonuç ilişkisinin kurulabilmesi adına Bakanlık bünyesinde çeşitli konularda olan araştırmalar için de bütçe hazırlanmıştır. Bu kapsamda sadece aileye yönelik araştırmalar değerlendirildiğinde; Bölgeler itibarıyla sosyal durum ve yaşam koşulları araştırması, dijital ortamda aileye ilişkin büyük veri analizi, Türkiye’de boşanma nedenlerinin mevcut durum analizi projesi, Türkiye aile yapısı araştırmalarının ileri istatistiki analizi gibi çalışmalara destek olmak adına ödenek ayrılmıştır. Aileye yönelik eğitim ve danışma hizmetlerinin sağlanmasına yönelik 2022 yılı faaliyet raporuna istinaden 6.239.186 TL ödenek ayrılarak ailenin korunması ve güçlendirilmesine yönelik hizmet sunumları gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Ailenin yapısını etkileyen kötü alışkanlık ve çeşitli bağımlılıkların azaltılmasına yönelik 2022 yılında Bakanlık tarafından 1.861.000 TL ödenek sağlanmıştır. Bu ödenek kapsamında aile üyelerinde var olan kötü alışkanlık ve davranışsal bağımlılıkların azaltılmasına yönelik danışmanlık, eğitim ve araştırma hizmetleri yürütülmektedir. Ailelerin mevcut sosyal hizmetlere yönlendirilmesi ve sosyal yardımlardan yararlandırılması adına girişimlerde bulunmaktadır (Aile Faaliyet Raporu, 2022: 50).

Bakanlık bünyesinde Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak yürütülen “Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar” kampanyası; özellikle çocuk ve gençlerin sağlıklı gelişim göstermeleri adına sportif/kültürel faaliyetlere yönlendirilmesini ve dijital araçların zararını en aza indirme amacı taşımaktadır. Bununla birlikte Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde “Uluslararası Dijital Oyunlar Kongresi ve Dijital Oyunlar Çalıştayı” kapsamında çocuk ve gençlerin dijital oyun davranışları, oyun tercihleri, dijital oyun süreleri ve çocuk üzerinde bıraktığı etkiler değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çocukların psikolojik iyilik halleri ve sosyal çevreye katılımları konusunda ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

3.5.1.1. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün temel hedefi sağlıklı aileler vasıtasıyla sağlıklı toplumları oluşturmaktır. Bu sebeple temel amaç ailenin yaşadığı koşulların iyileştirilmesi ve refahının sağlanmasıdır. Özellikle dezavantajlı grup içerisinde yer alan kadın, çocuk, yaşlı, engelli, mülteci vb. grupların yaşadıkları/yaşayabilecekleri risklere karşı koruyucu ve önleyici çalışmalar Genel Müdürlük tarafından gerçekleştirilmektedir. Yoksulluk, istihdam, bağımlılık, suç ve suça ilişkin her türlü toplumsal probleme karşı rehabilite edici projelerin geliştirilmesi, konuya ilişkin araştırmaların yapılması ve müdahale planlarının oluşturularak danışmanlık/ eğitim hizmetleri yapılmaktadır. Bu kapsamda Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından uygulaması sağlanan ASDEP (Aile Sosyal Destek Programı) önem arz etmektedir (ASHB, 2018).

Birey, aile ve toplumu etkileyen sorunlarda sorun çözme misyonuyla hareket eden ve meslek elemanı olarak değerlendirilen sosyal çalışmacılar, psikologlar, sosyologlar vb. meslek grupları tarafından hane ziyareti gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılarak ihtiyaçların tespit edilmesi, kişilerin ilgili kurumlara yönlendirmelerde bulunulması aile sosyal destek programının temel amaçlarından. 2016 yılında Ankara/Altındağ ilçesinde bulunan SYDV personelleri tarafından pilot uygulama ile ASDEP programının ilerleyişine yönelik öngörü de bulunulmuştur. 2017 yılı itibariyle ise İl Müdürlükleri ve İl Müdürlüklerine bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinde 150 personel istihdamıyla harekete geçilmiştir (Yıldız, 2020: 44)

Talep odaklı sistemin yanında arz odaklı olarak da ilerlemeye çalışan, ailelerin sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi, yoksulluk-bağımlılık gibi kalıcı sorunların etkisini azaltabilmek, kişilerin güçlendirilmesiyle birlikte sağlıklı aile yapılarının oluşturulabilmesi adına faaliyetlerini sürdürmektedir. Özellikle 29.08.2022 tarihi itibariyle Bakanlık bünyesinde oluşturulan "Ulusal Hane Ziyareti Projesiyle" sorunu yerinde tespit edebilmek ve gözlemlerde bulunabilmek adına Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla sosyal yardımlardan yararlanan kişilere yönelik hane ziyaretlerinde bulunulmuştur. İlk olarak ASDEP ile başlayan bu süreçte 5.516.073 adet hane ziyareti gerçekleştirilmiş olup 2022 Ulusal Hane Ziyareti Projesiyle ikiye katlanarak 1.727.572 adet hane ziyaretinde bulunularak gözlemler gerçekleştirilmiş ve kişilerin ihtiyacı olan yardımlardan faydalandırılması amaçlanmıştır (Aile Faaliyet Raporu, 2022: 72).

3.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarının bağımlılık ve aile konusundaki etkinliklerine değinilmeden önce sivil toplum kavramının açıklanması önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşları; kamu sistemleri içerisinde tam anlamıyla yer almayan kendi içerisinde bağımsız olarak karar mekanizmaları bulunan sistemleri oluşturmaktadır. Kurum içerisindeki amaç ve hedeflerini kendisinin belirlediği fakat yönetilişine ait usul ve esasların devlet tarafından oluşturulan kurallar bütünüyle ilerlemesi nedeniyle özerk yapı göstermektedir. Dernek, vakıf, sendika ve meslek odalarını toplumsal yarar adına harekete geçiren ve sosyal alanda eğitim, sağlık, istihdam vb. alanlarda var olan boşlukları tamamlamaktadır. Fakat Avrupa ülkelerinin STK'lar ile ilişkisi kapsamında Türkiye ve STK'lar arasında kıyaslama yapıldığında farklı ilişkiler bütünü olduğu anlaşılmıştır (Şimşek & Altun, 2020: 56).

Sivil toplum kuruluşlarının temel odak noktası gönüllülük etrafında şekillenerek birlikte bir şeyleri yapabilme gücü ve kolektif olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları dayanışma kavramıyla da yakın ilişki içerisinde. Çünkü var olan sosyal ve toplumsal problemlere karşı maddi koşullar göz ardı edilerek gönüllü, dayanışmacı ve idealist yaklaşımlarda bulunmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artış göstermiş olduğu ve dünyanın tasarılanmasındaki payının büyük olduğu temel bir gerçekliktir. Modern dünyanın politika oluşturan en temel aktörlerinden biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu bağlamda toplumu yönlendirme, devlet ve toplum arasında köprü vazifesi görme ve kamu kurumları ile iş birliğine gitmesi yönüyle aktiftir (Talas, 2011: 391).

3.5.2.1. Yeşilay

Bağımlılık ve aile konusunda gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde ise en işlevsel kurumun “Yeşilay” olduğu görülmektedir. Birinci dünya savaşı sırasında işgal kuvvetleri alkol, uyuşturucu vb. maddeleri yaygınlaştırarak Türkiye'nin savaştaki direniş gücünü kırmak istemiştir. Bu durum üzerine 5 Mart 1920 tarihinde Sultan Vahdetinin izniyle Mazhar Osman ve arkadaşlarının çalışmalarıyla “Hilal-i Ahdar” adıyla kurulmuştur. 1934 yılında Kamu yararına çalışan dernek statüsünü alarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte küreselleşen dünyanın getirdiği problemler üzerine çalışma alanları da çeşitlenerek son dönemde

dijitalleşme/teknoloji bağımlılığı konusunda da çalışmalar yürütmektedir (Yeşilay, 2023).

Yeşilay bağımlılıkla mücadele ederken çeşitli kamu kurumları, STK'lar ve üniversitelerle iş birliğine giderek faaliyet alanının genişletmektedir. Bu bağlamda; 'Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı' ilk adımı oluşturmuştur. 2014 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak yürütülen projede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı vb. kurumlarında desteğiyle faaliyet alanının genişleterek her yıl 10 milyon öğrenci ile 3 milyon yetişkine ulaşmaktadır. Bununla birlikte 'Türkiye Bağımlılıkla Mücadelede Akran Eğitimi Projesi', "Okulda Bağımlılığa Müdahale Programı", "Yaşam Becerileri Eğitim Programı" kapsamında da özellikle çocuk ve gençleri kapsamına alarak bağımlılığın tüm çeşitlerine karşı toplumu bilinçlendirmeyi, farkındalık yaratmayı ve toplum içerisinde olumlu davranış kalıplarının geliştirilmesi ile kişilerin bağımlılık riskine karşı güçlendirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu projelerin beraberinde 2015 yılında faaliyete geçen YEDAM (Yeşilay Danışmanlık Merkezi) ile de bilişsel davranışçı terapi ile bilişsel çarpıtmalardan arındırılarak olumlu düşünce/davranış değişikliği öngörülerek, motivasyonel ve farkındalık oluşturacak ekollerle kanıta dayalı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bağımlılık davranışına karşı danışmanlık hizmetlerinin yanında çeşitli atölye çalışmalarında meslek elemanlarının da katkılarıyla müdahale planları geliştirilmektedir (Karaman, 2017: 112).

3.6. Türkiye'de Ailenin Korunmasına Yönelik Mevzuat ve Yasal Düzenlemeler

İnsanların sosyalleşme ihtiyacı neticesinde oluşturduğu en ilkel kurum ailedir. Ailenin işlev ve potansiyellerini yerine getirebilmesi için ekonomik, sosyal ve hukuki yönden korunmak zorundadır. Ailenin tanımı kültürden kültüre farklılıklar içermiş dahi olsa da tüm toplumlar tarafından değerli görülmektedir. Bu değer kapsamında da gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde yasal olarak birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde 16. Madde üçüncü fıkrasında da yer aldığı haliyle toplumun en doğal kurumu sayılan ailenin toplum ve devlet tarafından korunması gerektiğine değinilmiştir (Targan Çalış, 2022: 100).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da yer aldığı haliyle ailenin işlevselliğinin sağlanabilmesi ve korunması devletin temel görevini oluşturmaktadır. Anayasanın 41.

Maddesinde ailenin güvenli, huzur ve refah koşulları içerisinde varlığını devam ettirebilmesi için bazı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu kapsamda aile mahremiyetinin sağlanması adına özel hayatın gizliliği, ailenin dokunulmazlığı ve aile hayatının korunması anayasada olduğu haliyle temel haklar içerisinde yerini almıştır (Tıǧlı, 2011: 488).

Türkiye açısından mevcut durum incelendiğinde aileye yönelik doğrudan bir mevzuat bulunmadığı anlaşılmıştır. Aile içi bağlamda kadına yönelik şiddet konusu dâhilinde çalışmalar incelendiğinde ise uluslararası manada 1980’li yıllarda gündeme getirilmiştir. Kadına yönelik şiddetin engellenebilmesi amacıyla oluşturulan ilk belge 20 Aralık 1993 tarihli Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirge’dir. Bu bildirgeyle konuya ilişkin uluslararası düzeyde farkındalık oluşturulmuş ve devletlerin kendi yasa ve mevzuatlarında değişime gitmesi açısından itirici güç oluşturmuştur. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti anayasasında da kadın-erkek eşitliğine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiş olmakla birlikte 14 Ocak 1998 tarihinde ailenin korunmasına yönelik 4320 sayılı kanun kabul edilmiştir. 17 Ocak 1998’de yürürlüğe giren kanun aile içi şiddet ve boşanma sonrasında meydana gelebilecek tehlikeleri önlemek ve aile üyelerinin yüksek yararını korumak adına işlev görmüştür. Fakat değişen ihtiyaç ve sorunlara cevap vermediği yönüyle eleştiriye tabi tutulan kanunda 5636 sayılı kanun kapsamında değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yapılan düzenlemelerle de ilerleme kaydedilemediğinin düşünülmesi üzerine yeni bir kanun olan 8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” kabul edilmiştir (Ercöşkun Şenol, 2019: 426).

Bu bilgiler doğrultusunda temelde aileyi çeşitli risklere karşı korumak adına doğrudan bir kanun bulunmayarak kadına şiddet konusuyla birlikte ele alınmaktadır. Bununla birlikte bağımlılık olgusuna karşı özellikle çocuk ve gençleri korumak adına çalıştay ve projelerden ileri gidilmeyerek mevzuat oluşturulmaması temel eksikliklerdendir. Kişilerin bağımlılık geliştirmemesi adına koruyucu-önleyici tedbirlerin yer aldığı ve caydırıcı hükümlerin bulunduğu bir mevzuat hazırlanması halinde bağımlılık geliştiren bireylerin sayısında düşüş olacağı öngörülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırma Modeli

Araştırmada; dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyeti arasında ilişki olup olmadığı, birbirlerini nasıl yordadıkları ve araştırmaya katılan katılımcıların sosyodemografik bilgilerini dikkate alarak dijital bağımlılık ve aile aidiyetleri üzerinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığı incelenecektir. Nicel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilecek olan çalışmada araştırma modeli türlerinden “tarama modeli” kullanılacaktır. Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Eroğlu, 2006).

Araştırmada tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılacaktır. Karasar’a göre (1984:83);

“İki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımı da vardır. Buna “ilişkisel tarama yaklaşımı” denir. Korelasyon ve karşılaştırma bu gruba girer. Korelasyon deseni; değişkenlerin arasında ilişki olup olmadığına odaklanarak değişkenlerin; birlikte değişip değişmediğine ve değişme varsa bunun nasıl olduğunu saptamaya çalışır.”

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul'daki üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul'da bulunan üniversitelerde fakülte ve bölüm fark etmeksizin sadece örgün olarak eğitim alan lisans öğrencileri arasından “basit seçkisiz örnekleme” (evrende yer alan her birimden kişilerin örnekleme de yer alabileceği hususu doğrultusunda tüm katılımcılar eşit şekilde seçilme hakkına sahiptir) yoluyla seçilen 264 kadın 99 erkek katılımcı olmak üzere 363 kişi oluşturmaktadır. Google Forms aracılığıyla katılımcılara bilgilendirilmiş onam, kişisel bilgi formu ve ilgili ölçekler gönderilmiş ve gönüllülük esasına göre hareket edilmiştir

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik bilgilerine erişmek için “Kişisel Bilgi Formu”, aidiyet düzeylerini ölçmek için “Aile Aidiyeti Ölçeği” ve dijital bağımlılık düzeylerini ölçmek için “Dijital Bağımlılık Ölçeği” kullanılmıştır.

4.3.1. Sosyodemografik (Kişisel) Bilgi Formu

Çalışmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini belirlemek ve dijital araçları kullanım sürelerinin yanında aile aidiyetlerini anlamaya yönelik hazırlanan ve 18 maddeden oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda yaş, cinsiyet, medeni durum, kardeş sayısı, anne-babanın varlığı, aile yapısı, ikamet yeri ve gelir düzeyi gibi demografik soruların yanında dijital araçları/interneti kullanma süreleri ve aidiyet hislerine ilişkin sorular yer almaktadır.

4.3.2. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği

Son yıllarda artış gösteren dijital araçların kullanımına yönelik oluşan bağımlılık düzeyini belirlemek adına Kesici ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen ve geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılan Dijital Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Aşırı kullanım (1), Nüksetme (2), Hayatın Akışını Engelleme (3), Duygu Durumu (4), Bırakamama (5) şeklinde beş alt boyut ve 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe dijital bağımlılık düzeyi de paralel olarak artış göstermektedir. Ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Beşli likert yapısıyla oluşturulan ölçekte; tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1) ile simgelenmiştir. Bununla birlikte ölçeğin Cronbach Alpha sayısının 0.874 olarak hesaplanması ile üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini ölçmeye yönelik olarak geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

4.3.3. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Aile Aidiyeti Ölçeği

Mavili ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilen ölçekte bireylerin aile aidiyet düzeylerini ölçmek adına 17 madde ile oluşturulmuştur. Maddelerin 13’ü olumlu, 4’ü olumsuz (ters madde) olarak yazılmıştır. Beşli likert yapısında oluşturulan ölçekte tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1) ile ifade edilerek görüşlerinin düzeylerini belirlemeleri istenmiştir. Ölçekte yer alan 5,7,9 ve 12. Maddeler olumsuz nitelikte olup ters madde özelliği taşımakta ve bu duruma uygun hesaplanmaktadır. Ölçekte bulunan

1,3,4,6,7,10,11,12,13,14,15 ve 17. Soruların toplamı “kendilik aidiyeti alt boyutunu” ölçmeye yönelikken 2,5,8,9,16. Maddeler “aile aidiyeti alt boyutunu” ölçmektedir. Alt boyutların toplamı ise aile aidiyet düzeyini açığa çıkartmaktadır. Puan arttıkça aile aidiyeti de artmaktadır. Kendilik aidiyeti ve aile aidiyeti arasında 0,82 korelasyon bulunurken aile aidiyetleri alt boyutları arasındaki korelasyon ise 0,62 olarak tespit edilmiştir. Aile aidiyeti ölçeğinin bütününe yönelik iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanmıştır. Kendilik aidiyeti alt boyutu için Cronbach Alpha 0,93, aile aidiyeti alt boyutu için 0,82’dir. Ölçeğin tamamına ait hesaplanan güvenilirlik katsayısının ise 0,91 olduğu anlaşılarak geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı, etiği, araçları ve görüşme soruları etik kurul onayına sunulmuş ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 29.03.2023 tarih ve 51278 sayılı yazı ile onay verildiği tebliğ edilmiştir.

Araştırmaya katılan kişiler, bilgilendirilmiş gönüllü olur formu ile araştırma konusu, kapsamı ve kişisel verilerin korunması ile ilgili bilgilendirilerek gönüllü olarak katılım gerçekleştirmelerine dikkat edilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan anket çalışması Google Forms aracılığıyla katılımcılara iletilerek destek vermeleri sağlanmıştır. Soruların cevaplanma süresi ortalama beş dakikadır. Veri toplama süreci Mart-Nisan 2023 tarihinde tamamlanmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Bilimsel araştırmada verilerin geçerli ve güvenilir olması önem arz etmektedir. Verilerin hatasız olması güvenilir bir çalışma için önem arz etmektedir. Bu kapsamda verilerin hatasızlığını incelemek ve değerlendirmek adına frekanslar ve betimsel istatistikler incelenerek gerekli değerlendirmeler yapılmıştır.

Kullanılan ölçeklerdeki ters maddelere dikkat edilerek verilerin analizinde ilgili maddeleri karşılama düzeyi kontrol edilmiştir.

Araştırmanın 5 alt probleminde (aşırı kullanım, nüksetme, hayatın akışını engelleme, duygu durumu ve bırakamama) katılımcıların dijital bağımlılık ve aile aidiyet düzeylerinin “Bırakamama” boyutu hariç diğer boyutlarla anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların aile aidiyeti ve dijital bağımlılık düzeylerinin sosyodemografik koşullara göre değişkenlik gösterip

göstermediğini anlamak amacıyla varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Bununla birlikte varyansların homojen dağıldığının anlaşılması üzerine, Post Hoc ve Tukey çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır.

Aile aidiyeti ve dijital bağımlılığın birbirini nasıl etkilediklerinin tespit edilmesi amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiş olup değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Momentler Korelasyon katsayısı hesaplanarak dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin birbirini %4 oranında yordadığı tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde demografik değişkenler ile ölçeklerin korelasyon sonuçları arasındaki ilişkiye yönelik analizlere yer verilmiştir. Bununla birlikte verilerin istatistiksel yorumlanması gerçekleştirilmiştir.

5.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Araştırma doğrultusunda katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Kişisel Bilgi Formu (Sosyo-demografik Bilgi Formu) aracılığıyla toplanmış olup katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 5.1’de sunulmuştur.

Tablo 5.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	N	%
Kadın	264	%72.7
Erkek	99	%27.3
Yaş Grubu		
18-22	197	%54.3
22-26	127	%35.0
26-30	26	%7.2
30-35	13	%3.6
Medeni Durum		
Evli	24	%6.6
Bekar	277	%76.3
İlişkisi Var	62	%17.1
Kardeş Sayısı		
Tek Çocuk	24	%6.6
2	95	%26.2
3	127	%35.0
4 ve fazlası	117	%32.2
Anne-Babanın Varlığı		
Birlikte	321	%88.4
Boşanmış (Ayrı)	22	%6.1
Anne Vefat	12	%3.3
Baba Vefat	7	%1.9
Anne-Baba Vefat	0	%0
Aile Yapısı		
Geniş Aile	74	%20.4
Çekirdek Aile	289	%79.6

Nerede ikamet ediyorsunuz?		
Ailele birlikte	283	%78.0
Yurtta	46	%12.7
Öğrenci evinde	33	%9.1
Akraba yanında	1	%0.3
Gelir Düzeyi		
1.800-3.600	83	%22.9
3.600-5.500	21	%5.8
5.500-8.500	78	%21.5
8.500-10.500+	181	%49.9
Dijital Araçları Kullanım Sürelerine İlişkin Bilgiler		
Günlük telefon kullanım süreniz nedir?		
1-3 saat	51	%14.0
3-6 saat	191	%52.6
6 saatten fazla	121	%33.3
Günlük olarak internette geçirdiğiniz süre nedir?		
1-3 saat	58	%16.0
3-6 saat	186	%51.2
6 saatten fazla	119	%32.8
Sosyal medya uygulamalarını sık kullanır mısınız?		
Evet	255	%70.2
Hayır	23	%6.3
Kısmen	85	%23.4
Cevabınız Evet veya Kısmen ise; Günlük olarak sosyal medyada geçirdiğiniz süre nedir?		
1-3 saat	140	%38.6
3-6 saat	151	%41.6
6 saatten fazla	52	%14.3
Dijital oyun oynar mısınız?		
Evet	94	%25.9
Hayır	216	%59.5
Kısmen	53	%14.6
Cevabınız Evet veya Kısmen ise; Günlük olarak dijital oyun oynarken geçirdiğiniz süre nedir?		
1-3 saat	125	%34.4
3-6 saat	23	%6.3
6 saatten fazla	8	%2.2
Aile Aidiyetine İlişkin Bilgiler		
Kendinizi olduğunuz yere ait hisseder misiniz?		
Evet	206	%56.7
Hayır	44	%12.1
Kısmen	113	%31.1
Kendinizi ailenize ait hisseder misiniz?		
Evet	272	%74.9
Hayır	33	%9.1
Kısmen	58	%16.0
Ailenizle yaşamayı mı yalnız yaşamayı mı tercih edersiniz		
Ailele yaşamak isterim.	204	%56.2
Yalnız yaşamak isterim.	159	%43.8

Tablo 5.1’de de sunulduğu üzere; araştırmanın örneklemini 264 kadın (%72.7) ve 99 erkek (%27.3) oluşturmaktadır. Örneklemin yaş aralığı 18 ile 35 arasında değişirken, %54.3’ünün (n=197) 18-22 yaş grubunda, %35.0’inin (n=127) 22-26 yaş grubunda, %7.2’ünün (n=26) 26-30 yaş grubunda ve %3.6’sının (n=13) ise 30-35 yaş grubundadır. Katılımcıların medeni durum bilgileri incelendiğinde %76.3’sinin (n=277) bekar, %6.6’nin (n=24) evli, %17.1’ünün (n=62) ilişkisi vardır. Katılımcıların % 6.6’sinin (n=24) tek çocuk olduğu, %26.2’inin (n=95) iki kardeş, %35.0’inin (n=127) 3 kardeş, %32.2’inin (n=117) dört ve fazlası kardeşe sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %88.4’sinin (n=321) anne-babası birlikte, %6.1’inin (n=22) anne-babası boşanmış, %3.3’sinin (n=12) annesinin vefat ettiği, %1.9’inin (n=7) babasının vefat ettiği saptanmıştır. Katılımcıların %20.4’inin (n=74) geniş aileye, %79.6’sinin (n=289) çekirdek aileye sahip olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların %78.0’sinin (n=283) ailesiyle birlikte, %12.7’ünün (n=46) yurttan, %9.1’inin (n=33) öğrenci evinde ve %0.3’inin (n=1) akraba yanında kaldığı belirtilmiştir. Katılımcıların gelir durum bilgilerine göre %49.9’ünün (n=181) 8.500-10.500 arası, %22.9’sinin (n=83) 1800-3600 arası, %21.5’inin (n=78) 5.500-8.500 arası, %5.8’inin (n=21) 3.600-5.500 arası gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların %14.0’inin (n=51) 1-3 saat, %52.6’ünün (n=191) 3-6 saat ve %33.3’sinin (n=121) 6 saatten fazla telefon kullandıkları bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların %16.0’inin (n=58) 1-3 saat, %51.2’ünün (n=186) 3-6 saat ve %32.8’sinin (n=119) 6 saatten fazla internette vakit geçirdikleri bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların sosyal medya kullanımına ilişkin bilgilerine göre %70.2’ünün (n=255) evet, %6.3’sinin (n=23) hayır ve %23.4’inin (n=85) kısmen kullandığını bildirmiştir. Katılımcıların sosyal medya uygulamalarını kullanma sıklıklarına dair evet veya kısmen cevabı verenlerin %38.6’ünün (n=140) 1-3 saat, %41.6’ünün (n=151) 3-6 saat ve %14.3’sinin (n=52) 6 saatten fazla sosyal medya kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların dijital oyun oynamalarına ilişkin bilgilerine göre %25.9’ünün (n=94) evet, %59.5’sinin (n=216) hayır ve %14.6’inin (n=53) kısmen kullandığını bildirmiştir. Katılımcıların dijital oyun oynama sıklıklarına dair evet veya kısmen cevabı verenlerin %34.4’ünün (n=125) 1-3 saat, %6.3’ünün (n=23) 3-6 saat ve %2.2’sinin (n=8) 6 saatten fazla dijital oyun oynadıkları görülmüştür. Katılımcıların aile aidiyetini ölçmeye yönelik sorular sorulduğunda %56.7’ünün (n=206) evet, %12.1’sinin (n=44) hayır ve %31.1’inin (n=113) kısmen kendini olduğu yere ait, %74.9’ünün (n=272) evet, %9.1’sinin (n=33) hayır ve %16.0’inin (n=58) kısmen kendini ailesine ait hissettiklerini bildirmiştir.

Katılımcıların yaşam tercih bilgilerine göre %56.2'nin (n=204) ailesiyle birlikte %43.8'sinin (n=159) yalnız yaşamak istediğini bildirmiştir. Tablo 5.1'de katılımcıların demografik özellikleri sunulmuştur.

5.2. Dijital Bağımlılık Alt Boyut Toplamları ve Aile Aidiyeti Alt Boyut Toplamları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Gerçekleştirilen Korelasyon Analizi Verileri

Dijital bağımlılık ve aile aidiyeti arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Dijital Bağımlılık Ölçeği alt boyut puanları ve Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyut puanları arasındaki ilişkinin açığa çıkartılması adına uygulanan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği verileri Tablo 5.2' de sunulacaktır.

Tablo 5.2: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Arasındaki İlişki

		1	2	3	4	5	6	7
Dijital Bağımlılık	1.Aşırı Kullanım	1						
	2.Nüksetme	.66**	1					
	3.Hayatın Akışını Engelleme	.54**	.67**	1				
	4.Duygu Durumu	.52**	.45**	.50**	1			
	5.Bırakamama	.34**	.32**	.23**	.42**	1		
Aile Aidiyeti	6.Kendilik Aidiyeti	-.18**	-.16**	-.20**	-.13*	-.00	1	
	7.Aile Aidiyeti	-.17**	-.15**	-.20**	-.16**	-.10*	.72**	1

$p < .05$; ** $p < .001$

Dijital Bağımlılık Ölçeği alt boyut toplam puanları ve Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyut toplam puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile hesaplanmıştır. Buna göre Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeklerinin alt boyutları Tablo 5.2'de incelendiğinde; Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan aşırı kullanım alt boyut puanları ile nüksetme ($r = .66$; $p < .01$), hayatın akışını engelleme ($r = .54$; $p < .01$), duygu durumu ($r = .52$; $p < .01$) ve bırakamama ($r = .34$; $p < .01$) alt boyut puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir. Bununla birlikte aşırı kullanım alt boyut puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutları olan kendilik aidiyeti ($r = -.18$; $p < .01$), ve aile aidiyeti ($r = -$

.17; $p < .01$), alt boyut puanları arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir. Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan nüksetme alt boyut puanları ile hayatın akışını engelleme ($r = .67$; $p < .01$), duygu durumu ($r = .45$; $p < .01$) ve bırakamama ($r = .32$; $p < .01$) alt boyut puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir. Ayrıca nüksetme alt boyut puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutları olan kendilik aidiyeti ($r = -.16$; $p < .01$), ve aile aidiyeti ($r = -.15$; $p < .01$), alt boyut puanları arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan hayatın akışını engelleme alt boyut puanları ile duygu durumu ($r = .50$; $p < .01$) ve bırakamama ($r = .23$; $p < .01$) alt boyut puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir. Ayrıca hayatın akışını engelleme alt boyut puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutları olan kendilik aidiyeti ($r = -.20$; $p < .01$), ve aile aidiyeti ($r = -.20$; $p < .01$), alt boyut puanları arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan duygu durumu alt boyut puanları ile bırakamama ($r = .42$; $p < .01$) alt boyut puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir. Ayrıca duygu durumu alt boyut puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutları olan kendilik aidiyeti ($r = -.13$; $p < .05$), ve aile aidiyeti ($r = -.16$; $p < .01$), alt boyut puanları arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan bırakamama alt boyut puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutlarından olan kendilik aidiyeti ($r = -.00$; $p = 0.879$) alt boyut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülüyorken; aile aidiyeti ($r = -.10$; $p < .05$), alt boyut puanları ile arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutlarından olan kendilik aidiyeti alt boyut puanları ile aile aidiyeti ($r = .72$; $p < .01$), alt boyut puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmektedir.

5.3. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Değişkenlerinin Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması (T- Testi Bulguları)

Çalışmanın bu kısmında demografik değişkenlerden cinsiyet, aile yapısı (geniş aile- çekirdek aile) ve yaşam tercihlerine (yalnız yaşamak-aile ile yaşamak) ilişkin verileri analiz etmek adına kullanılan t-testi bulguları yorumlanacaktır.

T- testi istatistikte sıklıkla işlev gören parametrik test olma özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda bağımsız örneklem t- testi uygulanarak değişkenin farklı gruplar arasında değişip değişmediği öğrenilerek anlamlılık/anlamsızlık ilişkisi bakımından yorumlanmaktadır. Tablo 5.3'te dijital bağımlılık ve aile aidiyeti değişkenleri toplam puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılma verileri sunulmuştur.

Tablo 5.3: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Kadın (N=264)	Erkek (N=99)	df	T
T-testi	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.		
Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanları	54.73 ± 12.32	56.94 ± 15.70	145.607	-1.410
Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanları	64.85 ± 12.54	63.67 ± 11.78	361	0.813

Dijital Bağımlılık Ölçeği ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının cinsiyet açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Tablo 5.3'de sunulduğu üzere; kadınların Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarının (Ort. = 54.73, Ss.= 12.32), erkeklerin Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarından (Ort. = 56.94, Ss.= 15.70) istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t = -1.410, p > 0,05$). Aile Aidiyeti Ölçeği kapsamında bakıldığında yine benzer şekilde, kadınların Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarının (Ort. = 64.85, Ss.= 12.54), erkeklerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarından (Ort. = 63.67, Ss.= 11.78) istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t = 0.813, p > 0,05$)

Tablo 5.4: Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanlarının Aile Yapısına Göre Karşılaştırılması

	Geniş Aile (N=74)	Çekirdek Aile (N=289)		
T-testi	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	df	T
Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanları	56.94 ± 14.75	54.92 ± 12.95	361	1.161

$p < .05$; ** $p < .001$

Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanlarının aile yapısı açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Tablo 5.4'te sunulduğu üzere; geniş aile yapısına sahip olanların Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarının (Ort. = 56.94, Ss. = 14.75), çekirdek aile yapısına sahip olanların Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarından (Ort. = 54.92, Ss. = 12.95) istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t=1.161$, $p > .05$).

Tablo 5.5: Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşam Tercihlerine Göre Karşılaştırılması

	Aileyle Yaşama Tercihi (N=204)	Yalnız Yaşama Tercihi (N=159)		
T-testi	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	df	T
Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanları	65.63 ± 12.08	63.13 ± 12.56	361	1.922

Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının yaşam tercihi açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Tablo 5.5'te sunulduğu üzere; ailesiyle birlikte yaşamayı tercih edenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarının (Ort. = 65.63, Ss. = 12.08), yalnız yaşamayı tercih edenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarından (Ort. = 63.13, Ss. = 12.56) istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t=1.922$, $p > .05$).

5.4. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Puanlarının Anne-Babanın Varlığına, Olduğu Yere Aitliğe ve Aileye Aitliğe Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları

Çalışmanın bu kısmında Dijital bağımlılık ve aile aidiyeti değişkenleri; anne-baba varlığı (birlikte, boşanmış, anne vefat, baba vefat), olduğu yere aitlik ve sahip olduğu aileye aitlik açısından varyans analizi ile elde edilen bulgular kapsamında yorumlanacaktır.

Tablo 5.6: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Puanlarının Anne-Babanın Varlığına Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları

	1.Birlikte (N=321)	2. Boşanmış (Ayrı) (N=22)	3.Anne Vefat (N=12)	4.Baba Vefat (N=7)			
ANOVA	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	F	d f	Far k
Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı	55.20±13.1 2	55.77±18.1 4	58.00±12.4 4	55.14±10.2 5	0.17 6	3	-
Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanı	64.92±12.0 5	62.59±14.6 0	54.83±12.7 6	67.71±11.7 1	2.96 3	3	1>3

* $p < .05$

Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarının anne-babanın varlığı açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analize ilişkin bulgular Tablo 5.6'da sunulmuştur. Katılımcılar birlikte (n=321), boşanmış (ayrı) (n=22), anne vefat (n=12) ve baba vefat (n=7) olmak üzere 4 grup şeklinde sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre birlikte (Ort. = 55.20, Ss. = 13.12), boşanmış (ayrı) (Ort. = 55.77, Ss. = 18.14), anne vefat (Ort. = 58.00, Ss. = 12.44) ve baba vefat (Ort. = 55.14, Ss. = 10.25) gruplarının dijital bağımlılık toplam

puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermemektedir ($F_{3,358} = 0.176$; $p = 0,913$; $\eta p^2 = 0,001$).

Aile Aidiyeti Ölçeğinin toplam puanlarının anne-baba varlığı açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Katılımcılar birlikte ($n=321$), boşanmış (ayrı) ($n=22$), anne vefat ($n=12$) ve baba vefat ($n=7$) olmak üzere 4 grup şeklinde sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre birlikte (Ort. = 64.92, Ss. = 12.05), boşanmış (ayrı) (Ort. = 62.59, Ss. = 14.60), anne vefat (Ort. = 54.83, Ss. = 12.76) ve baba vefat (Ort. = 67.71, Ss. = 11.71) gruplarının aile aidiyeti toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermektedir ($F_{(3,358)} = 2.963$; $p < .05$). Anne-babanın varlığıyla ilgili gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre anne-babanın birlikte olduğu grubun Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları anne vefat grubunun Aile Aidiyet Ölçeği toplam puanlarından anlamlı olarak yüksektir.

Tablo 5.7: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Kişilerin Olduğu Yere Ait Hissetmesine Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları

ANOVA	1.Evet (N=206)	2.Hayır (N=44)	3.Kısmen (N=113)	F	df	Fark
	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.			
Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı	54.77±13.39	54.61±16.66	56.64±11.75	0.789	2	-
Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanı	66.23±11.55	62.59±13.50	62.19±12.86	4.630	2	1>3

* $p < .05$

Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarının kişilerin olduğu yere ait hissetmesi açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların olduğunuz yere ait hisseder misiniz? sorusuna verdikleri cevaplar evet ($n=206$), hayır ($n=44$) ve kısmen ($n=113$) olmak üzere 3 grup şeklinde sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz verilerinin Tablo 5.7'de sunulduğu üzere; evet cevabı verenler (Ort. = 54.77, Ss. = 13.39), hayır cevabı verenler (Ort. = 54.61, Ss. = 16.66) ve kısmen cevabı verenler (Ort. = 56.64, Ss. = 11.75) olarak

belirlenen grupların dijital bağımlılık toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermemektedir ($F_{2,360} = 0.789$; $p = 0,455$; $\eta p^2 = 0,004$).

Aile Aidiyeti Ölçeğinin toplam puanlarının kişilerin olduğu yere ait hissetmesi açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların olduğunuz yere ait hisseder misiniz sorusuna verdikleri cevaplar evet ($n=206$), hayır ($n=44$) ve kısmen ($n=113$) olmak üzere 3 grup şeklinde sınıflandırılmıştır. Tablo 5.7’de sunulduğu üzere; evet cevabı verenler (Ort. = 66.23, Ss. = 11.55), hayır cevabı verenler (Ort. = 62.59, Ss. = 13.50) ve kısmen cevabı verenler (Ort. = 62.19, Ss. = 12.86) olarak belirlenen grupların aile aidiyeti toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermektedir ($F_{(2,360)} = 4.630$; $p < .05$). Olduğu yere aitlik ile ilgili gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre olduğunuz yere ait hisseder misiniz sorusuna evet cevabı verenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları olduğunuz yere ait hisseder misiniz sorusuna kısmen cevabı verenlerin Aile Aidiyet Ölçeği toplam puanlarından anlamlı olarak yüksektir.

Tablo 5.8: Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanlarının Kişilerin Ailelerine Ait Hissetmelerine Göre Değişim Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analiz Bulguları

ANOVA	1.Evet (N=272)	2.Hayır (N=33)	3.Kısmen (N=58)	F	df	Fark
	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.	Ort. ± Ss.			
Dijital Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı	54.50±13.13	54.57±14.76	59.68±12.88	3.723	2	3>1
Aile Aidiyeti Ölçeği Toplam Puanı	65.78±11.84	60.24±14.66	61.13±12.21	5.731	2	1>2

* $p < .05$

Dijital Bağımlılık Ölçeğinin toplam puanlarının kişilerin ailelerine ait hissetmeleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analize ilişkin veriler Tablo 5.8’de sunulmuştur. Katılımcıların olduğunuz yere ait hisseder misiniz sorusuna verdikleri cevaplar evet ($n=272$), hayır ($n=33$) ve kısmen ($n=58$) olmak üzere 3 grup şeklinde

sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre evet cevabı verenler (Ort. = 54.50, Ss. = 13.13), hayır cevabı verenler (Ort. = 54.57, Ss. = 14.76) ve kısmen cevabı verenler (Ort. = 59.68, Ss. = 12.88) olarak belirlenen grupların Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermektedir ($F_{(2,360)} = 3.723; p < .05$). Aileye aitlik ile ilgili gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre ailenize ait hisseder misiniz? sorusuna kısmen cevabı verenlerin Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanları ailenize ait hisseder misiniz sorusuna evet cevabı verenlerin Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir.

Aile Aidiyeti Ölçeğinin toplam puanlarının kişilerin ailelerine ait hissetmeleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılarak Tablo 5.8'de analiz sonuç verileri sunulmuştur. Katılımcıların ailenize ait hisseder misiniz sorusuna verdikleri cevaplar evet (n=272), hayır (n=33) ve kısmen (n=58) olmak üzere 3 grup şeklinde sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre evet cevabı verenler (Ort. = 65.78, Ss. = 11.84), hayır cevabı verenler (Ort. = 60.24, Ss. = 14.66) ve kısmen cevabı verenler (Ort. = 61.13, Ss. = 12.21) olarak belirlenen grupların Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık göstermektedir ($F_{(2,360)} = 5.731; p < .05$). Aileye aitlik ile ilgili gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre ailenize ait hisseder misiniz sorusuna evet cevabı verenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları ailenize ait hisseder misiniz sorusuna hayır cevabı verenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir. Bununla birlikte ailenize ait hisseder misiniz sorusuna evet cevabı verenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları ailenize ait hisseder misiniz sorusuna kısmen cevabı verenlerin Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir.

5.5. Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Alt Boyutlarının Puanlarının Birbirini Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Regresyon Analiz Bulguları

Çalışmanı bu bölümünde Dijital Bağımlılık ve Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyut puanlarının birbirini yordama gücüne yönelik çoklu doğrusal regresyon analizi bulgularına Tablo 5.9 ve Tablo 5.10'da yer verilmiştir.

Tablo 5.9: Dijital Bağımlılığın Yordayıcılarına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analiz Bulguları

Dijital Bağımlılık	<i>R</i>	<i>R</i> ²	Düz. <i>R</i> ²	<i>F</i>	β	<i>t</i>
Aile Aidiyeti	.217	.04	.04	17.756	-.217	-4.214

**p*<.0001

Çalışmada Aile Aidiyeti alt boyutları puanlarının birlikte Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarını ne derecede ve hangi yönde yordadığını bulmak için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Dijital bağımlılığın yordayıcılarına yönelik çoklu doğrusal regresyon analiz bulguları Tablo 5.9’da sunulmuştur.

Regresyon analizinde Aile Aidiyeti (kendilik aidiyeti, aile aidiyeti) alt boyut puanları bağımsız değişken, dijital bağımlılık toplam puanı ise bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır.

Buna göre Aile Aidiyeti Ölçeğinin alt boyutlarından olan aile aidiyeti alt boyutu toplam puanları (β =-.217; t =-.886; p <.0001) Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarını istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı olarak değiştirdiği ve Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarına ait varyansın %4’ünü açıkladığı görülmektedir (R^2 = .04; $F_{(1,361)} = 17.756$; p <.0001).

Tablo 5.10: Aile Aidiyetinin Yordayıcılarına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analiz Bulguları

Aile Aidiyeti	<i>R</i>	<i>R</i> ²	Düz. <i>R</i> ²	<i>F</i>	β	<i>t</i>
Hayatın Akışını Engelleme	.219	.04	.04	18.169	-.219	-4.263

**p*<.0001

Çalışmada Dijital Bağımlılık alt boyutları puanlarının birlikte Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarını ne derecede ve hangi yönde etkilediğini bulmak için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Aile aidiyetinin yordayıcılarına yönelik yapılan çoklu doğrusal regresyon analiz bulguları Tablo 5.10’da sunulmuştur.

Regresyon analizinde Dijital Bağımlılık (aşırı kullanım, nüksetme, hayatın akışını engelleme, duygu durumu, bırakamama) alt boyut puanları bağımsız değişken, aile aidiyeti toplam puanı ise bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır.

Buna göre Dijital Bağımlılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan hayatın akışını engelleme alt boyutu toplam puanları ($\beta=-.219$; $t=-4.263$; $p<.0001$) Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarını istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı olarak etkilediği ve Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarına ait varyansın %4'ünü açıkladığı görülmektedir ($R^2= .04$; $F_{(1.361)} = 18.169$; $p<.0001$).

ALTINCI BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ VE TARTIŞMA

6.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde; Üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık ve aile aidiyeti arasındaki ilişki nicel araştırma yöntemi ile araştırılmıştır. Katılımcıların, geçerlilik ve güvenilirliği kanıtlanmış “Dijital Bağımlılık Ölçeği” ve “Aile Aidiyeti Ölçeği” ne ek olarak kişisel bilgi formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkılarak elde edilen bulgular yorumlanmış, alanyazında yer verilen hususlar çerçevesinde tartışılmıştır. Tartışmanın ardından uygulayıcılar ve araştırmacılar için önerilere yer verilmiştir.

Yapılan çalışmada dijital bağımlılık ve aile aidiyeti arasındaki ilişki, dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin çeşitli değişkenler bakımından ne biçimde değişiklik gösterdiği ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırma sonucuna bakıldığında dijital bağımlılık ile cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, medeni durum, gelir durumu, anne-babanın varlığı, ikamet edilen yer gibi sosyodemografik veriler açısından anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin katılımcıların cinsiyetleri, medeni durumları ve yaş gruplarına göre değişebileceği hipotezi doğrulanmamıştır.

Bununla birlikte dijital araçlarını kullanım sürelerine ilişkin (internet-telefon-dijital oyun) verilerden de anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Aile aidiyetine ilişkin sorularda da, aile yapısı (geniş aile-çekirdek aile), yaşam tercihi (yalnız yaşamak-aile ile yaşamak) dijital bağımlılık düzeyini etkileyecek anlamlı sonuç elde edilememiştir. Aynı şekilde Düner (2022: 39) tarafından gerçekleştirilen çalışmada üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ile nomofobi düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve demografik kıstaslara göre anlamlı bir ilişki açığa çıkmamıştır. Bu duruma neden olarak internete bağlı olarak dijital araçların kullanımının arttığı ve cinsiyet, yaş, medeni durum, kardeş sayısı fark etmeksizin herkesin bu katılımı sağlaması nedeniyle olduğu düşünülmüştür.

Yapılan t testi ile dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan çeşitli araştırmalarla genellikle kadınların aile aidiyetinin yüksek olduğu görülmekte fakat bu çalışmada kadın-erkek arasında aile aidiyeti düzeyinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak ise; modernleşmenin getirdiği bireyselliğin sosyal hayat ve aile yaşamı

içerisinde yer alması olarak yorumlanmıştır. Bu duruma benzer olarak Ayberk, (2020: 97). tarafından gerçekleştirilen çalışmada; değişen aile yapısında aile sorunları ve aile aidiyetinin Cizre Örneğinde incelenmesiyle kadınların aile aidiyet düzeylerinin erkeklere oranla düşük bulunarak bu durumun kültürel nedenlerden kaynaklandığı varsayılmıştır.

Bununla birlikte dijital bağımlılık puanlarının aile yapısına (geniş aile-çekirdek aile) göre karşılaştırılması adına t testi uygulanmış olup anlamlı bir değer bulunamamıştır. Küreselleşmeyle birlikte aile kurumlarının geniş aileden çekirdek aileye doğru ilerlemesiyle birlikte aile yapısında birtakım çözümler meydana gelmiştir. Dolayısıyla çekirdek aile yapısı artış göstererek ekosistem içerisinde yerini almıştır. Araştırmada da elde edilen bulgular neticesinde de katılımcıların büyük çoğunluğunun çekirdek aileye sahip olduğu tespit edilerek dijital bağımlılık puanları ile aile yapısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Aile aidiyeti ve yaşam tercihi arasında ilişki kurularak; yalnız yaşayan bireylerin aile aidiyetlerinin düşük olacağı yönündeki hipotezin doğruluğunun saptanması amacıyla gerçekleştirilen bağımsız gruplar t testi sonucunda ailesiyle birlikte yaşayan ve yalnız yaşamayı tercih eden kişiler arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda oluşturulan hipotez doğrulanmamıştır. Benzer bir şekilde Kiraz Can (2021: 80). Tarafından gerçekleştirilen ve ergenlerdeki duygusal özerkliğin yurtta kalma, algılanan duygusal istismar ve aile aidiyeti bakımından incelendiği çalışmada da yurtta kalan öğrenciler ve ailesiyle birlikte yaşayanların aile aidiyetlerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buradan hareketle kişinin aidiyet duygusuyla ilgili olarak çevre faktörler ne kadar etkili olsa da aidiyet duygusunun kişinin hissettikleriyle doğru orantılı olduğu düşünülmüştür. Kişinin aile yapısından öte aile üyeleriyle kurduğu iletişimin niteliğinin önem arz ettiği anlaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ile aile aidiyetleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek adına; Dijital Bağımlılık Ölçeği alt boyut toplam puanları ve Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyut toplam puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile hesaplanmıştır Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Dijital bağımlılık ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde pozitif yönlü/istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmüştür. Dolayısıyla dijital araçlarda; aşırı kullanım arttıkça nüksetme, hayatın akışının engellenmesi ve bırakamama

davranışı da artış göstermektedir. Bununla birlikte aşırı kullanım alt boyutuyla Aile Aidiyeti ölçeğinin alt boyutlarından olan kendilik aidiyeti ve aile aidiyeti ile negatif yönlü ilişki görülmektedir. Dijital bağımlılık arttıkça kendilik aidiyeti ve aile aidiyeti düşmektedir. Bu veriler de araştırmanın başında kurulan “dijital bağımlılık arttıkça aile aidiyeti ve kendilik aidiyeti düşmektedir” hipotezini doğrulamaktadır. Dijital araçlara duyulan bağımlılık neticesinde kişi sosyal çevreden kendini izole etmekte ve kendine ait sanal bir dünya oluşturmaktadır. Bu dünya içerisinde sürekli hızlı değişimlere maruz kalan birey aidiyet duygusu geliştirememekte, tek bir platforma bağlı kalmayarak haz duygusunu devam ettirmeye odaklanmaktadır. Bu nedenle de kendini olduğu yere ait hissedemeyerek en başta kendisine ikinci planda ise ailesine karşı yabancılaşmaya başlamaktadır.

Araştırmanın devamında dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin kişilerin anne-baba varlıklarına, olduğu yere aitlik ve aile aitliklerine göre değişim gösterip göstermediğini test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Dijital Bağımlılık Ölçeği puanlarının anne-baba varlığı (birlikte, boşanmış, anne vefat, baba vefat) açısından anlamlı bir fark gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen varyans analiziyle anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Aynı şekilde İlik ve Kesen (2019: 18) tarafından bağlanma tarzları ve aile aidiyeti üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında anne-babanın varlık durumuna ilişkin anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanları açısından anne-baba varlığı arasındaki ilişki incelendiğinde de anlamlı bir ilişki bulunamaması üzerine gruplar arasındaki farkın kaynağını bulabilmek amacıyla Tukey Post Hoca analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak anne-babanın birlikte olduğu grubun Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarının “anne vefat grubunun” Aile Aidiyet Ölçeği toplam puanından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Annesi vefat eden ve tek ebeveyne sahip olan ailelerde aile aidiyetinin düşük olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla annenin çocuğuyla arasında çok özel ve kıymetli bir bağın olduğu yorumu yapılabilir. Daha anne karnındayken oluşan bu bağ dünyaya geldikten sonra daha anlamlı bir hale gelmektedir. Anne faktörünün bağlanma duygusunu doğrudan etkilediği ve aile bütünlüğünü sağlamak adına önemli olduğu yorumu yapılabilir. Aileyi şefkat ve saf sevgiyle birleştiren, dış etkenlere karşı güçlendiren ve duygusal olarak hayata hazırlayan anne figürü toplumun geleceğini de doğrudan şekillendirmektedir. Bu nedenle çalışmada ulaşılan sonuçla; özellikle son

yıllarda boşanma oranlarında görülen artışa karşın aile birliğini güçlendirmenin önemi anlaşılmıştır.

Erbaş (2022: 58), tarafından gerçekleştirilen çalışmada tek ebeveynli aileye sahip kişilerin bağlanma stilleri ve aidiyetleri incelendiğinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda güvenli bağlanma gerçekleştiren kişilerin de aidiyetlerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu verilerden yola çıkarak; sağlıklı niteliklere (olumlu iletişim, güvenli bağlanma, iş birliği vb.) sahip olan ailelerde aile aidiyetinin de yüksek olacağı yorumu yapılabilir.

Olduğu yere ait hissedenler ve ailesine ait hissedenler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Olduğu yere aitlik ile ilgili gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilerek “olduğunuz yere ait hisseder misiniz? Sorusuna evet cevabı verenlerin Aile Aidiyet Ölçeği Toplam Puanları; olduğunuz yere ait hisseder misiniz? Sorusuna kısmen cevabı verenlerden anlamlı olarak yüksektir. Bu duruma açıklama olarak kendisini olduğu yere ait hisseden katılımcıların aile aidiyetlerinin de yüksek olacağı tespit edilmiştir.

Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyut toplam puanları ile kişilerin kendinizi ailenize ait hisseder misiniz? Sorusuna verdikleri yanıtlar neticesinde gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aileye aitlik ile ilgili gruplar arasındaki farkı tespit edebilmek amacıyla Tukey Post Hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Bu sonuca göre ailesine ait hissedenlerin toplam puanları hissetmeyenlere oranla yüksektir.

Son olarak dijital bağımlılık ve aile aidiyeti alt boyut puanlarının birbirini yordama düzeyini tespit edebilmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyutlarından olan aile aidiyeti alt boyutu Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarını istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı olarak etkilememektedir. Dijital Bağımlılık Ölçeği toplam puanlarına ait varyansın %4'ünü açıkladığı görülmüştür.

Dijital Bağımlılık Ölçeği alt boyutlarından olan “hayatın akışını engelleme” alt boyutu toplam puanları Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarını istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı olarak yordadığı ve Aile Aidiyeti Ölçeği toplam puanlarına ait varyansın %4'ünü açıkladığı görülmüştür. Bu durumda dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin birbirini etkilediği yönünde oluşturulan hipotez doğrulanmıştır.

Bu duruma ek olarak (Düner, 2022: 41) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Nomofobi ölçeği toplam puanlarıyla Aile aidiyeti toplam puanları arasında yapılan regresyon analizinde varyansın %8'ini açıkladığını tespit etmiştir.

Sonuç itibarıyla dijital bağımlılık ve aile aidiyetinin birbiriyle etkili unsurlar olduğu, dijital bağımlılığın artış göstermesiyle aile içi ilişkilerin de etkilenerek aidiyet duygusunu derinden sarsacağı anlaşılmıştır.

Aile aidiyeti açısından elde edilen verilere bakıldığında tek ebeveynli aileye sahip ailelerde özellikle anne varlığı açısından incelendiğinde aile aidiyetleri düşük olması araştırma kapsamında elde edilen en önemli bulgulardandır. Gerçekleştirilen araştırmayla Türkiye’de dijital bağımlılığın önlenmesi adına var olan kurumların yanında proje ve eğitimlere de değinilmiştir. Gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahaleleriyle; kamu kurumu (Bakanlıklar, Genel Müdürlükler vb.) ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği neticesinde önemli adımlar atıldığı, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirilerek bağımlılık davranışı noktasında farkındalık oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında tespit edilen en önemli konulardan bir diğeri ise; sadece aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesine yönelik mevzuat çalışmasının bulunmaması ve aile kurumunun kadına şiddet davranışı bağlamında ele alınmış olmasıdır. Bu konu ile ilgili olarak mevzuatta; şiddet türlerine, şiddet davranışına yönelik koruyucu-önleyici tedbirlere değinilmiş, aile mahkemelerinin kuruluşu ve diğer konular incelenmiştir. Fakat sadece aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik konuların işlenmediği anlaşılmıştır.

Bağımlılık konusuyla ilgili olarak da Türkiye’de çalışan sivil toplum kuruluşlarının bulunduğu, aktif çalışmalar gerçekleştirdiği bu konuda özellikle Yeşilay’ın ulusal ve uluslararası düzeyde katkılarının bulunduğu tespit edilmiştir. Danışmanlık hizmetlerinin yanında toplumsal farkındalığın oluşturulması ve sosyal hizmet müdahale planlarının sistemli ilerleyebilmesi adına makro düzeyde sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyi ile aile aidiyeti arasındaki ilişki incelenmiştir. Bununla birlikte sosyodemografik etkenlerde dahil edilerek dijital bağımlılık ve aile aidiyeti ilişkisinin ne düzeyde değişiklik gösterdiği t-testi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucu değerlendirildiğinde; dijital bağımlılık düzeylerinin yaş, cinsiyet, medeni durum, kardeş sayısı, aile yapısı, gelir düzeyi ve anne-baba varlığı açısından değişiklik göstermediği ve anlamlı bir ilişkinin olmadığı anlaşılmıştır. İnternet, sosyal medya, telefon kullanım süreleri ve dijital oyun oynama süreleri ile dijital bağımlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Modern çağın getirilerinden biri olan dijitalleşme ile yaş ortalaması fark etmeksizin; evde, okulda, işte ve hayatın daha birçok alanında internete bağlı birçok araç ve uygulama kullanılmaktadır. Bu durum ise beraberinde cinsiyet, yaş, medeni durum gibi faktörler arasındaki farkların tümüyle ortadan kalkmasına zemin hazırlamıştır.

Dijitalleşmeyle birlikte hayatın birçok alanında olumlu-olumsuz dönüşümler yaşanırken bundan doğal olarak etkilenen yapılardan biri de ailedir. Sanal dünyanın kapılarını sonuna kadar açan dijital araç ve uygulamalarla kişi yaşadığı hayattan kendisini soyutlayarak kendisine ve çevresine karşı yabancılaşabilmektedir.

Yapılan alanyazını taramasıyla birlikte dijitalleşmeyle birlikte boşanma oranlarının arttığı yönünde birçok çalışmaya ulaşılmıştır. Bununla birlikte dijitalleşmeyle birlikte ebeveyn rollerinin değişmesi ya da aile birliğinin derinden sarsılarak parçalanmış ailelerin meydana gelmesi de aidiyet açısından farklı sonuçlar barındırmaktadır. Parçalanmış ailelere sahip olan kişilerin yalnızlık duygusunu çok yoğun yaşayarak kendini hiçbir yere ait hissedemediği tespit edilmiştir. Nitekim gerçekleştirilen çalışma ile de anlaşıldığı üzere; dijital araçlara duyulan bağımlılığın aile içi ilişkileri olumsuz etkileyerek kişinin güvenli bağlanmasını zedelediği, özellikle tek ebeveynli aileye sahip bireyler açısından aidiyet probleminin daha büyük olduğu tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen korelasyon analiziyle Dijital Bağımlılık Ölçeği alt boyutları (aşırı kullanım, nüksetme, hayatın akışını engelleme, duygu durumu, bırakamama) ve aile Aidiyeti Ölçeği alt boyutları (kendilik aidiyeti, aile aidiyeti) arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Dijital bağımlılık ölçeğinin alt boyutlarından olan “bırakamama” ile Aile Aidiyeti Ölçeği alt boyutlarından olan “kendilik aidiyeti” arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Dolayısıyla araştırma verilerinden hareketle dijital bağımlılık arttıkça aile aidiyetinin düştüğü tespit edilmiştir.

Dijitalleşen dünya toplumsal hayata da birçok kavramı dahil etmiştir. Dijital ebeveynlik, dijital detoks, dijital vatandaşlık bu kavramlardan birkaçını oluşturmaktadır. Hayatın her noktasına sirayet eden, kendini daimî olarak güncelleyen ve koşulların değişmesinde temel motivasyon olan dijital araç/uygulamalar kişiyi mutlu ederek, gerçek dünyadaki kaygılardan geçici süreyle de olsa uzaklaştırmaktadır. Dijital araçlara karşı oluşan bağımlılığın temelindeki güdü haz duygusudur. Bireyler sanal alem kapsamında koşulları kendilerinin belirlediği bir dünya oluşturarak kendisine ve aile üyelerine karşı yabancılaşabilmektedir. Aile kişinin en özel (mahrem) alanı olmakla birlikte kişinin kendisini güvende hissetmek isteyeceği mekân olma özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla aile üyeleri arasında güvenli bağlanmanın sağlanması, ortak paylaşımında bulunulması aidiyet duygusunu besleyen temel etkenlerdendir.

Çalışma kapsamında dijital bağımlılık değişkeninin; anne baba varlığı, olduğu yere aitlik ve sahip olduğu aileye aitlik duygularının ölçülmesi üzerine gerçekleştirilen varyans analizinde anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Aile aidiyeti değişkeninin olduğu yere aitlik ve aileye aitlik açısından değerlendirilmesinde anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Bu sonuca ulaşılmadaki temel nedenin ebeveynlerin de dijital mecralarda sıklıkla yer alması ve dijitalleşmenin sosyodemografik özellikleri aşarak her grubu etkisi altına alması olarak düşünülmüştür. Fakat araştırmada tespit edilen en önemli bulgulardan biri aile aidiyetinin anne-baba varlığı (birlikte, boşanmış, anne vefat, baba vefat) açısından oluşturduğu ilişkidir. Bulgulardan hareketle annesi vefat eden ve tek ebeveynli aileye sahip olan kişilerin aile aidiyet düzeyleri düşük bulunmuştur. Gerek Anadolu topraklarında “yuvayı dışı kuş yapar” anlayışından hareketle gerek Uluslararası anlamda annelere ait bir günün atfedilmesiyle gerekse dini ideolojilerden hareketle “anne” kavramının birleştirici/bütünleştirici yönüne daimî olarak vurgu yapılması haklı bir gerekçedir. Gelişim dönemleri bakımından incelendiğinde de bebeklerin anne karnından itibaren ilk bağ kurduğu kişi annedir. Bebeklerin doğumuyla birlikte temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, sonsuz sevgiyle beslediği ve her türlü tehlikeye karşı korunduğu en güvenli limanı annesidir. Araştırma verilerinden hareket edildiğinde kadın figürünün aile içerisindeki önemi anlaşılabilir şekilde güçlü kadınların güçlü aileleri oluşturacağı düşünülmektedir.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

Araştırma gerçekleştirilirken 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunu açıklanarak özellikle şiddet eylemine karşı kadının korunmasını öncelediği anlaşılmıştır. Fakat kanun içerisinde aile kavramı yalın halde ele alınmayarak şiddet bağlamında incelenmiştir. Bununla birlikte küreselleşmeyle birlikte dijital araçların yoğun kullanımının tehlikelerini önlemek adına da gerekli mevzuat çalışmalarının gerçekleştirilmesi dijital bağımlılığa karşı koruyucu-önleyici tedbirlerin alınması açısından önemlidir.

Dijital bağımlılık kavramı; özellikle çocuk ve genç yetişkinlerin yoğun kullanımı kapsamında değerlendirildiğinde dijital araç, uygulamaların güvenli platformlar haline getirilmesi, yüksek verim elde edebilecekleri koşulların geliştirilmesi adına sadece sunulan eğitim/seminerler yeterli olamamakla birlikte sosyal politika ve projelerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Dijital bağımlılığın aile üzerindeki olumsuz etkilerini silebilmek adına mezo düzeyde ailelere yönelik olarak psiko-eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sayısı artırılarak herkes tarafından ulaşılabilir (erişilebilir) olması sağlanabilir.

Dijital bağımlılığa yönelik çalışma gerçekleştirilen Sivil Toplum Kuruluşlarının sayısı artırılarak toplumsal farkındalığını geliştirilmesiyle birlikte kişilerin sanal dünya içerisinde sağlıklı vakit geçirebilmesi sağlanmalıdır.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Literatür yazını incelendiğinde dijital bağımlılık ve türlerine ilişkin birçok çalışmanın gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Fakat özellikle kişilerin sanal ortamda maruz kaldıkları siber zorbalık konusunun aile aidiyeti ile arasındaki ilişkinin incelenmediği tespit edilmiştir. Buradan hareketle geliştirilen ölçekler aracılığıyla ya da görüşme formlarıyla gerçekleştirilecek çalışmalarla literatüre olumlu anlamda katkılarda bulunulabilir.

Anne-babanın da iş hayatına katılımıyla birlikte çocuğun ailesiyle geçirdiği süre azalmaktadır. Bu kapsamda çocuk boş vaktini dijital araçlar kullanarak değerlendirmektedir. Literatür yazını incelendiğinde bu yönde çalışma tespit edilememiştir. Bu durumu ele alarak özellikle çocukların yararlanabileceği ve sosyal aktiviteler gerçekleştirebileceği proje ve uygulamaların geliştirilmesi adına sosyal model önerileri hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. B., & Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 13 (1): 29–35.
- Açikel Gülel, E. & Daşbaş, S. (2019). Suça Sürüklenmiş Erkek Çocuklarda Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30 (3): 965-987.
- Aktürk, İ., Bozdoğan, Ö.F., Çuhacı, G., Ögel, K., Şimşek, G.M., Tokluoğlu, N. (2019). *Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Apak, H. (2018). Güçlendirme ve Maneviyat Duyarlı Sosyal Hizmet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 67: 399-411.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2022). *2022 yılı Aile Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2018). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi. <https://www.aile.gov.tr> [20.05.2023].
- Aslantürk, H. (2017). *Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyetlerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aslantürk, H., Kesen, N.F. ve Daşbaş, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyetinin Aileye İlişkin Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(4): 1579-1598.
- Arıdurdu Ayazoğlu, B., Aksu, M., Ünübol, H. & Hızlı Sayar, G. (2019). Alışveriş Bağımlılığı. *Etkileşim Dergisi*, (4): 44-64.
- Artan, T. & Kumbasar, B. (2017). Sosyal Hizmet Mesleğinde Etkili İletişim. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1 (2): 51-63.
- Arslan, A. & Bardakçı, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8 (20): 36-70.
- Ayberk, Y. (2022). *Değişen Aile Yapısında Aile Sorunlarının ve Aile Aidiyetinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Aydın Engin, E. (2022). *Güçlendirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kronik Hastalığa Sahip Çocukların Aile Ortamı ve Hastalığa Psikososyal Uyumlarının İncelenmesi: Pediatrik Sosyal Hizmet Gereksinimi* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayıtgu Metin, G. , Zengin, O. & Erkoç, B. (2022). Çocuklarda Sosyal Öğrenme Sürecinin Sosyal Hizmet Perspektifinden İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22 (54): 43-62.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8): 101-129.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (14): 198-210 .
- Ceylan, A. (2016). *Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıların Belirlenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çamur Duyan, G. (2003). Aile Yaşam Döngüsü ve Gelişimsel Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14 (2): 33-41.
- Çelebi, M. ve Uslu, R. (2019). Bağımlılık ve Aile İlişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 20 (1): 98-100.
- Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (4): 252-260.
- Dursun, A. & Eraslan Çapan, B. (2018). Ergenlerde Dijital Oyun Bağımlılığı ve Psikolojik İhtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2): 128-140.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Modelleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Düner, Z. (2022). *Üniversite Öğrencilerinde Aile Aidiyeti ile Nomofobi Arasındaki İlişki: Fırat ve Medipol Üniversiteleri Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Ektircioğlu, C. Arslantaş, H. & Yüksel, R. (2020). Ergenlerde Çağın Hastalığı: Teknoloji Bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29 (1): 51-64.

- Er, F. & Gökçearsan Çifci, E. (2021). Toplumla Sosyal Hizmet Uygulama Modelleri Perspektifinden Köy Enstitülerinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 32 (3): 1177-1194.
- Erbay, E. (2018). Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42): 41-64.
- Ercoskun Şenol, H. (2019). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerine Bir İnceleme. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0 (13): 423-459.
- Erten, R. (2017). *Ailelerle Sosyal Hizmet. Eşlerin İkisinin de Fabrikada İşçi Olarak Çalıştığı Ailelerde Aile Hayatı ve Sosyal Yaşam* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Esen, E. (2010). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko-sosyal Değişkenlerin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gedik, M. (2021). *Ahsen Sosyal Hizmet Modeli (İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı)*. İstanbul: Efe Akademi.
- Gezer, D. (2022). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri, Psikolojik İyi Oluş ve Dijital Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gökçe, H. (2017). Dünü, Bugünü ve Yarını ile Aile. *Sosyoloji Notları Dergisi*, 1(1):50-63.
- Hallaç, S. & Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2): 142-153.
- Haskan Avcı, Ö. Ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1) :157-168.
- Ife, J. (2015). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Nika.

- Karip, S. Kesen, N.F. & Daşbaşı, S. (2020). Genç Yetişkinlerin Kullandıkları Duygu Stilleri ile Aile Aidiyetinin İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(3): 823-848.
- Kaçmaz, C. (2022). *Dijital Bağımlılık Eğilimi Olan Ortaokul Öğrencilerinin Profiline Çıkarılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kalebaşı, A. (2022). *Güçlendirme Yaklaşımı Perspektifinde Psikososyal Eğitim Programı*. İstanbul: Eğitim.
- Kalkınma Bakanlığı, (2018). *Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu-Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu (2019-2023)*. Ankara.
- Karaman, H. (2017). *Türkiye’de Bağımlılık Alanında Bir Rehabilitasyon Modeli Olarak Yeşilay Danışmanlık Merkezinin (YEDAM) İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya Kılıç, A. & Tekin, H. H. (2021). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulama Düzeylerinin Belirlenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5 (2): 196-208.
- Kaya, E., Akpınar, D. & Akpınar, H. (2019). Bağımlılığın Patofizyolojisi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Dergisi*, 6 (3): 166-170.
- Kesici, A. & Tunç, N. F. (2018). The Development of the Digital Addiction Scale for the University Students: Reliability and Validity Study. *Universal Journal of Educational Research* 6(1): 91-98.
- Kılıç, A. (2020). *Genç Yetişkinlerin Sosyal Medya Bağımlılıkları, Sosyal Medya Kullanım Amaçları ve Romantik İlişki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Biruni Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kiraz Can, A. B. (2021). *Ergenlerde Duygusal Özerkliğin Yurtta Kalma, Algılanan Duygusal İstismar ve Aile Aidiyeti Bağlamında İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Işık, M. (2013). *Madde Kullanımı ve Stratejik İletişim*. Ankara: Sage.

- İlik D. A., Kesen N. F. (2019). Ergenlerde Bağlanma ve Aile Aidiyetinin İlişkisinin İncelenmesi. *Pediatric Practice and Research*, 7 (1): 116-120.
- Mavili, A. Kesen, N. F. Daşbaşı, S. (2014). Aile Aidiyeti Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0 (33): 29-45.
- , A. (2015). *Ben ve Ailem*. Konya: Atlas Akademi.
- (2004). Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7 (7): 1-10.
- (2003). Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11 (3): 37-44.
- Myradov, D. (2021). *Türk Aile Yapısında Aile İçi İletişim Doyumu ve Aile Aidiyetinin İncelenmesi: Malatya Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ögel, K. (2014). *Bağımlı Aileleri İçin Rehber Kitap*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Öksüz, S. (2018). *Use of Mindfulness in Social Work Practice: A Study of Mindfulness Among University Students/Bilinçli Farkındalığın Sosyal Hizmet Uygulamasında Kullanımı: Üniversite Öğrencileri Arasında Bilinçli Farkındalık Çalışması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ören, K. (2021). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Nobel.
- Özdemir, S. G., Daşbaşı, S. & Kesen, N. F. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyeti ve Özgeci Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Konya İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23 (1): 101-111.
- Özpolat, A. O. (2022). Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Yeni Bir Model Olan Aile Sosyal Destek Programının (ASDEP) İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22 (54): 141-167.
- Özyürek, A. & Basar, G. (2021). Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (1): 247-265.

- Sağar, M. E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Sigara Bağımlılığında Sosyal Öğrenmenin Rolü Üzerine Nitel Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (26): 736-753.
- Sheafor, B. W. & Horejsi C.J. (2016). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika.
- Soyöz-Semerci, Ö. U. & Balcı, E. V. (2020). Lise Öğrencilerinde Dijital Oyun Bağımlılığı Üzerine Bir Alan Araştırması: Uşak Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (3): 538-567.
- Sütçü, S. (2021). Türkiye’de Aile Mahkemesi Uzmanlarının Aile Kavramı ve Aile İçi Şiddet Olgusuna Yönelik Değerlendirmeleri: Nitel Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5 (2): 140-155.
- Şahin, S. & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (3): 55-66.
- Şaşmaz, A. & Arslan, A. (2023). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Kültürlerarası İletişim Duyarlılıkları. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (1): 70-86.
- Şeker, A. (2008). *Sosyal Çalışma Mesleği (21. Yüzyıl’da Sosyal Adalet Arayışında Sosyal Çalışma Mesleği)*. Ankara: Sabev.
- Şen, N. B. (2022). *Koruyucu ve Önleyici Sosyal Hizmet Perspektifinden Dijital Bağımlılıkta Aile Farkındalığının Belirlenmesi Uşak İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova.
- Şengöz, M. (2022). Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli’nin Bütünleşik Bir Süreç Olarak Yeniden Yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9 (1): 164-173.
- Şenormancı, Ö., Konkan, R., & Sungur, M. Z. (2010). İnternet Bağımlılığı ve Bilişsel Davranışçı Terapisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11: 261-268.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (14): 7-32.

- Şimşek, G, & Altun, F. (2020). Sosyal Belediyecilikte Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Girişimci Faaliyetlerin Rolü. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4 (1): 55-61.
- Targan Çalış, Ş. (2022). Türkiye’de Kadın ve Aileye Yönelik Yasal Düzenlemeler ve Boşanma Olgusu. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2 (1): 97-109.
- Taşagal, D. (2023). Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Aile İçi Şiddet Mağduru Kadın Sorunu Üzerinden Değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21): 148-171.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve Güçlendirme*. Ö. Cankurtaran (Çev. Ed.). Ankara: Nika.
- Tıgılı, H. (2011). Ailenin Korunmasına Dair Kanunda Yer Alan Tedbirler ve Bunların Uygulanması. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1 (5): 487-538.
- Topak, E. & Çamur, G. (2022). Göçün Kadına Etkileri ve Sosyal Hizmet. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (1): 75-88.
- Torun, A. (1995). *Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Örgütsel Davranış Anabilim Dalı. İstanbul.
- Tutgun Ünal, A. (2015). *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022. Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) [24.04.2023].
- Usta, M. (2019). Aile İşlevselliğinin Psikolojik İhtiyaçları Karşılamadaki Rolü. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2 (2): 1-20.
- Vasi, D. (2019). *Aile İçi Şiddetin Sosyal Öğrenme Kuramı Perspektifinden Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş Kadın Konukevi Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wearesocial, (2022). Digital Global Overview Report. <https://wearesocial.com/uk> [20.05.2023].

- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, (30): 209-224.
- Yavuz, M. (2022). *Ergenlerin Aile Aidiyeti ve Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yengin, D. (2019). Teknoloji Bağımlılığı Olarak Dijital Bağımlılık. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 9(2):130-144.
- Yeşilay, (2023). Bağımlılıkla Mücadele Merkezi, <https://www.yesilay.org.tr/tr/> [09.04.2023].
- Yeter, S.İ. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk Düzeylerinin Aile Aidiyeti ve Manevi Yönelimlerine Göre Yordanması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (2021). Sosyal Medya, Dijital Bağımlılık ve Siber Zorbalık Ekseninde Değişen Aile İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (5): 1237-1258.
- Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Yıldırım, Ş. (2018). Müracaatçı Merkezli Yaklaşımın Sosyal Hizmet Uygulamalarında Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (3): 97-112.
- (2016). Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Kullanımı Krize Müdahale. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (4): 481-486.
- Yıldız, Y. (2020). *Sosyal Politika Uygulaması Olarak Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) Değerlendirmesi: Bursa Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, Ö. (2019). *Gençlik Merkezi Faaliyetleri ve Üyelerin Gençlik Merkezlerini Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2014). *Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet*. İstanbul: Nar.

Young, K. (1997). What Makes The Internet Addictive.
http://www.icsao.org/fileadmin/Divers_papiers/Kyounginternetaddiction4.pdf
[15.05.2023].

Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmette Giriş*. Ankara: Nika.

----- (2016). *Sosyal Hizmette Giriş*. Ankara: Nika.

EKLER

EK 1- Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.04.2023-E.51278

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Sayı :E-20292139-050.01.04-51278
Konu :Etik Kurul Kararları

Sayın Ayşegül ŞENTÜRK
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeyi ile Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul Örneği" başlıklı araştırmanız, kurulumuzun 29.03.2023 tarihli ve 2023/03 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek:24-Ayşegül Şentürk Etik Onay Belgesi (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :*BSAYVKJ7R* Pin Kodu :52822
Adres:Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekirce/İstanbul
Telefon:444 97 98 Faks:+90 (212) 693 82 29
e-Posta: bilgi@izu.edu.tr Web: www.izu.edu.tr
Kop Adresi: izu@hs01.kop.tr

Belge Takip Adresi : <https://obyu.izu.edu.tr/en/Vision/Dogrula/0N3>

Bilgi için: Zeynep Funda TEZ
KURTULUŞ
Unvanı: Yemimli Katip
Tel No: +902126929606

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU

ETİK ONAY BELGESİ

Tarih	29.03.2023
Sayı	2023/03
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeyi ile Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul Örneği
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Ayşegül ŞENTÜRK
Danışman Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GEDİK
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır.)

(Katıldı)
Prof. Dr. Kadir CANATAN
Başkan

(Katıldı)
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
Başkan V.

(Katıldı)
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Beytullah KAYA
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Yahya Kemal YOGURTÇU
Üye

(Katıldı)
Av. Bilal ŞAMAT
Üye

Kurul Yeminli Kâtibi

Zeyneb Funda TEZ KURTULUŞ

EK 2-Kişisel Bilgi Formu

1.BÖLÜM- Sosyo-demografik Bilgiler

1.Cinsiyet

K E

2.Yaş

18-22 22-28 28-32 28--35

3.Medeni Durum

Evli Bekâr İlişkisi var

4.Eğitim Aldığı Bölüm ()

5.Kaç Kardeşiniz?

1 2 3 4 ve fazlası

6.Anne-Babanın Varlığı

Anne: Hayatta () Vefat ()

Baba: Hayatta () Vefat ()

7.Anne –Baba: () Birlikte () Ayrı () Vefat

8.Nerede Yaşıyorsunuz?

Aileyle Birlikte Yurtta Öğrenci Evinde Akraba Yanında

9.Gelir Düzeyi:

1800-3600 3600-5500 5500-8500 8500-10.500 +

2.BÖLÜM- Dijital Araçların Kullanım Sürelerine İlişkin Bilgiler

Günlük telefon kullanım süreniz nedir?

1-3 saat 3-6 saat 6 saatten fazla

Günlük olarak internette geçirdiğiniz süre nedir?

Sosyal medya uygulamalarını sık kullanıyor musunuz?

Evet Hayır

Evet ise; Günlük olarak sosyal medyada geçirdiğiniz süre nedir?

1-3 saat 3-6 saat 6 saatten fazla

Dijital oyun oynar mısınız?

Evet Hayır

Evet ise; Günlük olarak dijital oyun oynarken geçirdiğiniz süre nedir?

1-3 saat 3-6 saat 6 saatten fazla

3. BÖLÜM-Aile Aidiyetine İlişkin Bilgiler

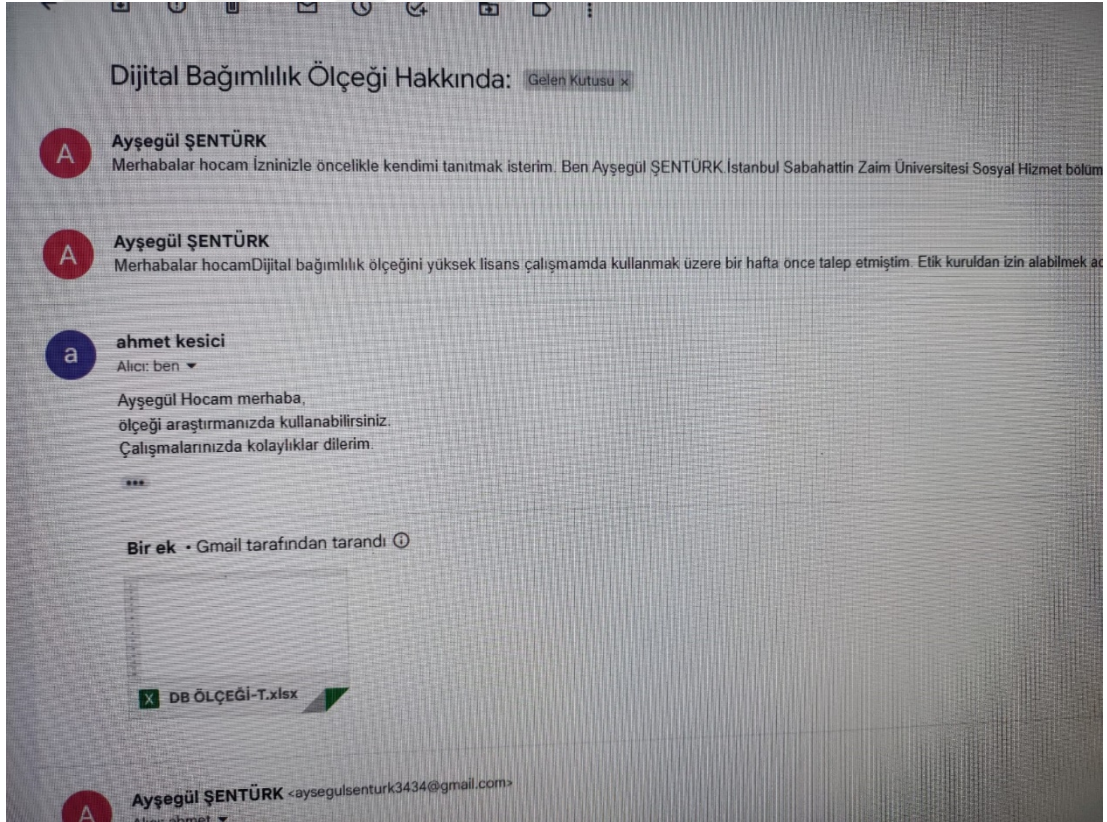
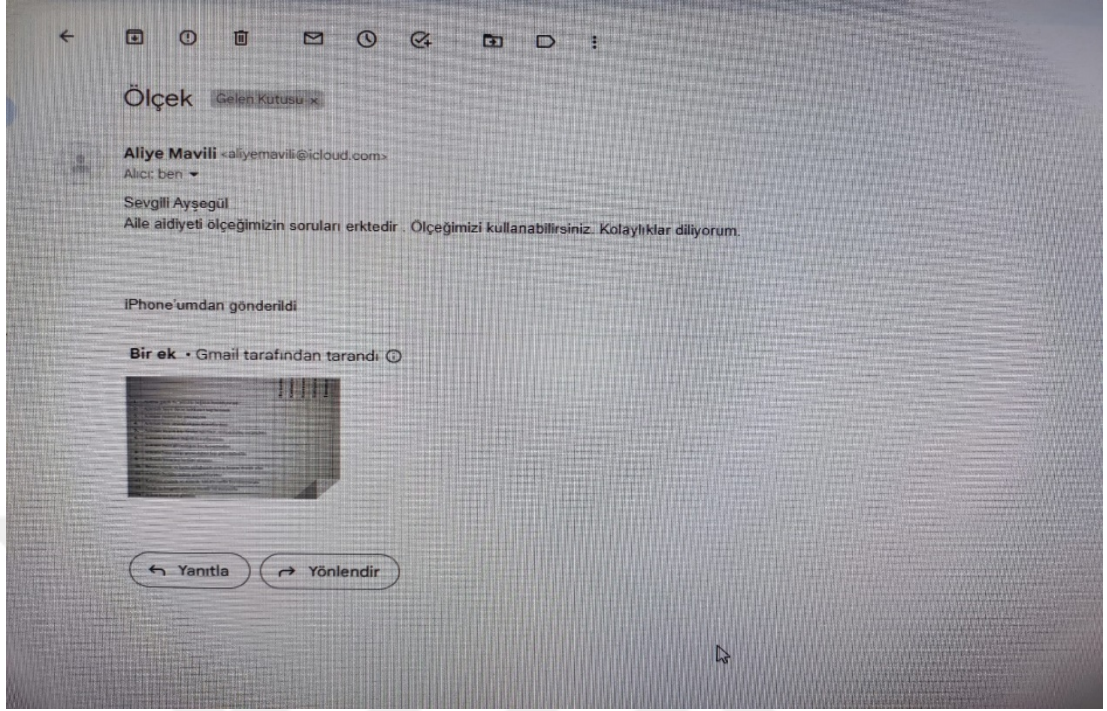
Kendinizi olduğunuz yere ve ailenize ait hisseder misiniz?

Evet Hayır

Aile ile mi yalnız mı yaşamayı tercih edersiniz?

Ailele yaşamak isterim. Yalnız yaşamak isterim.

EK 3-Ölçek İzinleri

EK 4- Dijital Bağımlılık Ölçeği

Dijital Bağımlılık Ölçeği					
Boyut					
		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
		Aşağıdaki her bir maddeyi okuyun bu madde sizin için her zaman doğru ise Tamamen Katılıyorum genelde doğru ise Katılıyorum, emin değilseniz Kararsızım, genelde doğru değilse Katılmıyorum, hiçbir zaman doğru değilse Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde işaretleyiniz.			
Aşırı Kullanım	19	Yemek yerken aynı zamanda telefon, tablet ya da bilgisayarımla meşgul olurum.			
	6	Gezi, piknik veya arkadaşlarla olduğum sosyal ortamlarda sürekli dijital araçlarına (cep telefonu ya da tablet) bakarım.			
	3	Dijital araçları amacı dışında aşırı bir şekilde kullanıyorum.			
	5	Bir işle uğraşırken kendimi dijital araçlarımı kontrol ederken buluyorum.			
	1	Dikkat gerektiren işleri yaparken bile telefon, tablet gibi dijital araçlarla uğraşırım.			
Nikah Etme	9	Dijital araçları kullanma süresini konusunda kendimi kontrol <u>edemiyorum</u> .			
	10	Dijital araçlarla harcadığım zamanı kıstamak için başarısız çabalarım oldu.			
	8	Dijital araçlarla harcadığım zamanı azaltamıyorum.			
Hayatın Akşamı Engellenme	28	Dijital araçlar ev ve okul ile ilgili sorumluluklarımı yerine getirmemi engelliyor.			
	25	Dijital araçlarla çok vakit harcadığımdan dolayı birçok fırsatı kaçırdığım olmuştur.			
	27	Dijital araçlarla uğraştığım zaman çevremde olup bitenden haberim olmaz.			
	24	Dijital araçları kullanmam nedeniyle üretkenliğimin azaldığını hissediyorum.			
Duygu Durumu	14	Dijital araçlarla vakit geçirirken bana herhangi bir iş verilmesi beni öfkeli eder.			
	11	Dijital araçları kullanamayacağım ortamlar beni sıkır.			
	16	Sahip olduğum dijital araçları uzun süre kullanmadığımda kendimi çok mutsuz ve sinirli hissedirim.			
	12	Dijital araçlarla vakit geçirirken kendimi çok mutlu hissediyorum			
Bırakamama	17	Sahip olduğum dijital araçların bozulması veya kaybolması beni huzursuz eder.			
	21	Kısa süreliğine bile olsa evden ayrıldığımda telefon/tablet gibi dijital araçları yanıma almak isterim.			
	23	Akıllı telefon ve tablet gibi dijital araçları yatarken yanımda bulunduruyorum.			

EK 5-Aile Aidiyeti Ölçeği

Sorular	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum.					
2. Ailemde hayır deme hakkımız hep korunur.					
3. Ailemin önemli bir parçasıyım.					
4. Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.					
5. Ailemde birçok kişi benim için bazı zevklerinden vazgeçmez.					
6. Ailemde kendimi değerli hissediyorum.					
7. Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.					
8. Ailemin bana saygı gösterdiğini hep görmüşümdür.					
9. Ailemde kararları birlikte almayız.					
10. İhtiyaç içinde ve hasta olduğumda ailem hemen destek olur.					
11. Ailemle birlikte zaman geçirebiliyoruz.					
12. Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.					
13. Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır.					
14. Ailem bana özen gösterir.					
15. Bende aileme özen gösteririm.					
16. Ailemde eleştiri hakkımız özenle korunur.					
17. Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.					

izcük

EK 6- Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi Ayşegül ŞENTÜRK tarafından yürütülen “Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeyi ile Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul Örneği” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde var olan dijital bağımlılık düzeylerinin aile aidiyetleri ile olan ilişkisini objektif bir şekilde sosyal hizmet perspektifinden ortaya koymaktır. Araştırmada sizden tahminen *10 dakika* ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Araştırmada Kişisel veri toplanacağından **6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu** ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacaktır. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya senturk.aysegul@std.izu.edu.tr mail hesabından ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güvence verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Ayşegül ŞENTÜRK

İmzası:

ÖZ GEÇMİŞ

Ayşegül ŞENTÜRK

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bölümü, 2023, İstanbul.

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 2021.

B. MESLEKİ DENEYİM

01.09.2022/... Ulusal Hane Ziyareti Projesi/ Küçükçekmece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sosyal Çalışmacı

C.YAYINLARI

Şentürk, A. (2022, Haziran). Çocuk Refahına Yönelik Türkiye’de Mevcut Sosyal Politikaların Analiz ve Değerlendirilmesi. İZÜ Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi’nde sözlü sunulan bildiri, İstanbul